

NARRATIO REGIONVM INDICARVM PER HISPANOS QVOSDAM

deuastatarum verissima: priùs quidem per Episcopum Bartholemæum Casaum, natione Hispanum Hispanicè conscripta, & Anno 1551. Hispali, Hispanicè, Anno verò hoc 1598. Latinè excusa.

FRANCOFVRTI,

Sumptibus Theodori de Bry, & Ioannis Saurii typis.

Anno M. D. XCVIII.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO FRIDERICO IV. COMITI PALATINO AD RHENVM, S. ROMANI IMPERII ARchidapifero, & Electori, Duci Bauariæ, &c. Domino nostro clementissimo.

ILLVSTRISSIME Princeps Elector, Comes Palatine, Domine clementissime, postquam sæpenumero ab honestis viris historiarum studiosis, interpellati, & diligenter rogati sumus, vt opusculum hoc præsens (: quandoquidem et illud in plerisq; fermè linguis dudum in lucem prodijt :) etiam latinitati donaremus, et Iconibus artificiosis, illustrare conaremur, vt totus tractatus redderetur luculentior et nitidior, ac lectorem beneuolum ad attentionē maiorē inuitatum extimularet: missum atq; exhibitum est tandem nobis, eo fine et cōsilio ab ipso auctore et translatore exemplar manu scriptum. Aequitati ergo consentaneum fore iudicauimus, vt in nobis nihil desiderari pateremur, sed nec operæ quāquam arduæ et impensis haud vulgaribus parcere voluimus, vt candidi Lectoris expectationem et desiderium, quantum in nobis fuit, expleremus. Colophonem igitur huic operi imponentes, maturè intelleximus Historiam hāc, omnibus doctis et honestis viris vsui magno futuram, inprimis contemplantibus radices, abominanda & à pijs mentibus alienissima, tyrannidis, Auaritiam nempe, à Virgilio Auri sacram famem, sapienter appellatam, forâs eam libēter dedimus. Et licet, dulcissimis, extremæ senectæ vir, parens noster, in suis historijs Americis, iamdudū publicatis Ge-

storum quorundam, in tomis, ab Hieronymo Benzone calamo illustratis, faciat mentionem, fit tamen id obiter saltem pro illius historia occasione. Hic vero libellus continet absolutam descriptionem immanissimorum Hispanicæ gẽtis facinorum, quæ in miseros et insontes Indos exercuerunt. Eorum Icones maiori ex parte hic ponere consultum fore existimauimus. Cum igitur Illustrissime princeps Septemuir, D. clementissime, hic tractatus, licet exiguus, veritati puræ vndiquaq; correspondeat, et experiẽtia multiplici subseruiat, illustri alicui Patrono eundem nuncupandum esse censuimus, sub cuius tutela et patrocinio, à maleuolentia Zoilorum tutus luce frui posset. Quia verò non solum in vniuersi mundi Theatro Celsitudinis V. optimi erga bonas artes et heroicas virtutes principe Electore dignissimas, affectus generosissimi celebrantur, verum etiam ad exoticarum historiarum cognitionem alacritas decantatur, constanti præterea fama ad nos perlatum sit, V. Celsitudinem, confectis grauioribus, gubernationem Palatini populi concernentibus, negotijs, solere laudatissimorum suorum Maiorum vestigiis insistere, ac dulcissimis historiis se recreare et oblectare, per m. oti laudabilis famæ illius magnitudine, tractatũ hunc historicum V. Celsitudini submissè offerimus et dedicamus. Humilimè orantes, vt ea clementer eundem suscipere, et illustri suo patrocinio tueri dignetur. Data Anno salutis recuperatæ 98. Calendis Februarij.

Illustrissimæ C. V.

humilimi Clientes

Ioan. Theodor. & Ioan. Israel de Bry ciues Francofordienses.

Præfatio ad Lectorem.

D. Pavlvs Apostolvs non immeritò Auaritiam malorum omnium radicem esse dixit, siquidem experientia quotidiana satis probat, nullam fere esse malorum speciē, quæ ab hac scelerata habendi cupidine non scaturiat. Cui consentiunt complures prophanorū hominum sententiæ ex naturæ sensu, & rerū quas cernebant vsu prolatæ & expressæ, qualis illa Bionis Philosophi, πάσης κακίας μητρόπολις ἡ φιλαργυρία, id est, Auaritia omnis improbitatis est Metropolis: & illa Timonis, Duo sunt malorum elementa, ἀπληστία καὶ φιλοδοξία, id est, inexplebilis opū auiditas, & gloriæ appetitio. Huc etiam pertinet Senarius ille Menandri, κακὸν μέγιστον ἐν βροτοῖς ἀπληστία, id est, malū maximum inter homines est inexplebilis habendi cupiditas. Et Iuuenalis Satyr. 14.

Inde ferè scelerum causæ, nec plura venena
Miscuit, aut ferro grassatur sæpius vllum
Humanæ mentis vitium, quàm sæua cupido
Indomiti census. Nam diues qui fieri vult,
Et citò vult fieri. Sed quæ reuerentia veri,
Quis metus, aut pudor est vnquam properantis auari?

Quibus addi potest & illud Virgilianum,

Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames?

Et sanè ex hac scaturigine oriūtur quotidiè innumeræ fraudes, fallaciæ, periuria, circunuentiones, rapinæ, lites, odia, veneficia, crudelitas, cædes, bella, denique omnes ferè nocēdi artes. Nihil sani suadet auaritia, sed ad omnem iniustitiam & iniquitatem homines impellit, iuraq; omnia diuina & humana violare cogit: eosdem omni humanitate spoliat, atque in feras rapidas & crudelissimas transformat. Cuius rei luculentissimum testimonium & exemplū habemus in historia, quæ hoc libro, quē iam primum Latinè edimus, continetur,

in quo crudelitates immanissimæ, ab Hispanis & alijs, quorũ in eo fit mentio, aduersus miseros illos Indos occidentales perpetratæ describuntur, quarum atrocitas tanta fuit, vt qui talia commiserunt, Leones potius aut Tigrides, fuisse dicas quàm homines. Nulla enim diuini numinis aut fidei suæ honorisq; habita ratione, eo sæuitiæ ac tyrãnidis progressi sunt, vt totum illum orbem nuper repertum, nõ tantum latrocinijs & populationibus, sed & incendijs, suspendijs, cædibus promiscuè virorum, mulierum & infantium repleuerint, nec vllum tormenti genus omiserint, quod non in miseros illos homines exercuerint. Quæ omnia, sola illa insatiabili cupiditate & auaritia ducti perpetrarũt. Quod & Indi aliquã do iis summa cum ignominia exprobrarunt. Quosdam enim Hispanos captos, reuinctis manibus pedibusq; in terrã proiecerunt; mox auro in os iacentis infuso dicebant, Ede, ede aurum Christiane. Sed et eò insaniæ tandem Christiani ab illa peste dementati deuenerunt, vt in mutuas cædes perfidè & crudeliter sæuierint, bellisq; ciuilibus sese inuicẽ confecerint. Vnde facile est iudicare, quo iure glorientur illi se nouas illas terras adijsse, easq; conquisiuisse, vt Barbaros fidẽ Christianã viamq; salutis edocerent. Deus autem opt. Max. quem nihil latet, quique nullum facinus & flagitium occultum sinit, sed omnia suo tempore ad maiorem impiorum confusionem & ignominiam, & in aliorum exemplum in lucem producit, sæua quoque tyrannorum illorum facinora & flagitia silentio tecta & sepulta manere noluit: Sed Bartholomæum de Casis episcopum libri huius authorem suscitauit, qui ea in eorum ignominiam & opprobrium sempiternum manifestaret, & in publicum efferret. Cum enim bonus ille vir animaduerteret, nullas monitiones aut reprehensiones apud illos tyrannos in India quicquam ponderis habere, ipsemet in Hispaniam transfretauit, ac Illustrissimo Principi Philippo Cæsareæ Maiestatis Caroli V. felicissimæ

memo-

memoriæ filio, ea quæ partim oculis suis viderat, partim ab alijs etiam de suis facinoribus gloriantibus audierat, nō tantum verbis, sed & scripto exposuit. Vnde commota ipsa Cæsarea Maiestas statim remedium tantis malis adhibendum censuit, eumq; ordinem rebus Indicis constituit, vt ab eo tēpore tyrannis illa & sæuitia aduersus barbaros parumper repressa, atq; illa natio à dura illa & intoleranda seruitute quodammodo liberata, aut saltem subleuata fuerit. Scriptum autem illud Bartholomæi episcopi quod Ill. Principi obtulit, iam anteà Seuiliæ Hispanico sermone, & postea alibi tū Gallico, tum Belgico, & tādem Germanico idiomate excusum, nos nunc primum Latino sermone edendum curauimus, vt quilibet, ex quacūq; natione & gente is fuerit, in hoc libro tanquam in Speculo contemplari queat, quàm tetros, horrendos & perniciosos fructus hæc infelix malorū omniū radix, nempe auaritia, producat, atq; inde eam magis ac magis abominari discat, eamque ex suo pectore penitus extirpare conetur. Nullus enim est, qui vbi suam conscientiam seriò examinare voluerit, hanc pestem in sinu suo latentē non reperiat: quodq; magis dolendum est, in ea tempora incidimus, quibus hæc pestis pro peccato & vitio vix à quoquam habetur: cum tamē eam Paulus & idololatriam esse & nos à regni Dei hæreditate excludere pronunciet. Quod si ea libertate & licentia frueremur, quam Hispani in India sibi vsurparunt, nec vllus superioris Magistratus metus nos in officio cōtineret, haud dubium est, quin nulla in parte sæuitiæ, crudelitatis, inhumanitatis & iniustitiæ Hispanis illis cederemus. Quod & quotidiana exempla eorum, quæ vulgò & passim fiunt, satis confirmant. Quare nisi pœnitentiam egerimus, verendum est, ne tandem Deus iustissimus Iudex ob hanc nostram inexplebilē auaritiam nos in reprobum sensum coniiciat, nosque Satanæ & eius Angelis tradat, qui non aurum liquefactum, sicut Hispanis accidit, sed picem & sul-

phur

phur tartareum nobis infundant, nosq; in ſtagnum ardentis ignis in æternum præcipitēt. Quod à nobis omnibusq; veris Chriſtianis per ſuam gratiam & miſericordiam auertat Deus Opt. Max. Cæterum ad ſuperiorem rationem, quam adduximus, propter quam hoc opus in Latinum ſermonem vertendum & publicandun cenſuimus, hæc etiam accedit, quòd plurimum ſolicitati ac rogati fuimus, vt ipſum figuris & iconibus ornaremus & illuſtraremus, quibus ſuperiores editiones caruerunt, & ſine quibus hoc opus quodammodo imperfectum eſſe videtur. Eas autem huic editioni adiecimus ita diligenter & artificioſe elaboratas, & ad viuum effictas, vt ex earum contemplatione quiuis tantum non in rem præſentem adduci queat, quod & lectoribus non mediocre hiſtoriæ intelligendæ adiumentum, necnon & honeſtam voluptatem allaturum confidimus. Omnes autē ſummopere rogatos volumus, vt ſibi perſuadeant, nos in nullius gentis vel nationis odiū aut fauorem ex priuato aliquo affectu hoc opus edere, ſed in publicum commodum & emolumētum. Bonos enim & malos homines in quauis gente & regione eſſe & reperiri (quanquā bonos mali numero ſemper ſuperāt) nec vitia quorundam toti genti eſſe imputanda ſcimus: Hiſce finem faciemus, teq; beneuole lector, Deo omnipotenti commendabimus: quem & oramus, vt tibi ſpiritum ſuum ſanctum largiatur, qui mentem tuam illuſtret, quò hāc hiſtoriam ita legere poſſis, vt non tantum Hiſpanorum vitia in ea animaduertas & deteſteris, ſed & malorum illorū omniū cauſam & fomitem in te quoq; eſſe agnoſcens, tua ipſius conſideres & expendas, atq; ita Deum tanto ardentius pro impetranda peccatorum tuorum remiſſione quotidie preceris per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum,
cui ſit honor & gloria in ſecula
ſeculorum. Amen.

COMPENDIOSÆ HVIVS NARRATIONIS ARGVMENTVM.

EARVM rerum, quæ in America diuersis regionibus gestæ sunt, ab eo tempore, quo non sine miraculo America reperta est, & detecta, ab Hispanisq́; culta, & habitata, vsq; in præsentem diem, tanta est magnitudo, vt omnem eorum, qui non adfuerunt, fidem superare, omnisque æui rebus, quantumuis bene gestis, tenebras offundere, easque æterno silentij tumulo sepelire videatur. Neque verò sanguinolenta illa hominum innocentium carnificinæ; vrbium destructiones, & incendia; prouinciarum deuastationes; Regnorumque deplorabilis ruina, minori, quam reliqua admiratione, animos rapiunt. Quæ ad aulam accedens Bartholomæus de las Casas, vel Casaus, ex monacho ad Episcopalem dignitatem eleuatus, vt Imperatoriam Maiestatem, tanquam oculatus testis, harum rerum certiorem redderet, multis talium nesciis, & ignaris, narrauit. Qui quidem importunis multorum precibus sollicitatus, breui scripto, quæ vidit, posteritati reliquit. Cum autem aliquot annis elapsis cerneret multos omni humanitate, & sensu destitutos, qui sua auaritia, & ambitione hominis nomine indignos se præbebant, iterum (nondum contenti tantis malis & calamitatibus, quibus in destruendo toto hoc orbe vsi erant) conari Regi persuadere, vt eius consensu, & approbatione, eandem facinorum viam aggrederentur: consultum illi visum est, compendiosam hanc, quam iam antea scripserat, narrationem Principi Domino nostro offerre; qui authoritate sua efficeret, vt defensione; & expressa Imperatoris prohibitione improba illorum intentio reprimeretur. Vt autem facilius legeret sua Celsitudo, hunc libellum tradere typographo expedire existimauit. Et hæc est causa, & ratio, cur in lucem prodire hanc breuem narrationem voluerit.

PROLOGVS FRATRIS BARTHOLOMÆI DE LAS CASAS, VEL CASAI, EPISCOPI: AD Illustrissimum, & Potentissimum Hispaniarum Principem Philippum Dominum nostrum.

CVM ita sit (Illustrissime, & potentissime Princeps) ab Omnipotentis Dei prouidentia, ita constitutum mundum fuisse, vt ad vtilitatem totius generis humani Reges essent, qui Regnis, & Prouinciis dominarentur, quique populi patres & pastores (sic enim eos Homerus nominat) & per consequens nobiliora, generosioraq́; totius Reipub. membra existerent: bona Regum voluntas ius suum cuiq; tribuendi in dubium meritò reuocari non potest. Quod si iniuriarum, quæ in Repub. sæpè committuntur, castigatio non fiat, & debita correctio errorum & abusuum, inde procedit, quòd cognitio ad eos non perueniat: alioquin procul dubio omni diligentia, & studio legitima remedia quærerent & adhiberent. Quod testari videtur in suis prouerbiis Salomon, cum dicit: Rex, qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. Hoc enim de natiua, & naturali Regis virtute existimandum est, solam cognitionem mali, quo eius Regnum premitur, sufficere (cum ne per minimum temporis momentum ferre, aut tolerare possit) ad integram illius restitutionē, & liberationem.

Apud me igitur considerans (Potentissime Princeps) perditionem, mala, & damna (qualia vix ne imaginatione quidem complecti, ab hominibus patrata esse, possumus) tam multorum, amplorumque Regnorum, quæ nouus Indiarum mundus, meritò nuncupantur; quæ à Deo, eiusque Ecclesia; vt illorum gubernacula tenerent, ad fidem conuerterent, eorumq; tam in temporalibus, quàm spiritualibus prosperitati studerent, Castellæ Regibus commissa, & commendata fuerant: Cum, inquam, ego, spacio quinquaginta annorum, quibus in viuis egi, non mediocrem adeptus experientiam, hæc mala, quæ dum in illis regionibus versarer, ipsis

oculis vidi, diligenter apud me perpendo, nec lingua, nec calamo ita imperare possum, quin Celsitudinem Vestram de aliquibus rebus particularibus monitam faciam, certioremq; reddam, vt illis commota, & incitata, studiosas, feruentesq; preces suæ Maiestati fundat, ne his tyrannis ad eas, quas conquisiuerunt, terras (conquisitas enim volunt) regressus, vt sperant, concedatur, cùm conquisitiones istæ per se iniquæ sint: præsertim verò, contra hanc Indicam gentem, quæ pacifica est, humilis, benigna, & neminem lædens iniustæ, tyrannicæ, omniq; iure tam diuino, quàm humano damnatæ existant. Quare ne vlla in me caderet culpa ob reticentiam & silentium infinitæ, cum corporum, tum animarum, mihi cognitæ perditionis; consultum & æquum mihi visum est, illorum quædam gesta, à me, ex infinito numero, proximè præteritis diebus selecta, typis mandare, vt maiori commoditate, & minori labore eorum lectioni Celsitudo Vestra incumbere queat.

Et quamuis Archiepiscopus Toletanus Celsitudinis Vestræ pædagogus, cum esset Episcopus Carthaginensis sibi à me concedi petijsset, obtulissetq; Celsitudini vestræ, timens tamẽ ne variis terra mariq; susceptis itineribus, Regijsq; negotijs, quibus continuò præpeditur, distenta, illorum vacare lectioni non potuerit, vel tradiderit obliuioni: & crescat interea inordinatum, & temerarium eorum desiderium, qui omne ius ludibrio habentes, effusi humani sanguinis stillantibus riuis delectantur, & amplissimis his regionibus naturales incolas, & possessores infinita cæde eripere, thesaurisq; immensi pretij priuare, flocci faciunt: cum, inquam, tyranni isti omnibus modis, & coloratis, fucatisue rationibus suæ petitioni insistant, vt sibi permittantur, & concedantur istæ, quas vocant, conquisitiones, quæ salua lege naturali & diuina, & sine maximis peccatis mortalibus, quæ horrenda, & æterna supplicia mereantur, concedi, & permitti nullo modo possunt, consultum esse existimaui compendiosam hanc narrationem, ex ampla, quæ de cædibus, & damnis huic regioni illatis, scribi & posset, & deberet, historia decerpere, & Celsitudini vestræ offerre. Omni autem humilitate Celsitudinem vestram rogo, vt eam Regia illa clementia, & benignitate, qua suscipere

consueuit eorum opera, qui omnes suas vigilias, omnesque labores eò conferunt, vt bono publico, statusq; Regij prosperitati inseruiant; & recipere, & legere non dedignetur. Qua perlecta, & iniquitatis atrocitate, quæ contra innocentissimos hos homines committitur, mille cruciatibus eos cædendo, & laniando, nulla pugnante ratione, præterquam auaritia, & ambitione eorum, qui horrenda hæc scelera patrant, non displiceat C.V. precibus efflagitare, & facto ipso Maiestati suæ persuadere, vt omnibus tam damnosis, & detestandis precibus incumbentibus suam authoritatem deneget: immo vt terrorem omnibus incutiens, edicto prohibeat, ne vllus de ea re verba facere deinceps audeat; vt iniusta hæc petitio infernalibus, & æternis silentij tenebris circumfusa teneatur. Quæ res, Potentissime Princeps, expedit, & est omnino necessaria; vt Deus prosperum florentemque, tam in spiritualibus, quam temporalibus, statum Regiæ huic Coronæ Castellanæ concedat atque largiatur.

INDIA-

INDIARVM DEVASTATIONIS, ET EXCIDII BREVISSIMA NARRATIO.

ANNO millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo India inuenta & detecta; anno sequenti ab Hispanis habitata est, ita vt multitudo quædam Hispanorum ab hinc quadraginta nouem annis eò profecta sit. Primò autem ad Insulam Hispanicam appulerunt, quæ quidem fertilissima est, & propter amplitudinem & longitudinem, vt quæ sexcenta milliaria in circuitu habeat, hoc tempore celebris. Vndequaque autem circuitur penè innumeris insulis, quas & populo, & naturalibus incolis ita refertas vidimus, vt vix in toto terrarum orbe regio tam multis habitatoribus munita, reperiri possit. Terra autem firma, quæ ab hac insula ducentis quinquaginta, & paulò plus, milliaribus distat vltra longitudinem decem millium milliariorum, circa littus maris, protrahitur, quæ quidem terræ iam repertæ sunt, & plures, procedente tempore, deteguntur: tanta autem multitudo has regiones incolit, & habitat, vt ibi ab Omnipotente maior pars generis humani congregata, & conuocata videatur.

Infinita autem hæc hominum multitudo ita à Deo creata est, vt simplicitate gaudeat, astutiæ, calliditatis, & malitiæ omnino expers sit, & inimica, naturalibus dominis obedientissima, & fidelissima; erga ipsos verò Hispanos, quibus & inseruit, & subdita est, humilis, patiens, & pacifica existat; denique vt reiectis litibus & motibus, remotoque odio sine vindictæ cupiditate viuat.

Hic populus delicatissimus est, & tenerrimus, eiusq; est tam debilis, & inæqualis temperies, vt laborem tolerare non queat, paucisq; annis, quocunq; tandem morbo, vitæ finem imponat,

ita vt ipsi Principum,& Dominorum liberi,qui hic apud nos in delitiis,omniquc rerum affluentia nutriuntur, illorum etiam agricolarum natis delicatiores,& teneriores non existant. Hæc gens est pauperrima,& maximè indigens,pauca possidens,bonis temporalibus non inhians,idcirco nec superba,nec ambitiosa. Tali verò cibo victitat,vt Sanctorum Patrum in eremo victus magis parcus,minusue delicatus haud extiterit. Nuditate, solis verendis tectis,pro vestimento vtitur: stragula villosa,quæ est vnius vlnæ longitudinis,vel tela, quæ est ad summum duarũ, illi est loco maximi & calidissimi tegumenti. Tegeti vero incumbit,& quibus pinguior est fortuna,retia in quatuor angulis,nodis alligata,pro lecto sunt,quem suo idiomate Insulæ Hispaniolæ habitatores Hamecas appellant. Ingenio subtili,& docili hi homines præditi sunt; gens est docilis, & omnis bonæ doctrinæ capax,& ad sanctam nostram Catholicam religionem suscipiendam aptissima; neq; etiam inhabilis ad bonos mores, vt quæ non tam variis,quam reliquum hominum genus,impedimentis, distrahatur: ita vt, vel primis labris, fidei, vt ita dicamus,rudimentis degustatis, tanto desiderio & feruore ad exercitium Sacramentorum Ecclesiæ, & seruitij diuini, feratur, vt ipsis religiosis ad tantos impetus sustinendos,maxima,& singulari patientia opus sit. Et vt finem imponam, sæpe Hispanos (qui bonam, quam in illis cernebant naturam; negare non poterant) hoc proprio ore proferẽtes audiui; nempe ad vitæ summam beatitatem,in illis solam Dei cognitionem requiri.

Ad agnos autem tam lenes,& dictis qualitatibus ab Omnipotente dotatos,vt tygres,lupi, & leones crudelissimi longa fame oppressi,Iberi accesserunt,nulli rei ab hinc quadraginta annis incumbentes, præterquam cœdibus horum miserorum, quos diuersis tormentorum generibus ab vllo antea nec visis, nec auditis(quorum aliqua pars inferius describetur)tam inhumanè & crudeliter lacerant,& dilaniant,vt ex tribus millionib.

quos

quos,sola Hispaniola Insula capiebat, iam ex naturalibus incolis vix restent trecenti. Cuba verò Insula,quæ in eandem longitudinem, qua Valladolid à Roma protrahitur,iam deserta, & inculta,in ruina iacet. Insulas Sancti Ioannis, & Iamaycæ,quarum vtraque & ampla est,& fertilis,desertas & desolatas conspicere licet. Lucayæ autem Insulæ ex ea parte,quæ Septentrionem respicit, Hispaniolæ & Cubæ vicinæ; quæ sexaginta sunt numero,vel circiter,cum Insulis,quæ vulgo Gigantum appellantur,& aliis,quarum,quæ infertilior est, horto Regio Hispalensi,fertilitate præstat,non sine maximo,& salubri aëris temperamento,iam omni habitatore vacuæ cernuntur: cum tamē vltra quingenta millia hominum in his regionibus (accedentibus Hispanis) vixerint,partim cœde sublati,partim vero vi extracti,vt in fodinis Hispaniolæ Insulæ,quæ sine naturali habitatore manserat,laborarent. Nauis quædam has Insulas visitans, vt facta segete,residuæ spicæ (nam probus aliquis Christianus pietate,& misericordia motus,vt aliquas animas ad Christi cognitionem attraheret, tam periculosum iter susceperat) colligerētur,vndecim tantùm homines,quos ipse vidi,reperti sunt. Aliæ plus quàm triginta numero Sancti Ioannis insulæ confines,omni populo spoliatæ sunt. Quæ omnes insulæ duorum millium milliariorum longitudinem superant, & tamen omni populo,incola,& habitatore populatæ iacent.

Quod verò ad terram firmam attinet, certi sumus, & pro comperto habemus,inhumanis & execrandis suis factis decem Regna maioris amplitudinis,quàm sit tota Hispania,sub ea etiam comprehensis Arragoniæ, & Portugaliæ Regnis; id est vltra mille milliaria Hispanos expopulasse,& omni populo,& habitatore priuasse,quæ præsenti adhuc die deserta; & ad deplorandam ruinam(cùm antea vix regio vlla maiori incolarum numero abundarit) reducta cernitur. Nos autem pro certo affirmare audemus iis quadraginta annis,quibus cruentam,& detestandam

ſtandam ſuam tyrannidem in ijs regionibus exercuerunt Iberi, iniuſtè, vltra duodecim (computatis tam viris, quàm fœminis, & pueris) milliones hominum fato functos eſſe: Neque verò parcere me veritati exiſtimarem, ſi vltra quinquaginta milliones hominum naturæ debitum perſoluiſſe, dicerem.

Qui ex Hiſpaniæ remotis oris, ad has Inſulas appulerunt, quique Chriſtianos ſe eſſe iactitant, duplici præcipuè via, ad extirpandam & tollendam hanc nationem de facie terræ, proceſſerunt. Quarum prior eſt iniuſtum, cruentum, & ſanguinolentum, quo vſi ſunt, bellum. Altera, quòd omnes eos de medio ſuſtulerint, qui vel adhuc aliquid libertatis reſpirarent; vel qui reſecatis, tam iniquę captiuitatis, vinculis, priſtinam libertatem recuperare (quod quidem potentiores; viriq; ſtrenui, & fortes animo voluebant) decreuiſſent: illis enim bello ſublatis ſolas fœminas, & pueros hac aura frui patiebantur; quibus poſtea tam ſuaue iugum imponebant, vt beſtiarum non ſit deterior conditio. Ad quas duas impiæ tyrannidis ſpecies, tanquam ſubalterna ad genus, reliqui, & infiniti modi quibus ad extirpationem, & deſolationem huius populi vtuntur, reduci, & reuocari poſſunt.

Ad deſtructionem autem & deſolationem innumeri iſtius populi, ſolum aurum Hiſpanorum, vltimus finis, & ſcopus fuit; & vt exiguo tempore ditati, ad ſtatus, & dignitates, quæ perſonis nullo modo congruebant, tanquam vnico ſaltu, peruenirent. Denique, vt vno verbo dicam, illorum auaritia, & ambitio, qua vix maior excogitari poſſet, harumque regionum incredibiles diuitiæ, incolarumque humilitas, & patientia (quæ aditum ad has terras faciliorem reddebat) huic rei anſam præbuere. Quos tanto contemtui habebant, vt eos (de ijs, quæ præſens vidi, omni mendacio ſepoſitọ, loquor) non vt beſtias, hoc enim peroptarẽ, ſed vt abiectiſſimũ terræ fimũ tractarent. Sicq; de illorũ anima, & vita ſolliciti fuerunt, vt ſupradictus numerus

omni

omni fide, ſacramentiſq; priuatus, vitam cum morte commutarit. Et hoc non minori veritate, quàm præcedentia, nititur (quod nec ipſi tyranni, & carnifices, ſine mendacij nota, negare poſſunt) ab Indis Iberos nulla vnquam iniuria affectos, ſed potius tanquam de cœlo demiſſos, eos coluiſſe, quouſq; infinitis iniuriis, violentisq; tormentis, & ſuorum iniuſta cœde laceſſiti, ad arma concurrere coacti ſunt.

De Inſula Hiſpaniola.

IN hac Inſula, ad quam primò Hiſpanos appuliſſe diximus, cruentæ cœdes & hominum perditiones principia duxere: fœminas enim, & pueros Indis eripiebant, vt ſibi inſeruirent, & eorum opera malè vterentur; eorum autem victum magno ſudore, & labore partum conſumebant, eo non contenti, quem vnuſquiſquè ſecundum ſuæ facultatis vires, quæ ſemper perexiguæ ſunt (neceſſaria enim tantùm ad vitam reiectis ſuperfluis, domi aſſeruant) gratis dabat, vnica autem die, quæ ad trium familiarum, quarum vnaquæq; decem perſonas caperet, alimentum vnius menſis, ſufficeret, Hiſpanus vnus abſumebat. Et ſic his malis fracti, tantisq; afflicti tormentis, & violenta tractatione, tales homines è cœlo non eſſe miſſos, cognoſcere cœperũt. Et idcirco alij cibos, alij ſuas fœminas, & liberos in latebris abſcondebant: alij verò, vt gentem tam duræ, & terribilis conuerſationis fugerent, prærupta montium quærebant. Iberi autem non ſolùm colaphis, pugnis, & ſceleratis baculorum ictibus eos excipiebant; ſed etiam violentas manus in gubernatores ciuitatum inijcere non verebantur. Et hæc eò temeritatis, & impudentiæ deuenerant, vt quidam Capitaneus, totius Inſulæ potentiſſimi Regis fœmina vi abuti auſus ſit. A quo tempore cogitare cœperunt, quibus modis & rationib. Hiſpanos regione ſua pellerent; armaq; incontinenti ſuſcepere. Sed quæ arma Deus bone? ea ſcilicet, quæ maiorem habent ſimilitudinem tam in of-

fenſione,quam defenſione,cum puerorum qui certant arundine,luſu,quàm cum armis virorum.

Quod cernentes Hiſpani generoſis equis inſidentes, gladiis,& lanceis benè inſtructi, ſanguinolentis ſuis ſtragibus, & ſtratagematibus initium fecere; ciuitateſque & pagos percurrentes,nulli ætati,aut ſexui,ne fœminis quidem puerperis pepercere,

percere,quin ventre aperto viuas in frusta discerperent. Pignoribus positis simul certabant, quis vnico ensis ictu hominem medium aperiret, vel discinderet, vel quis maiori dexteritate corpus hominis capite priuatum, truncum relinqueret, aut certè quis maiori industria mucronem visceribus adigeret.

Infantium, pedibus ex matris mammis arreptorum, innocentia capita rupibus conquassabant: alios, non sine scommatibus in flumina proijciebant; cadentiaq; in aquam corpora, irrisione suæ crudelitatis & inhumanitatis teste, ad motum inuitabant: alios vnà cum matribus ensium inhumanis mucronibus exponebant.

Certa patibula erigebant, lata quidem, sed ita demissa, vt pedes terram ferè attingerent, quorum vnumquodque tredecim personis in honorem, & reuerentiam, vt dicebant, nostri Redemptoris & eius Apostolorum, destinatum erat, quibus igne imposito illis affixos, in cineres viuos redigebant. Quos verò vitæ superesse volebant eos semiscissis, & pendentibus manibus dimittebant; cum hac fugæ exprobratione: Nuntias has ferte litteras ijs, qui latitantes in montibus nos fugiunt.

Hac morte communiter Dominos, & Nobiles mulctabant. Perticis furca suffultis craticulas struebant, paruoq; igne supposito, hi miseri paulatim, animam, magnis clamoribus, tormentorumq; desperatione, efflabant.

Vidi aliquando quatuor, aut quinque ex potentioribus Dominis, his craticulis impositos torreri; & non procul duę, vel tres aliæ craticulæ, iisdem mercibus instructæ visebantur; cumque ma-

que magni,qui ibi audiebantur clamores,Capitaneo essent molesti,quietemq; eius impedirent,eos laqueo tolli,& strangulari iussit. Spiculator, (cuius nomen mihi est notum,nec minus incogniti Hispali parentes) quo minus id fieret,prohibuit,sed ori impositis epistimijs, ne illorum exaudirentur clamores, ipsemet ligna struens,adfuit,quousque ad placitum tosti,animam efflarent. Harum rerum,& aliarum innumerabilium,oculos habeo testes. Quia verò omnes,quibus data erat potestas,tam inhumanam gentem,ab omni pietate alienam,generisque humani extirpatricem,& inimicam,tanquam scopulos euitantes, in montibus latebras quærebant; canes venaticos,& crudeles, ita instruxerunt,vt primo visu,minimoq; temporis momento Indianum,tanquam porcum,deuorarent. Ab istis canibus hæ cœdes,& deuastationes patrabantur. Et quia quandoq;,rarò tamen, iusta æquitate moti Indiani, aliquos Hispanos cœdebant,inter se hanc promulgarunt legem, vt pro vno Hispano occiso,centum Indiani neci darentur.

De Regnis,quæ Insula Hispaniola,capiebat.

HÆc Hispaniola Insula quinque maxima Regna,totidemq; potentissimos Reges, capiebat, quorum Imperio reliqui ferè Domini,quorum infinitus erat numerus, parebant. Erant etiam quarundam separatarum regionum Domini,qui horum Regum,pro superiore,nullum agnoscebant. Horum Regnorum vnum, Magua appellabatur, quod significat planitiem. Hæc planities res est,si vlla in toto orbe,memorabilis,& scitu digna: Nam à meridie ad Septentrionem,in octuaginta milliaria porrigitur: latitudine verò quinque,octo,& quandoque decem complectitur: vndiq; autem altissimis montibus circumclusa tenetur. Illam alluunt vltra triginta millia fluuiorum, & riuulorum,quorum duodecim celebribus illis fluuijs Ebro,

Duero,& Guadalgueuir magnitudine non cedunt: Omnesq; fluuij,qui è monte ad Occidentem vergente (quorum numerus est viginti millium) oriuntur,auro sunt ditissimi. Quo monte,prouincia Cibao continetur,vnde,fodinæ Cibao; ex quibus prodit exquisitum illud,& putum, tantique apud nos nominis viginti quatuor caratarum aurum;nomen habent. Huius Regni Rex,& Dominus Guarionex vocabatur,qui sub sua ditione vasallos, & Dominos tam potentes habebat, vt eorum vnusquisq; ad seruitium Regis Guarionex sexdecim millia militum adducere potuisset. Quorum Dominorum aliqui mihi noti fuere. Hic Rex erat obedientissimus,& non mediocri virtute præditus,natura sua pacificus, & erga Castiliæ Reges deuotissimus: hic suis subditis mandauerat,& iusserat,vt eorum quisque tintinnabulum auro repletum daret; succedente verò tempore,cum satisfacere non possent,eo medio scisso,alteram partem implere iussi sunt, huius enim Insulæ habitatores ferè nullam extrahendi ex fodinis auri industriam, aut experientiam habebant. Hic Cacicus obtulit se Regis Castellæ seruitio,ea conditione,vt illas terras,quæ ab Isabella,in qua prima mansionis suæ habitacula fixerant Hispani,ad Sanctum Dominicum in longitudinem quinquaginta milliarium extenduntur,coli curaret: dicebat enim,nec veritati illius sermo repugnabat,suos subditos non habere vsum & practicam auri fodiendi. Quibus promissis,& facilè,vt scio,& alacri animo,stetisset,& inde ex annuo reditu vltra coronatorum Castellanorum,tres milliones, Rex percepisset,& iam,in illa Insula quinquaginta vrbes,Seuilia ampliores, cernere liceret.

Sed qua compensatione, & remuneratione erga hunc tam clementem,& benignum Regem vsi sunt? ea scilicet,vt eum,summa infamia,in persona coniugis,ab Hispano Capitaneo Christiani nominis indigno,violatæ, afficerent. Potuisset quidem,& tempus,& opportunitatem vindictæ sumendæ, militem

litem conſcribendo expectare: ſed abſcondere ſe; & Regno,& ſtatu,in prouincia De los Ciquayos (in qua potens quidam eius vaſallus,& ſubditus habitabat) exul & viuere & mori elegit. At Hiſpani de eius abſentia certiores facti, latebris amplius locum non dedere,ſed illato bello,illi,qui eos tam humaniter ſuſceperat,deuaſtata omni regione eum repererunt,& cœperunt; qui vinculis,cathenisq; alligatus,naui,vt in Caſtellam captiuus duceretur,impoſitus eſt: in itinere autem nauis perijt,cum qua multi Hiſpani ſubmerſi,& magnum auri pondus; & inter hæc magnum auri granum, craſſo pani ſimile, habens in pondere 3600. coronatos: ita Deo de enormibus illorum ſceleribus,vindictam ſumente.

Aliud Regnum Marien appellabatur,in quo eſt hodie portus,in vltima planitiei extremitate,qua Septentrionem reſpicit: eſtq; Regno Portugaliæ & amplius,& fertilius; dignum certè,quod frequenti habitatore incolatur; montibus enim abundat,auriq;,& orichalchi fodinis diues eſt. Regi nomen erat Guacanagari,cui multi potentes Domini,quorum aliquos noui,parebant. Ad hanc regionem primus,ſenex Thalaſſiarchus appulit,cum Americam detexit,qui tam humaniter,& benignè à dicto Guacanagari receptus eſt, & tractatus cum omnibus Hiſpanis,quos nauigationis ſuę comites aſſumpſerat,illis omnē opem,& auxilium ferendo (ibi enim Thalaſſiarchi nauis vndis abſorpta fuerat) vt ex ipſius ore audiuerim,ſe ab ipſis parentibus,in propria patria,blandiùs accipi non poſſe. Hic Rex cædes,& crudelitates Hiſpanorum fugiens,ſtatu ſuo priuatus,in montibus obijt. Reliqui verò dynaſtæ,eius ſubditi,in ea ſeruitute, & ſeruitio, quod poſtea recenſebitur, ex hac vita emigrarunt.

Tertium Regnum erat Maquana; regio etiam admiranda,ſana,& fertilis,vbi hodie melius ſaccarum totius Inſulæ conficitur. In ea regione tunc temporis regnabat Caonabo,qui

reliquos,

reliquos, potentia, ſtatu, grauitate, & ceremonijs, quæ in eius ſeruitio adhibebantur, ſuperabat. Hic Rex, cum nihil minus ſuſpicaretur, magna ſubtilitate, & induſtria ab Hiſpanis in ædibus proprijs captus eſt. Eum poſtea naui impoſuerunt, vt Caſtiliam duceretur, ſed cùm in portu ſex eſſent naues vela ventis dare paratæ, pontus tantis procellis agitari cœpit, vt hæ omnes, cum ijs, quos capiebãt, Hiſpanis, abſorptæ cum ipſo Rege Canabao cathenis onerato, fuerint: in quo Deus æquo ſuo iudicio oſtendit, non minus eſſe in hoc facto iniquitatis, & iniuſtitiæ, quàm in præcedentibus. Huic Regi tres, aut quatuor fratres erant, viri ſtrenui, qui iniqua fratris, & Domini captiuitate offenſi, auditis deuaſtationibus, & cœdibus ab Hiſpanis, in alijs regionibus patratis, intellectaque paulo poſt fratris morte; vt ab hoſtibus vindictam ſumerent, arma ſuſcepere, quibus occurrentes Iberi certo equitum numero (qui vel maximè Indianis offendiculo ſunt) tantam ſtragem ediderunt, vt media pars huius Regni, deuaſtata, & depopulata fuerit.

Xaraqua

Xaraqua quartum Regnum eſt,quaſi centrum,& medium totius Inſulæ; in diſerto ſermone,& eloquenti idiomate par ex cæteris Regnis non habet; in politia verò,& bonis moribus,reliquis excellit.In eo maxima erat Dominorum,& nobilium copia,& ipſa plebs ſtatu,habituq; corporis præſtabat. His Behechio Rex erat,qui ſororem Anacaona nomine; habebat. Vterque & frater & ſoror,Hiſpanos inſignibus beneficijs afficiens,

& ex euidentibus mortis periculis liberans Regibus Castellæ magna seruitia præstiterat. Mortuo Behechio summa Regni penes Anacaonam remansit. Quadam autem die accidit, vt Insulæ gubernator sexaginta equitibus, & trecentis peditibus comitatus (equites autem soli sufficiebant, non solùm ad deuastandam Insulam, sed etiam totum terræ continens) trecentos circiter dynastas, ad se vocauerit; quorum potentiores fraudulenter, & dolosè in domum stramineam conuocatos comburi, cæteros verò, cum infinito populo lanceis, & ensium mucronibus morte mulctari, iussit. Et ipsam Anacaonam, penes quam, vt dictum est, summa erat Imperij, vt maiori eam honore dignaretur, laqueo vitam finire coëgit. Quod si accideret, vt aliqui vel misericordia, vel auaritia moti, pueros pro asseclis retinentes, ne occiderentur, equis imponerent, alter succedebat, qui à tergo eos transfoderet, vel si in terram deciderent, cruribus priuaret. Cum autem Indianorum aliqui, qui inhumanæ huic stragi supererant, in Insulam, quę inde octo milliaribus distat, se recepissent, quòd lanienam fugerent, ad perpetuam seruitutem à gubernatore damnati sunt.

Quintum regnum vocatur Hiquey, cui senio confecta Regina, Hiquanama nomine, quam Hispani in crucem sustulerunt, præsidebat. Eorum, quos hic viuos vidi concremari, membratim discerpi, varijsq; tormentis torqueri, & illorum, qui ex tantorum malorum reliquijs, viui in captiuitatem ducebantur, infinitus est numerus. Quia verò in horum populorum cœdibus, & deuastationibus, tam varia dicenda forent, vt ea scriptis vix comprehendi possint (nec puto ex millesima eorum, quæ dicuntur, parte, vnicam explicari) vnicum de bellis supra dictis, conclusionis loco, addam, & in conscientia affirmabo dictis omnibus iniquitatibus, & facinoribus, alijsque, quæ quamuis me non lateant, prætermissa facio, non maiorem occasionem Indianos dedisse, aut dare potuisse, quam præberent

probi religiosi in monasterio benè reformato viuentes, sibi bona, aut vitam subripiendi; & cur illi, qui mortem euaderent, perpetua captiuitate, & seruitute detinerentur. Hoc prætereà addo, me credere, & certis coniecturis assequi eo tempore, quo hæc omnia in hac Insula patrata sunt, Indianos, ne vnico quidem peccato mortali, in Hispanos commisso, teneri, quòd hominum mereatur vltionem. Et quod ad ea peccata, quorum punitio Deo reseruata est, attinet, vt sunt vindictæ immoderata cupido, odia, simultates, quibus in capitales hostes, vt illis erant Hispani, ferri potuissent, existimo paucos de illis rebus, iustè insimulari posse; minorq; erat illis impetus, & vigor (expertus loquor) quàm pueris decem, aut duodecim annorum. Et hoc certò scio Indianos semper iustam causam in Hispanos bella mouendi, habuisse; & Hispanos econtrà bellis neutiquam iustis cum illis certasse, sed iniquioribus, quàm vllus vnquam tyrannus gesserit. Quod de reliquis eorum in America & gestis, & factis affirmo.

Peractis bellis, omnibusq; habitatoribus mortuis; iuuenibus, fœminis, & pueris communiter reseruatis, eos inter se diuidebant; alteri triginta, alteri quadraginta; huic centum, isti ducenti dabantur, & quò quisq; Tyranno maiori, quem gubernatorem appellabant, gratior erat, eò plures obtinebat, tali colore, taliq; conditione, vt eos in Catholica fide instruerent; cum ipsimet, quibus tradebantur instruendi, & animarum cura demandabatur, pro maiori parte essent homines idiotæ, crudeles, auaritiæ dediti, & omnibus vitijs coinquinati. Talem verò eorum curam habebant, vt ad fodinas auri extrahendi, & fodiendi gratia, qui labor est intolerabilis, viros mitterent; fœminis verò ad agros colendos, qui labor, etiam viris fortibus, & robustis, molestissimus est, vtebantur. Illos autem herbis, & similibus rebus nullius substantiæ, alebant; atque ita in mammis puerperarum lac siccabatur, & exiguo tempore, paruæ omnes creaturæ

interibant. Et quòd à viris fœminæ ſeparatæ, illis non cohabitarent, proles nulla ſuſcitabatur. Viri in fodinis fame, & labore vita priuabantur; fœminæ verò ijſdem fractæ malis & calamitatibus, in agris morte abſumebantur. Et ita conſumptus eſt, & exterminatus habitantium huius Inſulæ, penè infinitus numerus; ijſdemq; modis totius orbis incolæ de facie terræ, tolli poſſent. Onera etiam octuaginta & centum librarũ illis imponebantur, quæ per iter centum & ducentorum milliariũ, ferre cogebantur. Hiſpanos etiam in penſili vehiculo, aut lectis in modum retiorum, ab Indianis confectis, ferebant; ijs enim, vt beſtijs, ad tranſportanda onera, & itineris impedimenta, vtebantur; vnde accidebat, vt in humeris, & dorſo, liuor, belluarum fatiſcentium more, appareret maximus. Et quod attinet ad flagellorum, baculorumue ictus, colaphos, maledictiones, & mille tormentorum, quibus in ipſo labore, torquebantur, genera; ad illorum narrationem nec multa temporis interualla, nec ad ſcribendum immenſi papyri cumuli, ſufficerent, at potiùs animos terrore conſternerent.

Hic animaduertendum eſt, harum Inſularum, & prouinciarum deſolationem ab obitu Sereniſſimæ Reginæ Dominæ Iſabellæ, qui incidit in annum milleſimum, quingenteſimum quartum, exordiũ duxiſſe; antea enim iſtius Inſulæ, paucę prouinciæ bello iniuſto deprauatæ, aut fœdatæ fuerant, nec generali, vt poſtea, deuaſtatione violatæ: atq; hæc pro maiori parte, & ferè omnia Reginæ (cui Deus æternam concedat gloriam) celabantur, & præuelabantur: feruenti enim, & mirando zelo, deſiderioq; penè diuino in horum hominum ſalutem, & proſperitatem ferebatur; cuius rei exempla, quæ & oculis vidimus, & manibus attigimus, in promptu habemus.

Sit etiam hæc generalis regula, nempe Hiſpanos, ad quamcunque Americæ oram peruenere, eaſdem crudelitates, ſtrages, tyrannides, & abominandas oppreſſiones, in Indorum in-

nocentiſſi-

nocentiſſimam gentem exercuiſſe; nouorumq; tormentorum generibus delectatos,in dies ad maiorem creuiſſe ſæuitiam,& crudelitatem: quibus commotus Omnipotens, multo maiori & periculoſiori lapſu,in ſenſum reprobum eos labi permiſit.

De Inſulis Sancti Joannis, & Jamayca.

ANno milleſimo quingenteſimo nono,Sancti Ioannis, & Iamaycæ inſulas (quæ hortis,& apum alueis erant perſimiles) Hiſpani traiecerunt, eodem ſibi propoſito fine & ſcopo,quem in Inſula Hiſpaniola propoſitum habuerant,infinita latrocinia, & ſupradicta facinora committentes,quibus inauditas crudelitates, cœdendo, vrendo, torrendo, & canibus homines exponendo,adiunxere & addidere: deinde verò eos miris oppreſſionibus,& tormentis in fodinis vexando,& affligendo,terram his innocentibus (quorum ſexcenta millia,ſi non plura,hæ duæ Inſulæ capiebant) priuarunt,& ſpoliarunt,ita vt hodie in vnaquaque vix ducentos homines reperire liceat,reliqui ſine fide & Sacramentis perierunt.

De Cuba Inſula.

ANno milleſimo quingenteſimo vndecimo Inſulam Cuba traiecerunt,quæ non minore longitudine, quàm à Roma Valladolida diſtat,concluditur; in qua erant ampliſſimæ prouinciæ, & multo populo incolebatur,in qua non maiori humanitate & clementia, imó multo maiori ſæuitia, & crudelitate proceſſerunt. Multa notatu digna in hac Inſula acciderunt. Cum Cacycus quidam,potens Dynaſtes,cui nomen Hathuey, qui paulò ante fugiendæ mortis, perpetuæq; captiuitatis, & ſeruitutis gratia, ab Hiſpaniola Inſula Cubam ſe receperat,à quibuſdam Indianis Hiſpanos ad hanc quoq; aduentare intellexiſ-

" ſet, ſuis omnibus conuocatis hac oratione vſus eſt: Vos non la-
" tet rumor de Hiſpanorum aduentu paſſim inter nos ſparſus, &
" experientia conſecuti eſtis, qua tractatione, tales, & tales (eos
" nominabat) & Hayti (ſic ſua lingua Hiſpaniolam vocant) inco-
" las exceperint, ad nos eadem patrandi animo ſe conferunt: ſed
" huius viſitationis cauſa, & ratio vobiſne eſt comperta? igno-
" tam penitus, reſponderunt, eos tamen & crudeli, & ſcelerata
" dotatos eſſe natura, ſe non ignorare: Hanc ergo habete, in-
" quit: Quoddam adorant, & colunt auarum, nec paucis conten-
" tum numen, atque vt illius adorationi, & cultui ſatisfacere poſ-
" ſint, à nobis multa petunt, omnemque adhibent laborem, vt
" nos ſub iugum mittant, & neci dare queant. Accepta igitur,
" quam iuxta ſe habebat, capſula, auro mundiſque referta, his
" verbis vſus eſt: Iſte eſt Hiſpanorum Deus, in eius honorem
" (ſi placet) Arcytos (ſunt quædam apud ipſos chorearum, ſal-
" tuumque genera) celebremus; ſicque illius numine placato,
" Hiſpanis imperabit, ne vlla nos moleſtia, aut iniuria afficiant,
" qui vnanimi conſenſu, clara voce reſponderunt, Probè di-
" ctum, probè dictum: Sicque coram hac capſula ſaltan-
" tes choræis, antequam nimia laſſitudine fatiſcerent, finem non
" impoſuerunt: Tunc ſermonem reſumens dynaſtes Hathuey,
" dixit: Si hunc Deum aſſeruamus, quouſque nobis tollatur, vi-
" ta priuabimur, quare conſultum mihi videtur, vt in flumen
" eum abijciamus, quo conſilio approbato ab omnibus, capſu-
" la in vicinum fluuium abiecta eſt.

Quamprimum ad hanc inſulam appulerunt Hiſpani, hic Cacicus, vt qui eos intus, & in cute, vt dicitur, norat, quantum poterat, euitabat, & fugiebat, ſeque armis, ſi quandoq; obuiam illi fierent, defendebat. Tandem captus, quòd gentem tam iniquam, & crudelem fugeret, vitamque contra eos, qui ſuam ſuorumq; mortem, quærebant, tueretur, viuus exuſtus eſt.

Et

Et cum palo affixus eſſet, quidam monachus Ordinis S. Franciſci, vir ſanctus, ipſi aliqua de Deo, & noſtræ fidei articulis verba fecit, quæ nunquam audiuerat, & quæ ad id tempus, quod à carnifice concedebatur, ſufficiebant, illi æternam gloriam, & quietem, ſi crederet, ſin minus æterna ſupplicia, promittens: Poſtquam Hathuey cogitabundus aliquandiu hæſiſſet, à monacho petijt: Vtrum etiam Hiſpanis cœlorum ianua pateret?

Cui

Cui respondenti bonis Hispanis patere: Cacycus, sine longiori deliberatione cœlum se nolle petere, dixit, sed potius inferos, ne eadem illi, cum hac crudeli gente, mansio communis esset. Et his laudibus, honoribusue Deus, & sancta fides, ab Hispanis in America afficiuntur.

Aliquando accidit, vt amplissimæ vrbis, quæ decem milliaribus ab eo loco, in quo eramus, distabat, ciues nobis obuiam honoris gratia procederent, cum amplo commeatu, cibisq; delicatis, & huiuscemodi blanditijs, nobis quàm maximam poterant piscium copiam adferentes, & distribuentes: ecce illico malo dæmone Hispanorum spiritus agitante, in tantum furorem versi sunt, vt me præsente, nulla intercedente causa aut ratione, vltra tria millia hominum tam virorum, quàm fœminarum, & puerorum, internecione sustulerint. Tam crudelia, inhumanaq; facinora ibi me præsente & vidente, patrata sunt, vt nulla hominum ætas similia viderit.

Paulò post ad omnes Hauanæ prouinciæ Dynastas misi nuntios, ne vllo modo terrerentur, aut in absentia, vel fuga refugium quærerent, sed nobis occurrerent, me illis promittere (qua enim essem in authoritate, sciebant) nulla iniuria affectos iri: præteritis enim malis, & cœdibus omnis regio maximè conturbata erat, & hoc feci ipsorum Capitaneorum consilio. Cum ad prouinciam ventum est, viginti duo Dynastæ nobis obuiam processerunt, quos, data fide violata, Capitaneus die sequenti, igni tradere voluit, expedire dicens hos, qui aliquando contra nos aliquo stratagemate vsuri essent, è medio tolli: & sic ægrè, & difficulter igne eos eripui.

Indi huius insulæ, sub seruitutem, & calamitatem Hispaniolæ redacti, perire se & mori, sine vllo remedio cernentes, montes quærere cœperunt, alij verò desperatione ducti, laqueo vitam terminarunt; coniunxq; vnà cum coniuge & liberis se suspendens, his miserijs finem imponebat. Tyranni vnius Hispani

ſpani (qui mihi non eſt incognitus) crudelitate, vltra ducenti Indi, voluntario ſuſpendio vitam cum morte commutarunt: & ſic hoc genere mortis infinitus hominum numerus perijt.

Cuidam in hac Inſula in aliqua dignitate Regia conſtituto, pro ſua parte obtigerant trecenti Indiani, quorum, præ nimio labore trium menſium ſpatio, centum ſexaginta ſublati ſunt, ita vt decima tantùm pars, id eſt, triginta, ſuperfuerit, cum autem duplicaretur numerus, eos eodem modo necabat, & de omnium eorum vita actum erat, qui illi dabantur, quouſq; tandem naturæ, & diabolo debitum perſoluit.

Spatio trium aut quatuor menſium me præſente, obierunt vltra ſex millia puerorum, quòd parentibus, qui in fodinis laborabant, priuarentur. Multaq; alia ſtupenda vidi.

Poſtea verò conſilium ceperunt, eos qui in montibus latitabant, perſequendi, quorum ſtupendas ſtrages edidere, ſicq; hæc inſula deſolata eſt: quam paulò poſt vidimus, & certè res eſt miſeranda, hanc ita expopulatam, & deſolatam cernere.

De Terra continenti.

ANno milleſimo, quingenteſimo, decimo quarto, terram firmam traiecit, infœlix quidam gubernator, crudeliſſimus tyrannus omni miſericordia, & prudentia deſtitutus, inſtrumentum furoris Dei, eo conſilio, vt multos Hiſpanos in has terras perduceret. Et quamuis ante hunc, aliqui tyranni eò perueniſſent, ibiq; multos varijs internecionibus crudeliter tractaſſent, tamen ſolummodo maris oram, in qua mira furta, & latrocinia commiſerant, attigere. Sed reliquis, qui in alijs Inſulis verſabantur, quantumuis execrandis, & abominandis, hic crudelitate præſtabat. Non ſolum populo littus maris ſpoliabat, ſed etiam maximas regiones, & ampliſſima Regna, ſuis cædibus infinitū populi numerum ad Inferos mittens, funditus delebat.

Per multa milliaria, ſuis excurſionibus, graſſabatur, in ijs ſcilicet terris, quæ Darieno, prouincijsq; Nicaraquanis includuntur, quæ ſunt circiter quingenta milliaria terræ totius mundi fertiliſſimæ, in qua multi viuebant, abundabatq; pagorum, vrbium, & villarum numero, auriq; omnium huc vſque repertarum regionum erat ditiſſima. Quamuis enim Hiſpania obrizato Hiſpaniolæ auro reſarcita eſſet, tamen fuerat tantùm ab Indijs ex dictis terræ viſceribus, & fodinis effoſſum, in quibus, vt dictum eſt, vitæ finem impoſuerunt.

Hic Præſes, cum ſuis, noua tormentorum, & crudelitatum genera, ad obtinendum, & extorquendum aurum adinuenerat. Quidam ex illius Capitaneis, in quadam excurſione gubernatoris iuſſu ad deprædandum facta, vltra quadraginta millia perſonarum enſibus, igni, canibus, diuerſisque tormentorum generibus, expoſitarum, morte deleuit. Quorum omnium, Ordinis Franciſcanorum religioſus, nomine Franciſcus de S. Romano, qui aderat, teſtis erit oculatus.

Maxima, & damnoſa ſemper fuit eorum, qui Indijs præfuerunt (quod ad conuerſionem, & ſaluationem huius populi, attinet) cœcitas: effectu enim negligebant, quod fucato ſermone præ ſe ferebant; & ore affirmabant, quod latente cordis lingua negabant: eoq; peruentum eſt, vt Indianis mandaretur, ſub pœna cruenti, & ſanguinolenti belli, mortis, & perpetuæ ſeruitutis, vt fidem amplecterentur, & obedientiæ Caſtellæ Regis ſe ſubmitterent; quaſi Dei filius, qui pro omnium redemptione mortem ſubijt, lege cauiſſet, cum dixit: Euntes docete omnes gentes, vt infidelibus, pacificè, & quietè, & in hæreditaria & patria regione viuentibus, mandaretur ſub pæna confiſcationis omnium bonorum, terrarum, libertatis, coniugum, liberorum, & mortis, vt nulla præcedente inſtructione, Deum confiterentur, & agnoſcerent, & obedientiam præſta-

rent

rent Regi, quem neque viderant, nec de illo quicquam audiuerant; & cuius nuntij, omni humanitate destituti tam crudeliter se gerebant. Quod certè stultum est, & absurdum, omnique vituperio, & irrisione, imò ipsis inferis, dignum. Cum autem nefando huic, & iniquo gubernatori cura demandata fuisset executioni hæc edicta tradēdi, vt iustiora, & æquiora apparerent, erant enim per se iuri, & æquitati repugnantia: iussit (vel quibus demandata erat executio propria authoritate id agebant) vt cum desiderio tenerentur, vel propositum haberent, aliquem locum, in quo esset auri copia; Indianis in vrbibus, aut domibus, sine vlla mali suspitione degentibus, compilare, & eripere; improbi Hispani, vt latrones, ad aliquem locum, medio milliari ab vrbe, pago, aut villa distantem furtim accederent; & soli, noctuque edictum publicarent, & pronuntiarent hoc modo: Cacici, & Indiani huius continentis, talis loci, quem nominabant, habitatores: Vobis omnibus notum facimus, vnum esse Deum, vnum Papam, & vnum Regem Castellæ, qui harum terrarum est Dominus: statim accedite, & authoramentum lege clientelæ inite. Et sic quarta noctis vigilia, his miseris innocentibus somno oppressis, in eum locum, quem nominarant, igne in domos, quæ omnes erant stramineæ; immisso, irruebant, sicque viros, fœminas & pueros, antequam animaduerterent, comburebant: illico, quos volebant, occidebant: quos verò captiuos detinebant, tormentis, vbi, quod domi non inuenerant aurum, abscondissent, fateri cogebant, qui verò vitæ supererant, serui, stigmate priùs notati, fiebant: extincto demum igne, ad aurum inueniendum, accurrebant. Ita igitur in hoc negocio se vir diris omnibus deuotus, gessit, cum malis Christianis, quos ab Anno decimo quarto, vsq; ad vigesimum primum, vel secundum, conscripsit, numeratis famulis, & satellitibus, à quibus tot recepit partes, ea dempta, quam recipere solebat, ex omni auro, vnionibus, & mundis, ab ijs acceptis, quos in serui-

tutem redigebant, quot acciperet Dux generalis. Idem omnes, qui in aliquo Regio officio erant constituti, præstabant; mittens eorum vnusquisq;, quot poterat, famulos, vt prædæ partem consequerentur. Qui etiam primus in hoc Regnum venit Episcopus, famulos suos mittebat, vt prædæ particeps esset. Eo tempore plus quàm decies centena millia coronatorum auri (vt coniectura assequor) in hoc Regno deprædati sunt Hispani.

Horum

Horum autem omnium latrociniorum ad Regem vix tria millia coronatorum Castellensium missa reperiuntur; cum tamen vltra octies centena millia hominum, cæsa sint. Reliqui tyranni, qui postea huic Regno vsque ad annum trigesimum tertium præfuerunt, omnibus, qui restabant, vsuram vitæ, eripuerunt.

Inter omnia facinora, quæ ab hoc gubernatore, dum adhuc hoc Regnum regeret, facta, vel eius consensu patrata sunt, hoc non est omittendum. Cacicus quidam, illi dans dono, vel libera voluntate, vel (quod est magis credibile) timore ductus, nouem millium coronatorum pondus, ab Hispanis tanta pecuniæ summa non contentis, captus, palo affixus est, extensis pedibus, quibus admoto igne, maiorem pecuniæ summam postulabant; qui tormentis victus, domum mittens, tria adhuc millia adferri curauit. Hispani nouis furoribus, noua addentes tormenta, cum cernerent eum nihil amplius dare, vel quia careret, vel certè, quòd ei voluntas plura dandi, deesset, in illo tormento tandiu eum detinuerunt, quousq; medulla per plantas pedum prorumperet, vnde mortuus est. His sæpe tormentis Dominos, & Satrapas, ad aurum obtinendum torquentes, vita priuarunt.

Aliquoties etiam accidit, vt Iberorum centuria excursiones faciens, inciderit in montem, in quo multi homines gentem tam horrendam, & perniciosam, fugientes, latitabant, quæ in illos statim irruens, cæsis omnibus, quos poterat, sexaginta, aut octuaginta tam fœminas coniugatas, quàm virgines, captiuas cepit: sed cum permagnus Indorum numerus recuperandarum coniugum, & filiarum desiderio Hispanos armis persequeretur, cum propiùs accessit; Iberi prædæ, cedere nolentes, mucrones, coniugum, filiarumq; costis adegerunt. Indi præ tristitia, & dolore pectora tundentes, in talia verba irruperunt: O peruersos homines! ô crudeles Hispanos! ergóne las iras occiditis? las iras sua lingua fœminas appellant, quasi dixissent:

Necare fœminas acta ſunt hominum crudelium, & beſtijs peiorum.

A Panama diſtabat decem, vel quindecim milliaribus domus potentis dynaſtæ, cui nomen erat Paris, qui auri ditiſſimus erat: ad hunc acceſſerunt Hiſpani, à quo non ſecus, ac fratres recepti ſunt, & tractati, proprioq; motu quindecim millia coronatorum dono dedit Capitaneo, cui videbatur, reliquisque Iberis, illi, qui tantam auri ſummam gratis dabat, maximos eſſe theſauros, ſolus illorum ſcopus, ſolamenq; laborum; diſceſſum igitur fingunt, & ſimulant, ſed circa quartam noctis vigiliam reuerſi, vrbem, quæ ſibi ſatis tuta videbatur, ex improuiſo ingredientes, eam flammis cum multis ciuibus, conſecrauere, & quinquaginta, vel ſexaginta millia coronatorum deprædati ſunt. Dynaſtes viuus euaſit, congregataque quanta potuit, virorum copia, elapſis tribus, aut quatuor diebus, Hiſpanos, qui centum, & triginta, vel quadraginta millia coronatorum illi ſurripuerant, aſſecutus, in eos irruens, omnem auri ſummam, deletis quinquaginta Hiſpanis, recuperauit; reliqui autem multis vulneribus acceptis, fuga ſibi conſuluerunt. Pauco demum interiecto tempore Hiſpani in dictum Cacicum, armata manu reuertuntur, eumq; cum omnibus copijs delent. Qui pugnæ ſuperfuerunt, in ordinariam ſeruitutem vindicati ſunt.

De Prouincia Nicaraqua.

ANno milleſimo, quingenteſimo, vigeſimo ſecundo dictus tyrannus vlteriùs ad ſubiugandam Nicaraquam prouinciã inauſpicato proceſſit. Nullus ſatis dignè, & ſufficienter fertilitatem, aëris temperiem, aut hominum, qui in ea viuebant, frequentiam, exprimat. Admirandus prorſus populi infinitus numerus, hæc enim regio, vrbes capiebat, quæ in longitudinem quatuor milliariorum, protrahebantur, fructuumq; copia (quæ

causa erat tam frequentis populi) maximè commendabilis. Hic populus, quia in æquam planitiem eius regio panditur, idcircoque montium latebræ deessent, cum etiam esset tàm amœna, vt non sine maxima molestia, & difficultate illam relinqueret; multò maioribus cruciabatur angoribus, & persecutionibus, Hispanorum tyrannidem, & seruitutem æquiori, quo poterat, animo ferre coactus: adde quòd natura mitis erat, & pacificus. Hic tyrannus cum suæ crudelitatis assectis, tantis, hanc gentem (quo etiam consilio ad destruenda reliqua Regna vsus erat) damnis, tantis cœdibus, & iniquitatibus, tantisq; seruitutibus, & crudelitatibus affecit, vt omnia, lingua, quamuis ferrea, complecti non possit. In hanc prouinciam (quæ latius patet comitatu Ruscinensi) quinquaginta equites misit, qui omnem eius populum gladio deleuerunt, ita vt omnis sexus, & ætatis personas, pro minima causa, vita priuarent, veluti, si vocati non accelerarent, vel si Mahidis imposita onera (Mahis frumentum eorum lingua sonat) non adferrent, vel si ad sua, sociorumq; seruitia, requisitum Indiorum numerum non adducerent; cùm enim regio in planitie sit constituta, nullus horum equorum diabolicum furorem euitare poterat.

Hispanos excurrere, hoc est, alias prouincias depfædari iubebat, hisq; latronibus, & furciferis, vt quantum vellent numerum pacifici huius populi, abducerent, permittebat, & concedebat, quibus, cathenis impositis, ne oneribus sexaginta, vel octuaginta librarum cederent, sæpe accidebat, vt ex Indiorum quatuor millibus, sex homines domum reuerterentur, sicq; in itinere fato concedebant, quòd si aliqui nimio oneris pondere, defatigati in via deficerent, aut præ nimia fame, & siti in morbum, aut nimiam debilitatem inciderent, ne in cathena aperienda tempus tereretur, eos obtruncabant, & sic caput in hanc partem, corpus verò in aliam cadebat. Indiani cum ad talia itinera Hispanos se accingere videbant, scientes nullum inde reuerti,

uerti, in discessu non sine fletu, & suspirijs in tales sermones
» irrumpebant: Illa sunt itinera, quæ sæpe ad seruitia Christia-
» nis præstanda, mensi sumus, & tamen aliquo temporis peracto
» spacio, ad ædes, coniuges, liberosque reuertebamur: sed iam o-
» mni spe regressus sublata, illorum visu, & conuersatione in per-
» petuum priuamur.

Hoc etiam accidit, vt dictus Præses Indianos de nouo, ad placitum dispertiri voluerit, vt (sic enim fertur) sibi infestis, Indianos eriperet, alijsq; distribueret: vnde accidit, vt anno integro, satio nulla facta sit: Et cum panis deficeret, accidebat, vt Hispani Indis, omne frumentum, quod ad familię victum comparauerant, eriperent, sicq; vltra triginta millia hominum perirent.. Et accidit, vt fœmina intollerabili fame pressa, filium ad vitam sustentandam, truncaret.

Et quoniam omnes hæ vrbes, & alia loca, quæ incolebantur, hortis omnino erant persimilia, vt dictum est, eas Hispani, vt sorte adepti erant, incolebant; ibiq; cibis ab his miseris magno labore & sudore congregatis viuentes, rebus suis consulebant. Et ita vnusquisque proprias habebat hæreditates, quibus se aleret, & Indiani in Hispanorum ædibus habitabant, omniumq;, nobilium, senum, fœminarum, puerorumq; diu noctuq; sine quiete, seruitio vtebantur, nec infantum labori parcebant, quin illis onera, ad quæ apti erant, & sanè maiora imponebant: Ijsq; modis, nec ædes, nec proprij quidquam concedentes, eos consumpserunt, & quod restat, quotidie consumunt. In quo crudelitates, in Hispaniola Insula patratas, superarunt.

Multis etiam in hac prouincia mortem accelerarunt, eorum humeris asseres, & axes, ad portum triginta milliaribus, distantem, ad naues fabricandas, ferendos imponentes, illosq; ad conquirendum mel, & ceram, ad montes, vbi à tygribus deuorabantur, mittentes. Grauidas etiam mulieres vecturis bestiarum onerabant.

Sed

Sed nulla maior pestis hanc prouinciam expopulauit, quam licentia captiuos à Cacicis,& dynastis huius regionis petendi,ab hoc gubernatore Hispanis concessa. Singulis quatuor, aut quinque mensibus,vel quotiescunq; petendi veniam à gubernatore, obtinerent, quinquaginta seruos dabant, eisq; Hispani minabantur,si non parerent,eos viuos comburendos, aut canibus exponendos. Cum autem Indiani paucos habeant seruos,multũ enim est,si Cacico sunt tres,vel quatuor,ad subditos accedebãt,orphanisq; primò captis,à parente,cui erant duo liberi,vnũ;&ab eo,cui tres erant,duos efflagitabãt,&ita numero, à tyranno efflagitato,dynastes satisfaciebat,non sine lacrymis, & gemitu populi,cui (vt videtur) magna est cura liberorũ. Quia autem hoc sæpè fiebat,ab Anno vigesimotertio, ad annum vsque trigesimumtertiũ, huic Regno omnes incolæ sublati sunt: spatio enim sex vel septem annorum quinq; semper,vel sex naues simul appellebãtur,quę Indianis onerabantur,vt in Pananię & Perusij regionibus venderentur,vbi omnes extremum diem obierunt; res est enim quotidiana experientia comprobata,Indianos,cum ex patria naturali transferuntur,breui post tempore diem extremum claudere,cum etiam non semper illis suppeditetur sufficiens victus,nec labor illis impositus vllo modo minuatur,cum ad laborem tantùm emantur. Et hoc modo ex huius prouinciæ habitatoribus,qui antea erant liberi,vltra quinquies centena millia,ad seruitutem educta sunt; bellis vero illis illatis,& horribili ad quam redigebantur, seruitute,alia quinquaginta,vel sexaginta millia perierunt,& adhuc hodie infiniti pereunt. Hæ omnes strages spatio quatuordecim annorum inclusiuè,patratę sunt. Restant fortè in hac Prouincia Nicaraguana quatuor,vel quinque millia hominum,qui ordinarijs,& personalibus oppressionibus,morti dantur,cum tamen,vt dictum est,multitudine populi,reliquis orbis regionibus præstiterit.

De Hispania noua.

ANno millesimo;quingentesimo,decimo septimo,Hispania noua detecta est;in cuius detectione nihil primum erat, nihil secundum,sed omnia cædibus scatebant:anno sequenti Hispani (qui se Christianos nuncupant) eò ad prædandum, & occidendum profecti sunt,quamuis ad populandam regionem,se hoc iter suscipere dicant. Ab hoc anno, vsque ad annum, quem hodie agimus,millesimum,quingentesimum quadragesimum secundum, iniustitia, violentia, & tyrannides Hispanorum ad vltimum extremitatis gradum peruenere,omnem enim Dei,& Regis timorem,sui ipsius obliti,seposuerunt: strages enim,crudelitates, cædes, deuastationes, vrbium destructiones, deprædationes,violentiæ,& tyrannides, quas in tam diuersis, & amplis Regnis commiserunt, tantæ sunt, tantoq; horrore animos detinent,vt eæ omnes,quas superius recensuimus,nihil sint,earum respectu,quæ ab Anno millesimo,quingentesimo decimo octauo, vsque ad annum millesimum quadragesimum secundum patratæ sunt,& adhuc hoc mense, quo viuimus, Septembri omnium grauissimæ,& abominandæ committuntur,vt regula,quæ superius loco thesis posita est,omnino vera sit, nempè eos ab initio à malo in peius ruisse,eosq; à semetipsis in diabolicis suis factis,& facinoribus superatos.

Et ita à primo Iberorum ingressu in Hispaniam nouam, qui incidit in decimam octauam diem mensis Aprilis dicti anni decimi octaui,vsque ad annum trigesimum,quibus decem integri anni concluduntur,stragibus, & cædibus à sanguinolentis,& crudelibus Hispanorum manibus editis in 450. milliarium continenti circum Mexico,& vicinis locis, quibus quatuor vel quinque ampla Regna,quæ nec magnitudine,nec fertilitate Hispaniæ cederent, contineri possent, nullus impositus est finis. Hæc omnis regio Toleto,Hispali,Valadolidæ, Cæsari Augustæ,

gustæ,& Fauentiæ populosior erat,neque enim hoc tempore in ijs tantus est populus, neque etiam cum maximè florerent, tantus fuit,quantus extabat in ea regione,quæ ambit vltra mille octingenta milliaria. Illis duodecim annis in dicto continenti 480. milliarium Hispani,computatis viris,fœminis,iuuenibus, & pueris vltra quatuor milliones hominum,in suis cònquisitionibus (sic enim vocant) sed potius ipsius Turcæ,quæ ad destruendam Ecclesiam Catholicam referuntur, inuasionibus; bellis iniquioribus,nec solùm lege diuina,sed & humana damnatis; ensibus, lanceis, igne deleuerunt. Neque verò, qui in seruitute, & oppressione ordinaria obierunt, hoc in numero computantur.

Non est lingua,scientia,vel notitia humana,quæ recitare valeat,horum sceleratorum facinorum,quæ hi Reip. imò totius generis humani capitales hostes,vbique in diuersis regionibus,diuerso tempore patrarunt: neq; verò vlla diligentia,tempore, aut scripto aliquorum factorum circumstantiæ, quibus grauiores redduntur,explicari queant. Tamen de vnaquaque parte aliquid singulariter dicam,ea protestatione,& iuramento,me non existimare ex millesima,vnam partem complecti.

De noua Hispania peculiariter.

INter alias strages, hanc etiam in amplissima vrbe Cholula, quæ vltra triginta millia familiarũ capiebat, edidere; Omnes regionis,vicinorumq; locorum dynastæ,sacerdotes primò cum suo magno Pontifice,pompa Hispanis obuiam euntes; eos, vt maiori reuerentia reciperent,ampliorið; honore dignarentur, in medio pompæ constituerant, vt potentiorum, principaliorumq; Satraparum ciuitatis ædibus excepti,in vrbe hospitio reciperentur: Hispani illicò consilium ceperunt, de strage, vel castigatione(sic vocant) edenda,vt suarum crudelitatum scele-

ratis factis omnes huius regionis angulos terrore consternerent, in omnibus enim regionibus, quas ingressi sunt, hoc de more habuerunt, vt statim primo appulsu insignem aliquam stragem ederent, qua hi agni mites, præ illorum timore, tremerent. Miserunt ergo ad gubernatores, & nobiles ciuitatis, omniumq; locorum, illi, subditorum & supremo Domino, vt accederent, cumq; ad colloquium Hispanorum ducis appulissent,

statim

ſtatim detenti,& capti ſunt,antequam vllus huius captiuitatis nuntius,animaduertere poſſet. Ab illis petita ſunt ſex millia Indianorum ad ferenda impedimenta,& onera Hiſpanorum,qui cum aduenissent,in areis ædium collocati ſunt,& concluſi. Res erat miſeratione digna,hunc miſerum populum,cùm ſe ad ferenda Hiſpanorum onera prępararet,cernere. Nudi accedebant,ſolis verendis tectis,humeris caſſe,& cibo oneratis; demittebant ſe omnes in terram,& dorſo incuruato,non ſecus ac miſeri agni, ſubſidentes,ſe enſium ictibus exponebant: Sic ergo in area congregatis, pars Hiſpanorum armatorum ianuas tenet, vt accedentes arceat,alij mucronib. & lanceis,mites hos agnos iugulant,ita vt ne vnus mortem euaſerit: elapſis autem duobus, aut tribus diebus,aliqui,qui inter mortuorum cadauera latitarant, cruenti,ſanguineq; conſperſi, cum lacrymis & fletibus ſe Hiſpanis offerebant, omni ſubmiſſione eorum miſericordiam & mortis prolongationem implorantes: ſed nulla aut miſericordia, aut compaſſione moti, omnes in fruſta diſcerpebant. Omnes autem dynaſtæ,quorum vltra centum erant vincti tenebantur, quos Capitaneus palis in terram defixis,viuos concremari iuſſit. Sed Rex totius regionis euaſit,ſeq; comitatus triginta, vel quadraginta hominibus, in templum, quod erat inſtar propugnaculi, Quu eorum lingua vocabatur,coniecit,ibiq; magna diei parte ſe defendit. Sed Hiſpani, è quorum manibus,præcipuè verò militum nullus euadit,templo igne appoſito,omnes,qui in eo erant,combuſſerunt,qui morientes in tales voces,& clamores irrumpebant: O perditos homines,qua vos iniuria affecimus,vt nos cæderetis? Ite,ite, Mexiconem petite,vbi ſupremus noſter Dominus Montenxuma,de vobis vindictam ſumet. Illud narratur,cùm huic tragœdię Hiſpani occupati eſſent,quinq; vel ſex millia hominum de medio tollentes, eorum Capitaneum ſumma lætitia perfuſum in hunc cantum prorupiſſe. —

Mira Nero di Tarpeya à Romo como se ardia
Gritos don ninos y viejos, y el de nada se dolia.

Hoc est,

Monte ex Tarpeio Romana incendia spectans
Ipse Nero planctus vidit, nec corde mouetur.

Lanienam etiam maximam in vrbe Tepeaca ediderunt, quæ amplior, & ædium numero præstantior erat prædicta. Hìc infi-

nitum

nitum numerum,cum multis crudelitatum circumſtantijs,enſium mucronibus vitæ vſura priuarunt.

Cholula ſoluentes,Mexicum ſe contulerunt, cuius Rex Motencuma innumera dona,cum ſatrapis, & nobilibus in itinere varijs luſuum generibus gratum illorum aduentũ teſtantibus,obuiam miſit.Cum verò ad aggerem perueniſſent,proceſſit eis obuiam eius frater multis nobilibus comitatus, qui multa dona in auro,& argento,pictai veſtis & auri ferebant,& in ipſius vrbis introitu ipſe Rex,cum omni ſua aula, petorito aureo portatus,eos vſque ad palatium illis præparatum,comitatus eſt. Ea ipſa die,vt mihi à quibuſdam, qui adfuerunt,relatum eſt, certa diſſimulatione magnum Regem Motencumam, nihil minus timentem,ceperunt,& eius cuſtodiæ octuaginta milites præfecerunt: poſtea verò pedibus cathena vinctus eſt: ſed ijs omnibus præteritis,& ſilentio inuolutis,de quibus multa dicenda forent,vnicum notatu dignum ab illis tyrannis perpetratum narrabo. Cum ſe Capitaneus ad portum contuliſſet, debellandi cuiuſdam Capitanei Hiſpani,qui eum bello perſequebatur, gratia,& alium cum centum,vel paulò plus militibus,ad cuſtodiam Regis Motencumæ reliquiſſet,iſtis in mentem venit aliquid memoriæ dignum patrare,quo magis creſceret,& augeretur in his prouincijs formido illorum crudelitatis,quo conſilio, vt dixi ſæpiſſimè, vſi ſunt.

Interea omnis nobilitas,& plebs ciuitatis nihil aliud in votis habebat, quàm diuersis ludorum, & recreationum generibus Regis sui captiui animos exhilarare, illiusq; captiuitatem solari: inter alia verò, hoc vnum erat, nempe saltationes, & choreæ, quas noctu in omnibus compitis, & plateis ciuitatis celebrabant, eas sua lingua Mirotes, vt Insulani Arcytos appellant. Ad has choreas omnes suas diuitias,vestes,&

ſtes,& pretioſa quæq; conferunt,huic rei omnino dediti:neque enim habent maiora ſigna,& teſtimonia lætitiæ. Nobiliores etiam , & ſanguinis Regij Principes, vnuſquiſque ſecundum gradum,dictas choreas in vicino loco earum ædium, in quibus Rex & Dominus captiuus detinebatur,celebrabant. Non procul à palatio aberant,duo circiter millia iuuenum nobiliũ, qui omnes,potentiorũ totius Regni,liberi erant,& verè flos nobilitatis totius Regni Motencumæ. Ad hos ſe contulit Hiſpanorũ Capitaneus, cum aliquo militum numero,& alios ad reliquas vrbis partes, in quibus hæ choreæ celebrabantur, miſit, quaſi eos tantùm conſpiciendi,& videndi gratia. Iuſſerat Capitaneus,vt indicta hora in hos ſaltatores irruerent, & ipſe Indianos ſaltationibus occupatos aggrediens.dixit: Sant Tiago in ipſos irruamus,quo dicto,omnes euaginatis gladijs,hæc nuda, & delicata corpora aperire, ſanguinemq; generoſum , & nobilem profundere cœperũt,& ita ne vnicus vitæ ſuperfuit. Reliquisq; idem in alijs locis facientibus maximus ſtupor,& ſimul dolor, has prouincias occupauit.Et hos faſtos,quandiu erit mundus in rerum natura,non ceſſabunt celebrare & lamentari, & decantare in ſuis Areytis.tanquam rhythmis, calamitatem,&ruinam ſeminarij antiquæ nobilitatis totius Regni, de qua tantopere gloriabantur.

Indiani inauditam hanc in tantum innocentium numerum crudelitatem,& iniquitatem cernentes,cum etiam maxima patientia iniuſtam Regis ſui captiuitatem tuliſſent, à quo in mandatis acceperant, ne in Hiſpanos arma caperent, omnis vrbs ad arma cucurrit,& in Hiſpanos ruit,quorum multis læſis vix reliqui euaſere: pugione tandem Regis pectori admoto,illi mortem minitabantur,niſi per feneſtras prohiberet ſuis,vt ab opere deſiſterent. Sed Indij,pro tempore,mandata Regis contemnentes,Ducem elegerunt,quem omnibus copijs præfecere.Et quia,qui ad portum profectus erat Capitaneus victor re-

uertebatur,multoq; maiorem Hiſpanorum numerum adducebat,quàm deduxiſſet,ab armis per ſpatium trium,vel quatuor dierum receſſum eſt,quouſque vrbem ingreſſus eſſet. Tunc Indij,collectis,& congregatis maximis copijs, tandiu,& tam ſtrenuè pugnauerunt, quouſque Hiſpani de ſalute deſperantes, conſilium ceperunt,intempeſtiua nocte receptui canere, & vrbem relinquere. Quod cùm innotuiſſet Indijs,infinitos in pontibus paludum, æquo & ſancto bello,propter ſupradictas cauſas,vt iuſtas ab omni æquo iudice approbandas,armis deleuerunt. Poſtea verò Hiſpanis recollectis & conglomeratis,certamen vrbis ſecutum eſt,in quo ſtupendas, & horribiles Indiorum lanienas edidere,infinitumq; populum,multis potentibus dynaſtis igne ſublatis,trucidauere.

Perpetratis illis abominandis cædibus in vrbe Mexicone,& alijs decem,quindecim,& viginti milliaribus ab hac vrbe, hæc tyrannis & peſtis ad infectandam & deſolandam prouinciam Panuco proceſſit. Admirabilis erat in ea regione populi frequentia,nec minori admiratione dignæ ſtrages,quæ ibi peractę ſunt. Eodem etiam modo deuaſtarunt prouincias Tutepecam, Ipilcingonium,& Columam,quarũ vnaquæq; non minoris eſt amplitudinis,quàm ſunt Regna Legionæ,& Caſtellæ. Res eſſet perquam difficilis,imò omnino impoſſibilis,ſtrages,& crudelitates ibi commiſſas recitare,& nauſeam,faſtidiumque parerent legentibus.

Notandum eſt,eos non alio titulo has regiones ingreſſos eſſe,Indianorumq; terras,quæ propter populi abundantiam omnibus verè Chriſtianis lætitiam parere debuiſſent,deuaſtaſſe, niſi,vt eos in ſeruitutem redigerent; primo enim introitu,vt regi Hiſpaniæ obedientiam,& fidei iuramentum præſtarent, cogebant,quod ſi non acquieſcerent, illis mortem, ſeruitutemq; minabantur. Qui verò illicò non accedebant,vt mandatis tam iniquis ſatisfacerent,hominumque tam iniuſtorum,& crudelium vo-

um voluntati se submitterent, rebelles pronunciabantur; de illoq; crimine Regi Domino nostro insimulati sunt, eorum, qui Indijs præerant, cœcitate non permittente, vt intelligerent, & comprehenderent apertissimum illud iuris axioma: Nullum rebellem appellari posse, qui subditus non sit. Iam considerent, & perpendant Christiani, qui aliquam rerum habent cognitionem: Vtrum populi, proprijs Dominis subditi, in hæreditaria, & libera regione viuentis, corda præparari, & informari possint his nuntijs: Subijcite vos obedientiæ extranei Regis, quem nec vnquam vidistis, & de quo nulla vobis vnquam mentio facta est, alioquin in frusta vos discerpemus; neque vt docet experientia, dicto, quàm facto, erant promptiores. Et quod stupendum magis est, eos ipsos, qui obedientiam præstant, in seruitutem durissimam redigunt, quorum, propter incredibilem laborũ, & tormentorum vim; quàm illorum, qui gladio tolluntur, sors est multò deterior; tandem enim cum fœminis, liberis, & omni generatione pereunt. Quod si accidat, vt minis, & crudelitatibus territi, Regis extranei dominationi se subijciãt, nonne cœci isti ambitionis, & auaritiæ crudeles ministri, se, nec diuino, nec humano iure niti, vident? cum tales sint metus, qui etiam in constantissimos cadant, nec vllius sint authoritatis (ea pœna dempta, qua in inferorum baratris cruciabuntur) vt vllam rem validam reddant. Prætereo offensas, & damna in ipsum Regem, cum eius Regna deuastant, omneq; Indiarum ius (quantum possunt) imminuunt, imò inualidum, & nullum reddunt. Et hæc sunt seruitia, quæ Hispani in illis regionibus nostris Regibus, iniusto illo, & benè fucato titulo præstant.

Hic tyrannus eodem nixus titulo, alios duos Capitaneos, qui eum & impietate, & crudelitate superabant, ad florentissima, & fructuum, hominumque fertilissima Regna Guatimalæ, quæ ad Austrum sita sunt, misit: qui etiam ad Regna Naco, Honduras, & Guaymura, quæ ad Septentrionem vergunt, &

itinere trecentorum milliarium Mexiconæ confines sunt, proficisci in mandatis acceperant. Alter terra, alter verò mari missus est, vterq; tam peditatu, quàm equitatu benè instructus.

Hoc verè dico, malorum, quæ ab his duobus, præcipuè verò ab eo, qui in Regnum Guatimalæ profectus erat (alter enim mala morte sublatus, paulò post perijt) patrata sunt, posse particularem librum confici, & tantis cædibus, iniurijs, lanienis, & brutalibus desolationibus repleri, vt seculis tam præsentibus, quàm futuris terrorem incuteret. Hic certè tam abominationum, quàm deuastationum, quæ omnino infinitæ sunt, numero, & quantitate, cæteros superat.

Qui mari profectus est magnis incursionibus, & crudelitatibus littus maris afflixit, cui quidam ex Regno Yucatan, quod in via Regnorum Naco, & Naymura, ad quæ iter suum direxerat, situm est; donis onerati occurrerunt; ad quos vbi peruenit, Capitaneos misit, cum militibus, qui terram popularentur, & magnas deuastationes, & strages ederent; præcipuè quidam seditiosus, & rebellis cum trecentis militibus regionem Guatimalæ vicinam intrauit, ibiq; vrbibus incensis, omnibusq; habitatoribus cæsis, eorum bona diripuit, quod consultò in centum, & viginti milliarium continenti fecit, vt si eos socij persequerentur, regionem deuastatam inuenirent, & sic ab Indijs in vindictam damnorum acceptorum necarentur; quod accidit, nam ibi præcipuus Dux, cuius Imperijs dictus Capitaneus erat rebellis, occisus est. Cui multi alij crudelissimi tyranni successerunt, qui stupendis suis crudelitatibus Indios seruitute afficientes, & eos postea, ijs, qui vinum, vestimenta, & similia ad vitam necessaria adferebant, vendentes, cum ordinaria illa seruitute ab Anno millesimo, quingentesimo, vigesimoquarto, ad Annum millesimum, quingentesimum, trigesimumquintum Prouincias Naco, & Honduras, quæ videbantur deliciarum Paradisus, & ceteris orbis regionibus, populi frequentia

præſtabant, deſertas, & expopulatas reddidere: & nuper eas ita deſtructas vidimus, vt nullus ſit, quantumuis durus & immanis, qui miſericordia, ſi illas cerneret, non moueretur. His vndecim annis vltra duo milliones hominum in illa regione ceciderunt, tamq; vix reſtant duo millia, qui ſingulis diebus ordinaria ſeruitute perimuntur.

Sed ad magnum illum tyrannum, qui præteritos crudelitate, vt dictum eſt, vicit, & præſentibus æqualis eſt, Guatimalam profectum, reuertamur: is á Prouincijs Mexiconiæ vicinis, quæ ſecundum iter, quod ſequutus eſt (vt ipſemet litteris ad principem tyrannorum miſſis, ſcribit, & teſtatur) à Guatimala, itinere quadringentorum milliarium, diſtant; ſtragibus, combuſtionibus, incendijs, & depopulationibus ſemper incubuit, dicto titulo omnes cogens, vt ſe hominibus tam inhumanis, crudelibus, & iniquis ſubmitterent, Regis Hiſpaniæ, quem nec viſu, nec auditu norant, & quem etiam iniquiorem, & crudeliorem ipſis miniſtris exiſtimabant, nomine. Et ſic nullo deliberandi ſpatio conceſſo, omnia igne, & ſanguine delebant.

De Regno, & Prouincia Guatimala.

PRimò in hoc Regnum appulſu magnam ſtragem edidit. Hoc tamen non obſtante præcipuus Dominus, in petorito cum tubis, tympanis, & exultatione, multis vrbis Vtlatanæ, totius Regni emporio, nobilibus comitatus, illi proceſſit obuiam, illiq; cibi omni affluentia, cum ijs, quæ maximè deſiderabat, oblati ſunt. Ea nocte Hiſpani extra vrbem pernoctarunt: neque enim ſibi ſatis tuti in vrbe tam benè munita, videbantur. Die ſequenti ad ſe dictum Dominum, cum multis nobilibus accerſiri iuſſit, quibus certa auri ſumma imperata eſt: illi cùm ſe ſatisfacere non poſſe reſponderent, neque enim hæc regio aurum dabat, illius iuſſu, ſine alia criminis nota, & abſq; vlla proceden-

di forma, igne viui combusti sunt. Cæteri harum prouinciarum nobiles, cum cernerent Dominos suos, penes quos summa Imperij erat, hac sola de causa, quòd aurũ non dedissent, esse combustos, in montibus fuga sibi consuluerunt, subditis imperantes, vt Hispanis, tanquam Dominis obedirent, sed illis expresse defendentes, & prohibentes, ne de fuga, & latebrarum locis eos certiores facerẽt. Et ecce infinitus ad Hispanos accessit numerus hominũ efflagitantium, vt se in subditorum numerũ referrent, se illis inseruire velle: Capitaneus respondit se illos recipere nolle & omnes internecione deleturos iri, nisi locum indicarent, ad quem Domini confugerant. Indiani responderunt, sibi hoc penitus esse ignotũ, & incognitum, se autem contentos, vt suo, fœminarum, liberorumq; seruitio vterentur; illos quidem esse domi, & accedere licere, eosq; vel nece, vel quo modo vellent excipere: quod sæpè & repetito obtulerunt. Res est mira: Hispani pagos & villas petiere, & miseros hos labori cum fœminis, & liberis, securè, vt putabant, incumbentes, lanceis deleuerunt. Accesserunt ad amplum quendam pagum, qui innocentiæ confidens, præ reliquis se tutissimum existimabat, sed ad tantam desolationem spatio duarum horarum redactus est, vt gladijs omnis sexus, & ætatis hominibus sublatis, nulli (exceptis ijs, qui sibi fuga consulere potuerunt) tantæ cædi superfuerint.

Cernen-

Cernentes Indij, neque humilitate, neque donis, aut patientia, tam inhumana, & ferocia corda placari, seq; sine vllá ratione itâ mactari, consilium ceperunt colligendi se, & ad arma concurrendi: tutius quippe esse ducebant, çùm mors illis malum esset necessarium, armata manu, vindictam de hostibus sumendo cædi, quàm sine vindicta, ab illis necari. Cùm autem armorum inopiam, nuditatem, & debilitatem suam cernerent,

neq;

neq; se vllum equorum vsum habere, vt hosti tam furioso præualerent, illis in mentem venit, scrobes in ipsis itineribus subigere, in quas pertranseuntes equi inciderent; & ita palis adustis, & acutis ibi consultò statutis, & sic gleba tectis, vt videri non possent, transfigerentur. Bis quidem, vel ter in illas scrobes equi incidere, sed postea Hispani optimè præcauerunt. Idcirco hanc legem condiderunt, vt quotquot cuiuscunque ætatis, vel sexus Indiani caperentur, in has easdem foueas, quas fecerant, inijcerentur. In eas etiam grauidas fœminas coniecerunt, & quotquot occurrebant senes, , quousque omnino repletæ fuerunt. Res erat magna commiseratione digna, fœminas cum pueris his palis transfixas cernere: reliqui verò gladijs, & lanceis sublati sunt: aliquos etiam famelicis canibus exponebant. Potentem satrapam in igne maximo combusserunt; inquientes: illum hoc genere mortis maximo honore affici. Durarunt q; hæ crudeles lanificinæ spatio septem annorũ ab Anno vigesimoquarto vsq; ad annum trigesimumprimum. Quot eo tempore morte affici potuerint, lector iudicet.

Inter infinita scelera ab hoc tyranno, & suis, neque enim ipso duce humaniores existebant, in hoc Regno patrata, hoc etiam notatu est dignum. In prouincia Cuzcatan in qua vrbs Sancti Saluatoris sita est, quæ quidem regio, cum vicino maris tractu, qui in quadraginta, vel quinquaginta milliarium longitudinem extenditur, & in ipsa vrbe Cuzcatan, quæ erat totius prouinciæ metropolis, magno applausu receptus est, eum enim viginti, vel triginta millia Indianorum gallinis, alijsq; ad victum necessarijs, oneratorum, expectabant. Ille receptis donis, iussit, vt vnusquisq; Hispanorum, huius populi, quantum vellet numerum, eligeret, vt eo tempore, quo ibi manerent, eorum seruitijs vterentur, & ferre quidquid iuberent, cogerentur. Quisq; centum, vel quinquaginta, vt existimabat ad seruitium suum sufficere, eligebat. Miseri isti agni omnibus iuribus, omniq; conatu

natu Hiſpanis inſeruiebant,ita vt ſola adoratio deſideraretur. Interea hic Capitaneus multum auri à Dominis efflagitauit, ad id enim ſolum venerat,qui reſponderunt ſe eſſe contentos illis omne aurum quod habebant,tradere. Indiani igitur magnum haſtarum ex orichalco inaurato,numerum, quæ aureæ eſſe videbantur,& certè aliquid auri illis inerat,congregarunt. Capitaneus eas Lydio lapide probari iuſſit,cumq́; orichalcum eſſe cerneret, Hiſpanos his verbis allocutus eſt; Omnibus diris deuota ſit talis regio,in qua nullum eſt aurū; quisq; retineat,quos ſibi pro ſeruis elegit, cathenis concludantur,& ſeruitutis ſtigmate notentur : quod & factum eſt,ſtigma enim Regium, ijs, qui non euaſerunt,inuſtum eſt. Ego etiam præcipuo totius ciuitatis viri filio vidi imprimi. Indiani,qui euaſerant,cum reliquis regionis incolis hæc omnia cernentes, congregarunt ſe,vt bello Hiſpanos tentarent,ſed tam malo omine,vt infinitus eorum numerus proſtratus ſit. Poſtea Guatimalam reuerſi ſunt, vbi vrbem condiderunt,quam Deus iuſto ſuo iudicio tribus, quorū primum aquę,alterum terrę,tertium lapidum,magnitudinis decem,vel viginti boū, diluuijs ſimul concurrentibus,deleuit. Cæſis itaq; omnibus,qui bello eos infeſtare poterant; cæteri ad dictam ſeruitutem redacti ſunt, tributa maſculorum, & filiarum ſoluentes,neque enim alia vtuntur ſeruitute. Et ſic ijs, in Peruſium,vt venderentur,miſſis,reliquisq́; cædibus,hoc Regnum , quod tam in longitudine,quàm in latitudine centum milliaria habet,nec vlli alteri,aut populo,aut fœlicitate cedit, deſtruxerunt,& deſertum reddiderunt. Et ipſemet tyrannus ſcripſit maiorem eſſe in hac Prouincia populi frequentiam, quàm in Regno Mexico,quod & verum eſt. Cum ſuis ſocijs, & confratribus vltra quatuor vel quinq; milliones hominū quindecim, aut ſexdecim annorum ſpatio ab anno vigeſimoquarto, ad quadrageſimum vſq;,morti dedit,&quotidie eos,qui reſtant ſuis crudelitatibus deſtruit.

Huic tyranno de more erat,cum alicui vrbi,vel prouinciæ bellum moueret, Indianorum iam ſubiugatorum, quantum poterat,numerũ,ducere,vt ſocijs bellum inferrent, cumq; decem, vel viginti millibus hominum, quos ſecum ducebat, non daret vnde vitam ſuſtentarent,illis permittebat,vt aliorum Indianorum in bello captorum,carnibus veſcerentur. Et ita in ſuo exercitu humanæ carnis lanienam habebat, & in eius

præſentia

præſentia pueri occidebantur,& torrebantur. Homines occidebant pedum tantum,& manuum gratia, hæc enim membra in cupedijs habebant. Quibus à vicinis intellectis omnes ſtupore,& terrore conſternati ſunt.

Transferendarum nauium labore multos interimebat,eas enim à mari Septentrionali ad Mediterraneum,quæ centum & triginta milliaribus diſtant,ancoris maximi ponderis oneratas,tranſportari curabat.Ita etiam multa,& maxima tormenta belli transferebantur,quæ horum hominum nudorum imponebantur humeris,& ſic multis, maximis & ponderoſis oneribus oppreſſi,in itinere (oculatus teſtis loquor) deficiebant. Familias ſeparabat,& diuidebat,coniugibus coniuges eripiens, & parentibus filias,quas nautis & militibus dabat,vt illis ſatisfaceret.Omnes naues Indijs replebat,vbi fame,& ſiti enecabantur. Si profectò omnium illius crudelitatum particularia, recenſere vellem,integrum librum conficerem,qui animos hominum in ſtuporem traheret. Ille potentes duas claſſes habebat,quibus tanquam fulmen cœli,hos miſeros conſumebat. O quam multos liberos,parentibus,quàm multos coniugibus, coniuges, & liberis parentes orbauit,quàm multorum adulteriorum,libidinum,& raptuum cauſa extitit,quàm multis libertatem eripuit, quantis angoribus,& calamitatibus innumeros oppreſſit,quantas excitauit lachrymas, ſuſpiria, gemitus,quàm multis,in hac mundi peregrinatione,deſolationum,& damnationis in futuro ſeculo,author extitit,non ſolùm Indianis,quorum infinitus eſt numerus,ſed etiam Hiſpanis,quorum ope in committendis his horrendis, & abominandis crudelitatibus & facinoribus vſus eſt. Deum ſupplex oro,vt eius miſereatur,& contentus eſſe velit,mala illa,qua perijt,morte.

De noua Hiſpania, item Panuco, & Xaliſco.

HOrrendis dictis crudelitatibus,& cædibus,&ijs,quas omiſi, in prouincijs nouæ Hiſpaniæ,& Panuconiæ,peractis, Panuconem venit crudelis & rabidus alter tyrannus,qui multas crudelitates committens,& multas naues his barbaris oneratas Cubam,& Hiſpaniolam,vt ibi venderentur,mittens,hanc prouinciam penitus deſertam reddidit. Et accidit, vt pro iumento dati ſint octingenti Indiani, anima rationis participe dotati. Præſes autem vrbis Mexiconiæ,& totius nouæ Hiſpaniæ factus eſt,& cum illo multi alij tyranni Auditoris officio donati ſunt: in quibus officijs exercendis ſe tam multis peccatis, crudelitatibus, facinoribus, & abominationibus coinquinarunt,vt credi vix poſſit.Et ita hanc regionem deſolatione affecerant, quòd ſi religioſi Ordinis Sancti Franciſci illis ſtrenuè ſe non oppoſuiſſent,& citò,de conſilio Regio,optimo,omniſq; virtutis amantiſſimo, prouiſum regioni non fuiſſet; duorum annorum ſpatio,quod Hiſpaniolæ acciderat, penitus expopulata,& deſerta Hiſpania noua,iam in ruinis iaceret. Quidam iſtius Præſidis ſocius,vt muro hortum ſuum concluderet,octo millium Indiorum ſeruitio vtebatur,cumq; illis nec victum,nec ſalarium daret,omnes interibant,neque vnquam illorum morte vlla miſericordia,aut commiſeratione motus eſt.

Poſtquam primus ille Capitaneus de quo dictum eſt,finem deſtructioni Panuconis impoſuiſſet,illiq; relatum eſſet Senatum Regium aduentare,vlterius,vt aliquam regionem,in qua tyrannidem exercere poſſet,inueniret,proceſſit,& vi vltra quindecim,aut viginti millia hominum ſequi coëgit,ad ferenda Hiſpanorum,& comitum onera,& impedimenta, quorum vix ducenti,reliquis in itinere peremptis,reuerſi ſunt. Tandem ad prouinciam Machuacam deuenit,quæ itinere quadraginta milliarium Mexicone diſtat,nec illi fertilitate, aut populi numero

mero cedit, Regi, illi honoris gratia obuiam procedenti, cum multo populo, à quo mille seruitijs, & beneficijs affectus fuerat, captiuitatem indixit, eum enim esse auri, & argenti ditissimum, fama dictitabat. Et vt aurum ab eo extorqueret, & emungeret, eum tormentis torquebat: numella enim pedibus apposita, extenso corpore, manibus palo alligatis, pruna pedibus adhibita est, aderatq; puer, qui oleo eos paulatim irrigabat, vt cutis melius tor-

us torreretur: vna ex parte ſtabat vir impius, qui arcum cordi collimabat: aderat verò alter alia ex parte cum canibus, ſe eos dimiſſurum ſimulans, quod ſi feciſſet, minimo profectò temporis momento dilaniandus erat, & huiuſcemodi tormentis eũ vexabat, vt eius confeſſione theſauri in lucem prodirent; quouſque quidam Ordinis Sancti Franciſci Monachus aduenit, qui eum tormentis, non tamen morte, quæ illa ſubſecuta eſt, eripuit, multos Cacicos, & dynaſtas huius prouinciæ, eodem mortis genere, vitæ vſura priuauit, vt ab eis argentum, & aurum conſequeretur.

Hac ipſa tempeſtate quidam, crumenarum, potius, quàm animarum viſitator, aduenit, qui cum quædam idola, ab Indijs abſcondita, reperiſſet, & offendiſſet, neque enim improborum Hiſpanorum documentis, Dei melioris cognitio illis innotuerat, tandiu captiuos potentiores detinuit, quouſque ſua idola tradidiſſent, exiſtimabat enim ea eſſe aurea, vel argentea, qua ſpe lapſus, eos non minus crudeliter, quàm iniuſtè caſtigauit. Sed ne omnino expectatione fruſtratus abiret, eos coëgit, vt idola ſua pecunijs redimerent, vt ſcilicet, more ſolito illis, adorarent, hi ſunt fructus Hiſpanorum in Indijs, & ita Dei honorem & cultum procurant.

Hic

Hic tyrannus ex prouincia Mechuacam, Xaliſcum ſe contulit, quæ regio populi, & fructuum ferax erat, Indorumq; haud minima gloria gentis, quippe quæ pagos haberet, in longitudinem ſeptẽ milliariũ patentes. Illi has regiones ingredienti, Indiani, vt ſolent, multa lætitia, & donis occurrerũt: ille verò in eas crudelitates, quarũ erat optimus magiſter, irrumpit, quib. vti reliq. ſolent, vt eum ſcopũ, quem ſibi ꝓpoſuerunt, attingant, id eſt,

vt aurum,quem vnicum Deum confitentur,cumulent. Vrbes incendijs ſolo æquabant.Principes,multis prius illatis tormentis,captiuos detinebant. Quos capiebant,quorum infinitus erat numerus,cathenis vinctos in ſeruitutem abducebant. Puerperæ,malorum Chriſtianorum impedimentis,oneratæ, cum labore &fame preſſæ,pueros ſuos ferre non poſſent,eos in viam abijcere cogebantur,qua morte infinitus infantium numerus perijt.

Cùm malus quidam Chriſtianus,pudicitiam virginis violare tentaret,præſens mater ſe oppoſuit,cumq; hanc illi eripere vellet,Hiſpanus pugione euaginato manum illi pręſcidit,&virgini inordinato eius appetitui ſtrenuè repugnāti,& reſiſtenti, pugionis ictibus,vitam eripuit.

Inter cætera,hoc etiam iniquum eſt & iniuſtum,quòd ſtigmate 4500. homines,quibus Hiſpani liberiores non erant: inter quos etiam infanti duorum,quatuor,& quinq; annorum, notari curauit: qui tamen omnes illi honoris gratia obuiam proceſſerant; Innumera alia ſilentio inuoluo.

Patratis igitur his ſupradictis omnibus facinoribus, in ordinariam,& tyrannicam ſeruitutem redacti ſunt,cuius rei cauſa eò ſe profectos Hiſpani exiſtimant.In quibus regionibus dictus gubernator omnibus Iberis,præcipuè ſuis œconomis liberum infinitorum tormentorum exercitium ad extorquendum ab Indianis,aurum,& tributa, concedebat. Eius œconomus ipſo pacis tempore multos occidit Indianos,alios viuos comburens,vel canibus exponens; alios pedibus, manibus, lingua, vel capite truncans, vt timidiores effecti, nec ſeruitia,nec aurum denegarent,hæcq; omnia ipſo tyranno vidente,& conſentiente fiebant,neq; hoc ſolùm, ſed etiam virgis, & baculorū ictibus, colaphis, & alijs crudelitatum generibus illos exercebat,& indies opprimebat.

Incendio in hoc Regno Xaliſco octingentos pagos, vt fertur,

fertur, deleuere, qua de causa Indij desperati, cernentes reliquiarum tantæ crudelitatis quotidianum exitium, in Hispanos insurrexerunt, quorum aliquos merito, & iure enecantes, ad montes confugerunt. Cùm verò procedente tempore aduenientium tyrannorum, qui has terras præteribant ad deuastandas (quod ipsi vocabuli proprietate abutentes detegere vocant) alias regiones, & prouincias; iniuriæ, & damna crescerent, & multiplicarentur, multi Indiani congregati, dum in rupibus, propugnaculis ad propugnandum, & pellendum hostem, erectis, se tueri volunt, ab Hispanis in ipsismet rupibus cęduntur, & in illis adhuc hodie miræ lanificinæ eduntur; & tantæ, vt ex infinito huius populi numero, vix reliquiæ vllæ cernantur. Et ita Hispani excœcati, à Deo derelicti, & in sensum reprobum dati, non cernentes Indiorum causam cum iure naturali, tum etiam diuino, & humano; illos viribus, & armis pellendi, in frusta discerpendi, & finibus eijciendi, esse iustissimam, nec videntes, quàm iniquæ sint eæ violentiæ, & tyrannides, quibus hos miseros afflixerunt, noua in illos bella moliuntur. Illi existimant, dictisq;, & scriptis testantur, eas victorias, quas contra hos innocentes, eos destruendo obtinuerunt, sibi à Deo esse concessas, quasi verò iniqua illorum bella iure fiant, & sic iactabundè læti grates Deo, de sua tyrannide reddunt, imitatione tyrannorum, & latronum, de quibus Propheta Zacharias cap. 11. Pasce pecora occisionis, quæ, qui occidebant, non dolebant, "
sed dicebant: Benedictus Deus, quia diuites facti sumus. "

De Regno Yucatan.

ANno millesimo, quingentesimo vigesimo sexto, vir perditus Regno Yucatan suis mendacijs, & falsò Regi relatis pręfectus est, quo modo reliqui tyranni vsque in præsentem diem ad officia obtinenda, & munia publica obeunda, vsi sunt, eorum

enim prætextu,& authoritate facilius furtis,& latrocinijs vacabant. Hoc regnum populo abundabat,cum propter aëris temperiem,tum ob victuum,& fructuum,quibus Mexicone fertilior est,abundantiam; præcipuè verò melle, & cera,reliquis Indiæ regionibus,quæ in hunc vſque diem viſæ ſunt,præſtabat. In ambitu trecenta habet milliaria. Huius prouinciæ omnium Indorum,vel quod ad politiam,& prudentiam,vel quod ad regulam vitæ,& morum attinet,præſtantiſſimi erant,verè digni,qui ad Dei cognitionē adducerentur: potuiſſent, ibi amplæ & multæ vrbes erigi,& conſtrui ab Hiſpanis,vbi tanquam in horto delitiarum viuere potuiſſent,niſi ſua auaritia, ſtupiditate,& enormium peccatorum grauitate tanti boni indignos ſe præſtitiſſent. Hic tyrannus trecentis hominibus in hos innocentes domi viuentes,& nulli iniuriam inferentes bella mouere cœpit, quibus infinitum populum ad vltimum exitium adduxit. Et quia hæc regio aurum non habet,ſi enim habuiſſet, breui incolarum vitæ in fodinis finis impoſitus fuiſſet,vt ex eorum corporibus,& animabus,pro quibus Chriſtus mortem ſubijt, aurum compararet: in genere eos,quibus vitam non ademit,ſeruos effecit,nauesq;,quas fama,& rumor eò adduxerat,his oneratas, dimiſit,facta eorum permutatione cum vino, oleo, aceto, ſalſa carne porcina,veſtimentis,equis,&reliquis,quæ ſingulis neceſſaria eſſe iudicabat, & exiſtimabat. Electionem centum,vel quinquaginta virginum proponebat, eamq; quæ ceteris præſtaret,cum minimo dolio vini,olei,aceti,vel porco ſalſo permutabat, eandemq; proponebat, in ducentis, vel trecentis pueris benè diſpoſitis. Et accidit,vt quidā puer,qui principis filius videbatur,pro caſeo,& centum perſonæ pro equo darentur. Ille his ſceleratis factis ſemper ab Anno vigeſimoſexto,ad annum trigeſimum tertium, incluſiuè incubuit, quouſq; nuntius allatus eſt de diuitijs Peruſiæ regionis, quo Hiſpani profecti ad tempus huic tyrannidi finem impoſuerunt. Præteritus tamen

aliquibus

aliquibus diebus, ad enormia facinora, latrocinia, incarcerationes, & maiores contra Deum offensas committendas reuersi sunt, neq; adhuc cessant, ita vt iam trecenta illa terræ milliaria, vt dixi, in quibus tanta erat populi frequentia, inculta, & omnino ferè deserta cernantur.

Particulares, sæuitiæ, & crudelitatis in illa regione patratæ, narrationes, nullus credat. Duas tantùm, aut tres, quæ in menté

veniunt,recenſebo. Cum Hiſpani furioſis ſuis canibus, Indiorum tam fœminarum,quàm virorum veſtigia indagarent,occurrit Indiana mulier ægrota,quæ cùm effugere ſe non poſſe, quin à canibus laniaretur, cerneret, accepta chorda trabi ſe ſuſpendit,pede alligato vnius anni,quem ferebat,puero; neque hoc celerius perfecit,quin canes accederent,& puerum laniarent; à religioſo tamen,antequam moreretur,baptiſatus eſt.

Cum Hiſpani ex hoc Regno diſcederent, eorum vnus, nobilis cuiuſdam Indiani vrbis,vel Prouinciæ Principis filium inuitauit,vt ſecum proficiſceretur,cui,cùm reſponderet, patriam terram deſerere,aut relinquere nolle,ſe auribus eum truncaturum,ni ſequeretur,minitatus eſt. Perſiſtente verò puero ſe in patria terra manſurum, euaginato pugione vtraq; aure eum truncauit,cum nec hoc obſtante in prima opinione perſeueraret,ei naſum,cum ſuperiori labiorum parte,non ſecus ac ſi vnguem argutum tantum inflixiſſet, ridens præſcidit.

Hic furcifer obſcœnè ſe iactabat pio cuidam religioſo,& tanquam maximis laudibus dignum,in cœlum vſque ſe efferebat dicens: ſummoperè ſe laboraſſe,vt grauidas multas Indianas redderet, vt poſtea, cùm venderentur maiorem pecuniæ vim conflaret.

In hoc regno, vel certè in alia Hiſpaniæ nouæ prouincia hoc accidit,vt Hiſpano venationi incumbente, canes fame,vt illi videbatur, premerentur; ille igitur infantulo ex amplexu matris arrepto,brachia,& crura abſcindens, eorum vnicuique partem , qua deuorata trunci poſtea corporis reliquias ſimul obiecit. Hìc videre eſt quomodo in ſenſum reprobum à Deo traditi ſint,& quonam in pretio miſeras has creaturas ad imaginem Dei formatas,habeant: Sed iam peiora ſequentur.

Reliquas crudelitates & innumeras, & antea inauditas, quæ nec imaginatione quidem comprehendi poſſunt, prætermitto,hoc vnum coronidis loco addo: ambitioſis illis, excœcatis,&

tis, & execrandis tyrannis, hac regione, ad Perusij diuitias conquirendas, egressis, quatuor monachi Ordinis Sancti Francisci cum patre Iacobo eò profecti sunt, vt pacificam regionem redderent, & suis concionibus ad Christi cognitionem tantarum crudelitatum, quæ septem annorum continuo spatio, ibi patratæ fuerant, reliquias adducerent. Existimo hos esse, qui anno trigesimoquarto Mexiconiam prætereuntes, ab Indianis crebris nuntijs sollicitati sunt, vt suam regionem ingrederentur, de vniusq; Dei, verè Dei, totiusq; mundi Domini, cognitione informarent: idcirco concilia, & congregationes indixerunt, vt scirent, quinam illi essent homines, qui se & fratres, & patres nuncupabant, quid vellent, in quo ab Hispanis, à quibus tantis molestijs, & tormentis vexati fuerant, differrent: ea tandem conditione eos receperunt, vt soli, non autem cum Hispanis, intrarent, quod illis religiosi promiserunt, illis enim concessum erat, imò expresè in mandatis à nouæ Hispaniæ Præside acceperant, vt ita pollicerentur, nec quidquam detrimenti, aut iniuriæ Hispanos illaturos. Cœperunt ergò Euangelium Christi, vt solent, prædicare; sanctamq; Regum Castellanorum intentionem explicare, quorum omnium notitiam, toto illo septem annorum spatio, ab Hispanis, nullum nec alium se habere Regem, quàm eum, qui tanta tyrannide illos opprimebat, acceperant. Quadraginta tantum diebus ibi manserat religiosus, cùm ecce, omnia idola, vt flammis darentur, allata sunt: postea proprios liberos, quos vt pupillã oculi charos habent, illis, vt instituerentur, adduxerunt. Illis etiam & templa, & domos ædificabant. Ab alijs etiam prouincijs accersiti sunt, vt venirent, & Euangelium prædicarent, atq; ad Dei, & magni (vt vocabant) Castellæ Regis cognitionem adducerent. Et ita ab his religiosis persuasi, fecerunt, quod antea nunquam in Indijs factum fuerat (quidquid enim tyranni, qui hæc ampla Regna, & Prouincias vastarunt, ementiebantur, id in vituperium, & odium Indiorum fiebat) du-

odecim vel quindecim amplarum regionum,& ampli populi Principes congregati,ſeparati quiſque cum ſuis ſubditis,eorum conſenſu, & conſilio, Regum Caſtellæ dominationi proprio motu ſe ſubiecerunt,Imperatoremq́;,tanquam Regem Hiſpaniæ pro Domino receperunt.In cuius rei teſtimonium, neſcio quid, quod penes me eſt, atteſtationibus dictorum religioſorum,ſubſignarunt.

Ita non ſine magna fratrum religioſorum lætitia, & ſpe, aditu patefacto,ad iſtius Regni,qui ex tanto crudelitatum incendio ſupererant,incolas,ad Chriſti cognitionem perducendi: ecce per aliam viam ad illos ingreſſi ſunt,octodecim equites Hiſpani,&duodecim pedites,ſecum multa idolorum pondera, quæ in alijs regionibus ceperant,ferentes. Dictorum Hiſpanorum Dux,illius prouinciæ,quam erant ingreſſi,quendam dynaſtam ad ſe vocauit,eiq; præcepit,vt hæc idola ſecum ſumeret, & per ſuam regionem, vnoquoq; idolo, Indiano,vel Indianæ permutato diſtribueret,alioquin ſe in illum bella moturum. Supradictus Dominus,metu coactus, ſupradicta idola per totam regionem diſtribuit,cum mandato,vt ea ſubditi adorarent,omnemq́; honorem illis præberent,& in compenſationem Indianos vel Indianas in ſeruitutem mitterent. Indiani territi proprios liberos tradebant,is quidem,qui duos habebat,vnum,qui verò tres,duos dabat. Et ita huic mercaturæ tam ſacrilegę finem impoſuerunt,ſicq; Cacicus Hiſpanis non dico Chriſtianis ſatisfecit. Sacrilegorum horum latronum vnus, Ioannes Garcia nomine,grauiter ægrotans,& iam morti proximus, ſub lecto duo idolorũ onera habebat,cùm autem adeſſet Indiana quæ illi inſeruiebat,iuſſit ne paruo pretio ea idola traderet,ea enim eſſe optima,nec minus,quàm pro vnoquoq; idolo Indium caperet: & ita hoc condito teſtamento,& vltima voluntate his curis diſtractus,animam efflauit. Cui autem dubium eſt,cum iam in inferorũ tenebris cruciari? Conſideretur iam,qualis ſit progreſſus

regilionis,

religionis,& qualia præbeant Christianismi exempla Hispani, cum in Americam proficiscuntur, quo honore Deum afficiant, & quomodo laborent, vt ab illis infidelibus colatur, & adoretur. Iudicetur etiam, cuius peccati grauitas maior sit, an Ieroboam, qui peccare fecit Israel, & aureos duos vitulos confici curauit, vt à populo adorarentur, an verò Hispanorum, qui idolorum mercaturam exercent, Iudæ, qui tanta scandala excitauit, non absimiles. Hæc sunt Hispanorum facta, qui sæpè, imò sæpissimè, sua auaritia, & ad aurum cumulandum, vendiderunt, & adhuc vendunt, negarunt, & adhuc negant Iesum Christum Redemptorem nostrum.

Indiani religiosorum promissa de Hispanis regionem non intraturis, inania esse cernentes, imò ipsosmet Hispanos, aliunde idola, vt venderentur, adsportare, cùm tamẽ sua, vt igne consumerentur, religiosis tradidissent, vt vnicus esset veri Dei cultus, in ipsos religiosos irritati, ad eos accesserunt, dicentes: Quare mentiti estis, falsis vestris pollicitationibus nobis promittentes, Hispanos hanc regionem non ingressuros? Et quare Deos nostros combussistis, cùm alij ex alijs regionibus ab Hispanis adsportentur? præstantnè nostris aliarum prouinciarum Dij? fratres religiosi, vt potuerunt, quamuis vix haberent, quod responderent, eorũ animos sedarunt: & ad hos triginta Hispanos se contulerunt, quibus malum ab ipsis patratum declarant, humilibus precibus efflagitantes, vt inde discederent. Quod Hispani omnino denegarunt, &, quod improbũ est, & flagitiosum, ab eisdem religiosis se aduocatos, Indianis persuaserunt. Quo cognito, Indiani de occidendis religiosis, consilium ceperunt, qui à quibusdam Indijs moniti, noctu se subtraxerunt, & aufugerunt: sed post illorum discessum, cognita veritate, & Hispanorum malitia, missi sunt nuntij, qui illos quinquaginta milliarium itinere persequerentur, Indianorum nomine rogantes, vt reuerterentur, veniamq; petentes.

Religiosi, vt boni Dei famuli, & animarum zelatores, illis fidem adhibentes, reuersi sunt, & non secus ac Angeli de cœlo demissi, recepti. Et cum Indianis, à quibus mille seruitia obtinebant, per quatuor aut quinq; menses manserunt. Cum verò Hispani hinc discedere nollent, quamuis Prorex omnem adhiberet operam, vt illos reuocaret, proditores, & læsæ maiestatis rei declarati sunt, & quia in sua tyrannide, & nefandis factis perseuerabant, cernentes religiosi, illos, quantumuis sera esset vltio, non tamen inultos remansuros, & timentes ne vltio in propria capita deriuaret, cum etiam quietè, & securè propter continuas incursiones, & assultus Hispanorum concionari non possent, de hoc Regno relinquendo consilium ceperunt, quod lumine, & doctrina destitutum remansit, & hæ animæ præteritis miseriæ & ignorantiæ tenebris adhuc hodie inuoluuntur, illis sublato, horum maledictorum Hispanorum culpa, omni remedio, & irrigatione cognitionis diuinæ, non secus ac si aqua teneris adhuc plantis tolleretur, eo enim ipso tempore, quo discesserunt, maxima auiditate fidei nostræ doctrinã amplectebantur.

De Prouincia Sanctæ Marthæ.

PRouincia Sanctæ Marthæ, cum vicinis auri fodinis, & agrorum fertilitate diues erat, populusq; ad fodiendum aurum industrius. Quare ab Anno millesimo, quingentesimo, vigesimooctauo, vsq; ad annum millesimum, quingentesimum, quadragesimum secundum eò innumeri tyranni nauigio profecti sunt, suis incursionibus omnem regionem vastantes, & deprædantes, & cædibus eius incolas mirum in modum affligentes omniq; auro spoliantes, qui semper ad naues suas, iam huc, iam illuc se conferentes, recurrebant, & refugium habebant. Et sic has prouincias suis cædibus, & horrendis crudelitatibus maximè vastarunt, idq; communiter in littore maris, & aliquot vicinis mil-

nis milliaribus fiebat, vsque ad annum millesimum quingentesimum vigesimum tertium, quò figendarum sedium gratia Hispani profecti sunt. Quia verò regio fertilis est, & diues, vario tempore, varij duces, quorum alij, alijs crudeliores existebant, successerunt: ita vt vnusquisque conari videretur prædecessorem suum diuersis enormium crudelitatum generibus superare. Et hoc loco supradictum axioma confirmatur. Anno millesimo, quingentesimo, vigesimonono eò tyrannus maximus multis militum cateruis comitatus profectus est, eo animo, vt reliquos suos antecessores facinorum grauitate superaret, & vinceret, qui huic regioni septem annorum spatio multos thesauros abstulit: quo, in exilio, sine pœnitentia mortuo, in eius locum alij tyranni successerunt, qui sanguinolentis suis manibus, & gladiorum impijs mucronibus, reliquos, quibus præcedentium gladij pepercerant, deleuerunt. Tanta desolatione multas prouincias vsitatis crudelitatis modis, affecerunt, Principibusque, & subditis, vt aurum detegerent, tanta tormenta, & tam graues pœnas intulerunt, in eo, diuersis enormium crudelitatum, vt dictum est, generibus, prædecessores vincentes, vt ab Anno millesimo quingentesimo vigesimonono vsq; in hodiernum diem, vltra quadringenta terræ milliaria deuastarint, & omni populo, cuius numero præcedentibus non cedebat, orbarint.

Si decreuissem numero complecti omnes nequitias, cædes, desolationes, iniquitates, violentias, strages, & alia facinora ab Hispanis in hac prouincia in Deum, Regem, & has innocentes nationes, commissa, & patrata, amplissimam historiam conficerem. Sed id, si mihi Deus vitam longiorem concedat, suo tempore fiet; in præsentia verò aliquam partem eorum, quæ Regi Domino nostro, harum prouinciarum Episcopus, rescripsit, recensere sufficiet: Sunt autem litteræ datæ vigesima Maij, Anni millesimi quingentesimi quadragesimiprimi, quibus

» inter alia hæc scribit: Dico sacra Maiestas,remediũ huic regio-
» ni subueniendi,esse,vt potestate vitricorũ liberetur,& tradatur
» marito,qui illam,ea,vt par est tractatione,afficiat,& excipiat, &
» id quo maturius fieri poterit,quod si secus fiat,certus sum,eam,
» attenta gubernatorum tractatione,breui perituram̃,&c.Sic verò
» paulò post scribit: Ex quib. aptè cognoscet vestra Maiestas,quo-
» modo earũ regionũ præfecti gubernatione priuari suo merito
» debeant,vt ꝓuinciæ alleuiẽtur:quod si id non fiat,nunquã,meo
» iudicio,conualescent. Hoc etiã suæ Maiestati innotescet,in his
» regionib. nullos Christianos,sed Dæmones versari, nullos Dei,
» & Regis seruos repiri,sed legis & Regis ꝓditores. Et certè nihil
» & magis ad pacem ineundã,& ad eorũ,qui in pace viuunt,con-
» uersionem,contrarium quàm inhumana,& crudelis tractatio,
» qua ij,ꝗ pacificè viuunt,ab Hispanis afficiuntur,ꝙ tantũ illis fa-
» stidium & nauseã parit,vt nomine Christiano,illis nihil sit ma-
» gis odiosum,aut detestabile.Christianos enim sua lingua Yares,
» id est,diabolos appellant.Nec profectò sine ratione: eorũ enim
» in his regionibus, neq; Christianorum,neq; hominum ratione
» præditorum,sed diabolorum gesta sunt:quò fit,vt Indij cernen-
» tes,hęc tam capitum,quàm membrorum,facta,ab omni huma-
» nitate,& misericordia esse aliena,Christianorum talem esse le-
» gem,taliumq; Deum,& Regem esse authores existiment: velle
» autem laborare, vt contrarium illis persuadeatur, vani sunt, &
» frustranei labores,illisq; maior ansa Iesum Christum,& eius le-
» gem irridendi,daretur. Indij verò,qui se armis tuentur,& de-
» fendunt,satius esse ducunt semel mori, quàm sub Hispanorum
» potestate multis mortibus affici.Hæc experientia didici, Cæsar
» inuictissime,&c. Hoc præterea paulò post addit: Vestra Maie-
» stas,plures habet in his regionibus seruos,& famulos,quàm ex-
» istimet:neq; enim vllus est miles eorum omnium qui militant,
» qui apertè,& publicè non profiteatur,si prædetur, furetur, de-
» uastet,cædat,vel comburat,suæ Maiestatis subditos ad aurum
obti-

obtinendum,non dicat,se in eo maxima præstare seruitia Ve- „ stræ Maiestati,dicunt enim illi suam partem obtingere.Quare, „ Cæsar inuictissime,consultum esset,vt Vestra Maiestas aliquo- „ rum rigida correctione,& castigatione,se nulla recipere serui- „ tia,de ea re qua inobedientia,& dedecore Deus afficitur, testa- „ retur. Quæ hactenus relata,ex dicti Episcopi Sanctæ Marthæ „ litteris deprompta sunt,quibus patet,quæ hodie contra innocentissimos hos homines,patrentur.Illi bellicosos Indianos appellant,qui ad montes euitandæ Hispanicæ crudelitatis gratia confugiunt: & Indios regionis eos vocant, qui infinita hominum strage,tyrannicæ,& horribili seruituti deduntur,qua tandem depopulati,desolati,& mortui sunt,vt ex supradictis Episcopi litteris,patet,qui tamen pauca eorũ,quæ passi sunt,recenset.Indiani huius regionis solẽt in hæc verba prorumpere,cum ducuntur per inuia montium onerati,si fortè debilitate,& labore deficiant(tunc enim pedum,&baculorũ ictibus cęduntur, illorum dentibus ensium capulæ confringuntur, vt surgant, & iter sine vlla respiratione persequantur,cum hac increpatione: O quàm malignus es,)in hæc verba,inquã prorumpunt:Omnino deficio,occidite me,vitæ finem imponere desidero, & hoc non sine magnis suspirijs,&vix trahentes ore loquelas(quæ sunt animi in magnis angoribus & doloribus constituti,indicia)proferunt.Sed quis centesimam afflictionũ,&calamitatum,quibus hi innocentes ab Hispanis vexantur,partem,verbis,aut sermone complecti possit?Deus illarum notitiam ad eos peruenire faciat,qui remedia adhibere,& possunt,& tenentur.

De Prouincia Carthagena.

Hæc prouincia ab Insula S. Marthæ,Occidentem versus, 50. milliarib. distat,& sita est in regionis Cenusiæ confinijs,vnde circa littus maris,vsq; ad sinum Vrabæ in centũ milliaria porrigitur,qua verò parte Meridiem respicit in longam terræ longitudinem extenditur: Hæ prouinciæ ab anno 1498. vsque ad annum præsentem horribili tractatione exceptæ, diuersisque

cædibus,vt Sanctæ Marthæ acciderat,desolatæ sunt,sed vt finis breui huic summario citius accedat, eas particulari tractatu persequi nolo,vt detestanda facinora,quibus aliæ regiones deuastatæ sunt,recensere queam.

De littore Vnionum, & Pariæ, deq; Insula Trinitatis.

A Littore Pariæ,vsque ad sinum Venecuolæ, exclusiuè, quæ sunt ducenta milliaria,Hispani maximas,&mirandas deuastationes fecere: latrocinijs enim, suo more incumbebant, & plures,quo poterant homines,vt eos venderent,seruituti mancipabant,eosq; contra fidem datam,captiuos sępè deducebant, (neque enim vnquam fidei Indianis datæ,stabant) quamuis tamen ab his innocentibus optimè tractati fuissent,& in illorum ædibus tanquam patres,vel liberi recepti,illis,quibus poterant modis inseruientes,& omnium quæ habebant fruitionem, & vsum offerentes. Dici vix posset,aut exprimi qualibus,& quantis iniustitijs,& iniurijs,illius littoris incolæ,ab anno centesimo quingentesimo decimo,vsque in diem præsentem excepti sint. Duo tantùm,aut tria facinora recensebo, quorum grauitas,ad horrenda reliqua,& omnibus tormentis digna scelera comprehendenda,iudicio viam patefaciet,& aperiet.

In Insulam Trinitatis,quæ & amplitudine, & fertilitate Siciliæ præstat,& terræ continenti,ex ea parte,qua Pariam attingit,coniuncta est,in qua &probiores,pro sua qualitate,&virtuti magis dediti sunt incolæ,reliquis Indiæ nationibus,quidam latro profectus est Anno millesimo quingentesimo decimo, sociatus sexaginta,vel septuaginta furciferis: qui statim edictū promulgarunt,vt omnes Indi accederent,& secum in ea Insula viuerent,& habitarent. Indij eos,vt naturales liberos receperunt,& illis tam Domini,quàm subditi magna alacritate inseruiebant,

uiebant, & singulis diebus cibos, qui suffecissent ad alendum multò maiorem numerum, adferebant: hoc enim est moris Indianis huius noui mundi, vt abundantissimè necessaria Hispanis suppeditent. Paulò post Hispani amplam domum construunt, & ædificant, in qua omnes Indiani simul habitarent, sola enim domo eos vti volebant, vt id quod antea decreuerant, executioni mandarent: quod & fecerunt. Cum stramen ligno apponerent, & iam in altitudinem duorum hominū sustulissent, multos incluserunt, operis, vt dicebant, accelerandi gratia, sed verè ne qui foris erant, ab ijs, qui erant domi videri possent, & ita pars domum cum gladijs, ne vllus egredi posset, circundat, pars verò domū intrat: & sic euaginatis ensibus, & gladijs, Indianis nudis, mortem, si se mouerent, minari cœperunt, eosque ligarunt. Si qui autē fuga sibi cōsulere vellent, illicò minutim discerpebantur: aliqui autem, qui partim læsi, partim integri euaserant, cum reliquo populo, qui ædes ingressus non fuerat, centum fortè, vel ducenti numero, sumptis arcubus, & sagittis in aliam domum se receperunt: qui cum in eo toti essent, vt ianuæ ingressum prohiberēt, & tutarentur, ignem ædibus alia ex parte Hispani iniecerunt, & ita incendio omnes perierunt. Et hinc cum captiuis, qui erant numero circiter centum octuaginta, quos vincire potuerant, ad Insulam Sancti Ioannis se contulerunt, vbi mediam partem, & inde in Hispaniolam, vbi reliquos vendiderunt. Cum autem hunc Capitaneum nequitiæ, & proditionis in ipsa Insula Sancti Ioannis insimularem, hoc responso me dimisit: Desiste Domine mi, hoc in mandatis, ab ijs, à quibus missus sum, habeo, vt quos vi non possem, specie, & colore pacis caperem. Et pro vero, & certo idem Capitaneus mihi retulit, se in sola Trinitatis Insula, patrem, & matrem inuenisse, & hoc maiori sua confusione, & peccatorum aggrauatione, dicebat. Similia infinita commiserunt, miseros hos homines, contra datam fidem, capientes. Considerentur iam hæc facta, & an Indij

ſic capti iuſtè in ſeruitutē redigi poſſint. Aliquando religioſi S. Dominici noſtri Ordinis conſultarunt de aliquo ex ſuis in dictā Inſulam mittendo, vt ſuis concionibus Indianos vero lumine, & remedio, quo animæ ſaluantur, & quo deſtituti omnino erant, munirent. Religioſum igitur Theologię licentiatū, virum & virtute, & ſanctitate inſignē eò, cum ſocio laico, miſerunt, vt regionem viſitaret, cum habitatoribus verſaretur, locaq; apta ad conſtruēda monaſteria quæreret. Religioſi, vbi appulerunt, tanquā Angeli de cœlo demiſſi recepti ſunt, magnoq; affectu, attētione & alacritate, verba, quæ cū illis tunc tēporis facere poterant (erant enim linguæ ignari, & ſignis vti cogebantur) accipiebant. Accidit, vt poſt nauis cū qua hic religioſus appulerat, diſceſſum, alia adueniret, cuius milites damnata ſua conſuetudine, fraude, inſcijs, & ignorantib. religioſis, captiuū abducunt ꝓuinciæ principem, qui (vel ꝙ illi hoc nomen à religioſis, vel ab alijs Hiſpanis eſſet impoſitū) Alfonſus vocabatur; nam Chriſtianorū nominū appellatione gaudent, ſtatimq; etiā antequā de vlla re informati fuerint, baptiſmo ſibi imponi petunt. Ab ijs fraude ꝑſuaſus eſt dictus Dominus Alfonſus, vt nauē cum coniuge, & alijs quibuſdam, fingebant .n. ſe conuiuiū celebrare velle, intrarent. Et ita 17. cum Principe, & eius coniuge nauim conſcenderunt, confidebat enim dictus Dominus religioſos impedimento fore, quo minus vlla moleſtia afficeretur, neq; .n. Hiſpanis tantū fiduciæ adhibuiſſet: Indijs ergo nauim ingreſſis, ꝑfidi Hiſpani vela ventis dedere, & in Inſulam Hiſpaniolā, vbi ꝓ ſeruis venditi ſunt, ſe contulere. Omnis turbata regio, cùm Dominū, & Dominā deductos eſſe cernerent, ad religioſos ſe contulit, & parū abfuit, q̄n neci eos traderent. Religioſi verò tā iniuſtū facinus cernentes, maximo dolore comprimebantur, & eſt veriſimile, eós vitæ cedere maluiſſe, quàm pati tanta iniuria Indianos affici, cum illud impedimento eſſet ne hæ creaturæ verbum Dei ſuſciperent, & crederent. Indiani autē ſedati ſunt religioſorū pollicitationib. dicebant enim, ſe, prima ſoluente naue, ad Inſulā Hiſpaniolam

litteras

litteras miſſuros, quibus efficerent, vt Dominus, aliiq́;, qui cũ eo erant, reſtitueretur. Deus illicò nauem miſit, ad maiorem eorũ, qui gubernabant damnationis confirmationem, qua ad Inſulæ Hiſpaniolæ religioſos ſcribunt, qui ſæpè, & clamant, & proteſtantur, ſed auditores iuſtitiam denegarunt, prædæ enim Indianorum tam iniuſtè, & nefandè captorum participes fuerant. Cum religioſi, qui incolis promiſerant Dominũ Alfonſum intra quatuor menſes reuerſurum, neq; quatuor, neq; octo elapſis reuerti cernerent, ſe ad mortem præpararunt, & ad tradendam Chriſto vitã, cui iam ante Hiſpaniarũ deceſſum, obtulerant, & ſic innocentes Indiani, de innocentibus vindictam ſumpſerunt: exiſtimabant enim religioſos proditionis participes fuiſſe, partim, quòd cernerent illorum promiſſa de domini intra quatuor menſes, reuerſione, nullũ effectũ ſortiri, partim etiã quòd nullã illius regionis incolæ, inter fratres religioſos, & latrones Hiſpanos differentiã conſtituãt. Benedicti igitur religioſi iniuſtè paſſi ſunt, & idcirco nõ eſt dubiũ eos fidei noſtræ veros eſſe martyres, & hodie beatos cum Deo in cœlis viuere, à quo, ſua obedientia, ad illos populos miſſi erant, & certũ eſt illos prędicandi, & ſanctã fidem dilatandi intentionem, habuiſſe, illasq́; animas ſaluandi: qui omnes labores, & mortẽ ipſam, quando offerretur patienter ferre, decreuerant. Hoc etiã, alio tempore, magna tyrannide, & crudelibus malorũ Chriſtianorũ actibus accidit, vt Indiani duos religioſos Ordinis S. Dominici, morte, cuius fidelis ſum teſtis, vt qui ſummo miraculo eandẽ euaſerim, ſuſtulerint, qua de re verba facere non decreui, ne grauitate, & horrore facti, terror audientib. incutiatur: Quare, quouſq; tempus aduenerit, ꝓlixitatis vitandæ gratia, ſubticebo, & hæc omnia in die iudicij dum Deus latrociniorũ tam horribiliũ vindictã ſumet, apertiora, & clariora fient. In his ꝓuincijs, in ſinu Coderæ, ſita erat vrbs, cuius Dominus Higueroto appellabatur, nomẽ, vel ꝑſonis ꝓpriũ, vel loci Dominis commune. Hic tam clemens erat, & eius ſubditi tanta

virtute præditi, vt omnibus Hiſpanis nauigio appellentibus, bona tractatio, cibi, quies, omnis conſolatio adeſſet, nullum refrigerium deeſſet. Hic Dominus plurimos morti eripuerat, qui ex alijs prouincijs, in quibus latrocinia ſua, & cædes exercuerant, ægroti, & famelici, in eius regionem ſe receperant, quibus refrigeratis eos ſaluos, & incolumes in Inſulam Vnionum, in qua viuebant Hiſpani, remittebat, quos, ſine vlla illorum mortis cognitione, occidere potuiſſet. In ſumma Hiſpani ædes communes, & omnium hoſpitium Higueroti ſubditos vocabant. Perfidus quidam tyrannus conſilium cepit, de affligenda hac, quæ ſibi ſatis tuta videbatur, regione, nauigio ergò eò ſe contulit, & inuitato hominum magno numero, vt nauim ingrederentur, quod facere ſolebant fidem Hiſpanis adhibentes, poſtquam intrarunt, vela ventis commiſit, & Inſulam Sancti Ioannis, in qua venditi ſunt, petijt. Eodem tempore hanc Inſulam appuli, vbi hunc tyrannum vidi, & quod patrarat, mihi relatum eſt. Illam vrbem funditus deleuit, quod Hiſpani reliqui, qui in eo littore deprædari, & excurrere ſolebant, ægerrimè tulerunt, illudq; ſcelus abominabantur, quòd domum illam perdidiſſent, in qua, tanquam in proprijs ædibus, hoſpitio excipiebantur.

Non recitabo infinita ſcelera, quæ & patrata ſunt, & quotidie in ea regione patrantur.

Illi ex hoc maris littore, quod frequenti populo incolebatur, ad Inſulas Hiſpaniolam, & Sancti Ioannis, vltra duos milliones hominum tranſportarunt, quos poſtea in dictis Inſulis, partim in fodinis, partim alijs laboribus abſumpſerunt, non computato infinito populo, qui antea in Inſulis, vt diximus, viuebat, & res eſt commiſeratione digna, & qua corda quantumuis dura, commouerentur, fertiliſſimum hoc littus omnino expopulatum, & deſertum cernere.

Ipſa veritate comprobatum eſt, eos nullam vnquam nauem his Indianis oneratam ducere, quin tributum tertiæ partis,

vndis persoluant: adde eos, qui cum domi capiuntur, occisione delentur. Harum rerum, finis, quem habent propositum fons est, & origo; opus enim est maxima Indianorum quantitate, vt ingens pecuniæ summa confletur, naues autem modico cibo, & aqua ad paucos alendos instructæ sunt, ne tyranni, qui nauium instructores nuncupantur, in ijs comparandis nimios sumptus faciant. Et vix pro ipsis Hispanis qui naue excurrunt, victus sufficientes feruntur: quo fit, vt Indiani fame, & siti pressi, occumbant, nec aliud est remedium, nisi, vt maris vndis absorbendi detrudantur. Et pro vero illorum quidam mihi retulit, ab Insula Lucayos ad Insulam Hispaniolam, quæ sunt sexaginta, vel septuaginta itineris milliaria, tantas hac ratione strages editas, vt nauis, sine circino, vel charta marina, sed solis cadauerũ fluctuantium vestigijs ducta, eò peruenerit.

Postea verò, cum descendunt in Insulam, ad quam vendendi ducuntur, nullus est, si vel minima misericordia ducitur, qui animo maximè non commoueatur, cum videt tam senes, quàm fœminas & infantes nudos & famelicos, nimia siti & fame deficere. Postea autem illos, tanquam agnos diuidunt, & patres à liberis, fœminas à viris separantes, turbas decem, vel viginti personarum conficiunt, & sortem in eos iaciunt, vt partem suam accipiant detestandi nauiũ instructores, qui duas, vel tres naues præparant, & armant ad classem piratarum & latronum, qui homines in proprijs ædibus deprædantur, & rapiunt. Quando verò sors cadit in turbam, quæ senem, vel ægrotum capit, is tyrannus, cui obtingit, hæc verba proferre solet: Deuoueatur omnibus diris hic senex, quare illum mihi das? vt humo mandem? Et quare mihi hic ægrotus obtingit? vt de illius cura sim sollicitus? Hinc colligatur, qua in æstimatione Hispanis sint Indij, & vtrum præceptum Dei de amore erga proximum, vnde lex pendet, & Prophetæ peragant, & compleant.

Tyrannide, quam Hispani in Indios extrahendis, & expi-

ſcandis vnionibus exercent, nihil eſt aut crudelius, aut deteſtabilius. Inferorum enim aut huius vitæ, quantumuis deſperatæ tormenta, cum his nullam comparationem recipiunt, quamuis in extrahendo auro, in ſuo genere ſint duriſſima. Illos enim in mare, ſub aquæ quatuor, vel quinq; vlnarum profunditatē, immittunt, vbi continuo nauigantes, ſine vlla reſpiratione, oſtrea, in quibus vniones generantur, eradicant. Illi cum retijs, oſtreis plenis, vt animum recipiant, quandoque ad aquæ ſuperficiem accedunt, quod ſi diutius paulò quieſcendi gratia, miſeri immorentur, adeſt carnifex, paruo nauigio vectus, qui multis plagis eos excipiens, ad aquam crinibus acceptos, reducit, vt expiſcationi denuò inſtent. Illorum cibus eſt piſcis & ille idem, qui vniones & panem Cacabi continet, & paruus Mahidum, qui ſunt illius Regionis panes, numerus, in quorum primo, parum eſt alimenti, & ſubſtantiæ, alterum verò magna difficultate conficitur, neque adhuc ad famem reprimendam, ſufficienter datur. Illorum verò lectus eſt terra, cum cippo, ne fugiant: Sæpè autem in hac piſcatione, & labore ſubmerguntur, nec poſtea in vndarū ſuperficie viſuntur; Tuberones enim, & Maroxi (monſtrorum marinorum, integrum hominem deuorantium, genera) eos interimunt, & comedunt. Conſideretur iam vtrum in hoc vnionum lucro Dei præcepta de amore erga ipſum, & proximum, cum horum miſerorum corpora, & animæ conijciuntur in periculum mortis, obſeruentur, & compleantur: proximos enim ſine fide, & Sacramentis, ſua auaritia, perimunt, vel tantis laboribus illorum vitam conterunt, vt breui tempore ex hac vita emigrent, nam omnino eſt impoſſibile longum æuum ſub vndis, ſine animorum receptione, trahere, nam præ nimia frigoris rigiditate ſanguinē ore communiter ſpuentes, moriuntur, quod accidit ex nimia pectoris compreſſione, quæ ex continua halitus ſub vndis retentione, procreatur, nimio enim frigore ſanguinis profluuiū gignitur. Crines, quos natura ſua nigros

habent

habent, in combustum colorem, luporum marinorum crinibus persimilem, mutantur: humeri verò salsugine ita consperguntur, vt monstra potius in hominum forma, quàm homines appareant.

Hoc intolerabili labore, vel potius diabolico exercitio, omnes Lucayanos, consueto huius lucri emolumento, consumpserunt, & ita ex vnoquoque Indiano quinquaginta, vel centum coronatos consequebantur. Illos publicè (quamuis iustitia, aliàs iniusta, prohibitum esset) vendebant; Lucayani enim natatores erant peritissimi. Ex alijs etiam prouincijs, multi in hac Insula perierunt.

De Fluuio Yuya Pari.

ALluit hanc prouinciam Fluuius Yuya Pari, qui in alia regione vltra, ducentis terræ milliaribus distante, oritur. Per hunc quidam perditus tyrannus, intrauit, & multa terræ milliaria deuastauit; cædes maximas edidit, multos igne consumpsit, & infinitum Indianorum ædibus pacificè, & sine vlla timoris suspicione viuentium, numerum, gladio deleuit. Tandem mala morte perijt, eiusq; omnes copiæ per se ipsas deletæ sunt, eius deinde nequitijs, & crudelitatibus multi successere, & adhuc quotidie destruentes, & cædentes, ad inferosq; animas filij Dei sanguine redemptas mittentes, proficiscuntur.

De Regno Venecuelæ.

ANno 1526. Rex Dominus noster, quorundam fallacijs persuasus (solent.n. Hispani damna & detrimenta, quæ Deus, animę, & Indię status recipiunt, illi celare, & occultare) Regnum Venecuelę, quod Hispaniarũ regno amplitudine, & longitudine præstat, cũ eius gubernatione & plenaria iurisdictione, certis capitulationibus & conuentionibus quibusdam mercatorib. Germanis commisit. Qui hanc regionẽ cum 300. hominib. ingressi

ſunt,ibiq; comem,& benignum populum inuenere,quales etiã ſunt in reliquis Indiæ regionibus,antequam ab Hiſpanis vlla iniuria afficiantur. Iſti nulla comparatione crudeliores reliquis, de quibus locuti ſumus,extitere, ſe tygridibus ferocibus,& lupis,leonibusq; inhumaniores præbentes, iuriſdictionem enim huius regionis habebant, & iccirco liberius eam poſſidentes, maiori cura,& auaritia,in practicis,& modis cumulandi,& deprædandi auri,& argenti,inuigilabant,in eo omnes anteceſſores, reiecto omni,Dei,& Regis timore, ſuperantes,imò obliuioni tradentes ſe homines eſſe natos.

Incarnati hi Diaboli deuaſtarunt,& deſolarunt quadringenta milliaria terræ fertiliſſimæ,quæ Prouincias maximas,& mirabiles,conualles ampliſſimas,quæ in longitudinem quadraginta milliarium extendebantur,& magnos pagos,auro argentoq; fertiliſſimos capiebant. Tantas,& diuerſas regiones deleuerunt,vt nullus tantæ cladis nuntius ſuperfuerit,niſi fortè aliqui in cauernis,& viſceribus terræ latitantes gladiorum inhumanos, & ſanguinolentos mucrones effugerint, & euaſerint. Nouis,& inuſitatis crudelitatum,& tormentorum generibus, eos quatuor,vel quinque milliones animarum deſtruxiſſe,& ad inferos miſiſſe,exiſtimo.Neque adhuc hodie infinitis ſuis ſceleribus,& facinoribus,finem imponunt. Tria,aut quatuor,quibus de reliquis deſtructionibus, & deſolationibus,quas patrarunt,iudicium fieri poterit,recenſebo.

Summum totius prouinciæ Dominum,vt aurum ab eo emungerent,captiuũ ceperunt,confeſſiones tormentis quærentes,q euadens ad montes confugit,&idcircò ſubditi in montib. inter dumeta ſyluarũ latitantes,ad ſeditionem,& tumultũ concitati ſunt.Hiſpani perſequuntur,& multos delent,illi verò, qui viui in eorum poteſtatem deuenerunt, publicè per præconem, pro ſeruis venditi ſunt.In multis,imò in omnibus prouincijs,ad quas ante ſupremi Domini captiuitatem, peruenere,ab Indianis can-

nis cantibus, & saltationibus, & ingentibus auri donis recepti sunt, ensium autem mucronibus, & horrendis stragibus remunerati, & compensati fuerunt. Aliqua die, cum honoris gratia, obuiam procederent Hispanis; Capitaneus, & tyrannus Germanus eorum infinitum numerum in straminea domo, conuocari, & congregari, posteaque membratim discerpi, iussit. Sed quia in superiori ædium parte trabes erant, quas, ad inhumanarum manuum sanguinolentos mucrones fugiendos, conscenderant (ô belluas crudeles) misit gubernator, qui in eas ignem inijcerent, vt ita viui comburerentur. Quare tota regio, incolis in montibus salutem quærentibus, solitaria, & deserta remansit.

Accesserunt ad amplam aliam prouinciam Sanctæ Marthæ confinem, vbi Indios in suis pagis, & ædibus, priuatis negotijs, pacificè incumbentes, inuenerunt, vbi diu habitantium impensis viuentes, manserunt, & Indiani ita inseruiebãt, ac si ab illis aut vitam, aut salutem recepturi fuissent, tanta patientia ordinarias oppressiones, & continuas importunitates, quæ ab vllo vix ferrentur, tolerantes, vt dici non possit: adde etiam vnicum Hispanum vna die, quod per mensem familiæ, quæ decem personas contineret alendas, sufficeret, deuorare. Tunc temporis Indiani innumera auri summa eos donarunt, multaq; dona, & innumerabilia seruitia præstiterunt. Tandem cum abitum molirentur isti tyranni, in solutionem bonæ tractationis ab Indianis acceptæ, hoc modo eos tractare decreuerunt: Germanus gubernator tyrannus, &, vt credimus, hæreticus (nam nec vnquam aderat Missæ, nec alijs adesse permittebat, cum multis Lutheranismi euidentibus signis) iussit, vt omnes Indiani cum fœminis & liberis, si fieri posset, caperentur, & in amplo aliquo loco concluderentur, illisq; indicaretur, & signficaretur, vt quicunque libertati mancipare se cuperet, iniusti gubernatoris arbitrio, aut certo pretio sibi, coniugi, & vnicuique liberorum im-

posito, se redimeret. Et vt magis negotium accelerarct, prohibuit, ne vllus cibus ante persolutam auri, quod pro pretio redemptionis petebatur, summam, illis propinaretur. Plurimi ad pretium redemptionis persoluendum domum mittebant, & se, vtpoterant, redimebant, vt negotijs, quæ circa victum quærendum versantur, vacarent: sed ad eosdẽ, paulò post aliquos prædones, & latrones mittebat, qui eos, iam semel captiuitate solutos seruituti iterum manciparent. Iterum ad supradictum locũ ducũtur, vt fame, sitiq; pressi secundò se redimere, cogerentur. Et ita multi illorum ter, quaterue capti, & toties redempti sunt. Alij verò, qui tantæ summæ satisfacere non poterant, in dicto loco conclusi, fame perierunt. Et hoc modo prouincia populi, auriq; ditissima, desolata est, quæ conuallem quadraginta milliarium habet, in qua talis combustus est pagus, qui mille ædes caperet. Hic tyrannus vlterius ꝓcedere decreuit, magno desiderio, inferorũ Perusij, ex hac parte detegendorũ, distentus. Ad quod iter infinitos Indianos immensis ponderibus oneratos, cathenisq; vinctos, assumpsit. Quod si aliqui aut fame aut labore deficerent, capite illicò truncabãtur, ne Hispani nimium laboris in cathenis aperiendis, susciperent, & ita truncum corpus vna ex parte, & caput ex alia decidebat, onus deficientis diuidebatur, & alijs imponebatur. Si prouincias, quas desertas reddidit vrbes & loca, quæ combussit, (omnes enim ædes erant stramineæ) crudelitates, & particulares, quas patrauit, cædes, enumerarem, quamuis veritati non repugnaret meus sermo, tamen fides non adhiberetur, & animos in stuporem traheret.

Hanc ipsam viam secuti sunt alij tyranni, qui Venecuela, & prouincia Sanctæ Marthæ (eodem consilio detegendæ: Sacratæ ædis aureæ Perusini) soluerant qui ita combustam, expopulatam, desertam, & deuastatam regionem, quæ & fructibus, & populo fertilissima fuerat, inuenerunt, vt ipsimet, quamuis crudeles tyranni, tantarum deuastationum vestigia mirarentur, & stuperent.

Hæc

Hæc omnia,multaq; alia testibus à fisco Consilij Indiani probata sunt,& ꝓbationes ab eodē consilio asseruantur, quamuis execrandorum horum tyrannorum nullum combusserint, vt nihil sit omnino,ꝗ de magnis deuastationibus,& malis,quæ ab illis patrata sunt,probatum est: nam qui huc vsq; in India vixerunt iustitiæ ministri, magna,& damnata sua cœcitate, non multum solliciti fuerunt de examinandis delictis, & cædibus, quas dicti tyranni,&committunt,&commiserunt,nisi quòd dicant: Quia talis,& talis,malè,& crudeliter Indios tractauit,tanta summa coronatorum ex annuo Regis reditu diminuta est; & illis hæc generalis,& confusa probatio,sufficit ad repressionem tantorū facinorum. Neq; etiā,quantumuis paucæ sint,vt decet, verificantur,neq; illis tantum authoritatis, & ponderis, quantū deberent,tribuunt:nam si officio ergaDeum,&Regem,satisfacerent,inueniretur,vltra tres auri milliones Germanos tyrannos Regi furatos esse, dicta enim regio Venecuelæ,cum quadringentis terrę,quam deuastarunt,milliaribus,felicitate,vt dixi,& auri diuitijs,nulli regioni cedit,atque ita ab hinc septendecim annis,quibus hi,& Dei,& Regis hostes has regiones depopulari,& destruere cœperunt,Regi vltra duo auri milliones,ex annuo reditu,in hoc Regno,erepti sunt,neque est sperandum, hæc detrimenta,quandiu mundus stabit,reparari posse,nisi Deus,insigni aliquo miraculo,tot millia hominum,quot defuncta sunt,suscitaret. Et hæc sunt Regis temporalia damna. Consultum etiam esset damna, dedecora, maledicta sacrilega,& infamias,quibus Deus affectus est,considerare. Quomodo autem possent recuperari,& compensari tam multarum animarum, quæ horum brutorum,tyrannorum,vel Germanorum crudelitate,& auaritia,in inferis cruciantur,damna? De illorum autem nequitia,& crudelitate hoc vnicum conclusionis loco addam, nempe ab eo tempore,quo hanc regionem ingressi sunt,vsq; in præsentem diem,hoc est septendecim annis,eos multas naues

Indianis oneratas,vt venderentur,ad Insulas Sanctæ Marthæ, Hispaniolum,Iamaycam,& Sancti Ioannis remisisse, & ad minimum vnum millionem hominum vendidisse, & adhuc hoc anno millesimo quingentesimo quadragesimosecundo mittunt,hoc vidente,& sciente Regio huius Insulæ consilio,quod quidem videre se,quod maximè videt,dissimulat, patitur,& fauet: & reliquis sceleribus,& deuastationib. infinitis,quæ in hoc toto terræ continentis littore,quod in longitudinem quadringentorum milliarium protrahitur,quod adhuc est,cum Venecuela,& Sancta Martha sub eius iurisdictione oculos claudit, cui rei mederi,&impedimento esse potuisset.Indianos in seruitutem redigendi hæc sola causa extitit, peruersa nempe, excœcata,& obstinata horum tyrannorum voluntas,& desiderium aurum cumulandi,diuitiasq; congregandi,quod illis,cum reliquis,qui in Americam profecti sunt, est commune: hos enim agnos ex ædibus vi trahentes,cum fœminis,&liberis in captiuitatem deducebant,horrendis,qui superius relati sunt,modis eos affligentes,eisq; Regium stigma,vt seruis,infigentes.

De Prouinciis eius terræ, quæ florida appellatur.

IN has Prouincias tres tyranni,diuerso tempore ab Anno millesimo quingentesimo decimo, vel vndecimo profecti sunt, vt ijsdem actibus,quibus alij,&eorum duo in alijs regionibus incumberent,vt sanguine & destructione sui populi maiores dignitates,& officia,quàm illorum merito conuenirent, consequerentur,tandē omnes mala morte sublati sunt, & ædes,quas olim sanguine humano,quod de vnoquoque horum trium testari possum,struxerant,& ædificauerant,cum illis perierunt, & eorum memoria,de facie terræ,ac si nunquam extitissent,deleta est. Illi valdè turbatas,& confusas has regiones reliquerunt,

nec

nec minorem infamiam,certis,quas patrarunt, cædibus, nemini inusserunt,quamuis non multæ sint; Deus enim antequam plures committerent,vita eos priuauit,& eorum,quæ & scio,& vidi,malorum,in alijs Indiæ partibus,patratorum,castigationẽ, & vltionem,in hunc locum reseruarat. De quarto verò tyranno,qui benè instructus nuper anno millesimo quingentesimo trigesimooctauo in hanc regionem venit,ab hinc tribus annis nullus nuntius: Certi sumus eum primo in regionem introitu crudeliter se gessisse,& quasi in ecstasim incidisse. Quod si vitæ superfit,cum suis,innumerum populi numerum,si tamen in via offendit,destruxit, & desolauit,ille enim inter omnes eos, qui maiora damna, facinora, & Regnorum, prouinciarumq; cum socijs deuastationes commiserunt,crudelitate insignis est,quare Deum illi,quem alijs finem concessisse arbitror.

Tribus,vel quatuor annis,postquam,quæ recensui,accidissent,ea regione,reliqui tyranni qui cum hoc maiore tyranno,qui ibi extremum diem clausit, profecti erant, soluerunt, quorum inhumanorum hominum crudelitates,& scelera, quæ eo viuente,& post miseram eius mortem contra hos innocentes Indianos, & nulli nocentes patrauerant,intelleximus,quæ tantæ fuerunt,vt ijs regula,& axioma,quod in principio proposuimus,confirmetur, nempe eos,quò vlterius in destructione, perditione,& desolatione harum regionum,&earundem habitatorum procederent,eò maiores,& notabiliores crudelitates, & iniquitates commisisse. Sed quia tædet me tam execrabilia, & sanguinolenta,non hominum,sed belluarum acta,recensere, in eorum, quæ subsecuta sunt, narratione, diutius immorari nolo.

Amplum populum,sapientes,moratos, & benè constitutos homines inuenere,quorum tantas strages,suo more, edidere,vt eorum animis,terror maximus incuteretur,magnis angoribus,magnis ponderibus,tanquam bestias,eos onerabant. Si

verò aliquis nimia defatigatione deficeret,ne nimium laboris in cathenis aperiendis ſumerent,antequam ad defatigatũ peruenirent,proximum capite truncabant,ſicq́;,vt alibi ſæpe factũ retulimus,truncũ corpus vna ex parte,& caput ex alia parte decidebat.In pagum quendam intrantes magna lætitia,& exultatione ab Indians recepti ſunt,qui cibos,quouſq; ſaturarentur, illis proponebant,&vltra ſexcentos homines ad ferenda onera, & impedimenta,beſtiarum more,&ad equos curandos conceſſerunt.Hiſpanis diſcedentibus, quidã Capitaneus tyranni maioris conſanguineus,vt populum non diffidentem deprædaretur,reuerſus eſt,& Regem prouinciæ lancea perforatũ,occidit, multasq́;alias crudelitates commiſit. In alio pago,cuius incolæ illis videbantur viciniores,& vigilantiores propter horrenda ſcelera,quæ ab illis patrari audiuerant,omnes & paruos,& magnos,iuuenes & ſenes,dominos &ſubditos,nulli parcentes,lanceis & enſibus,vita priuarunt.

Tyrannus maior,naſo,& labijs ad barbam vſq;, magnum Indianorum numerum (narrantur vltra ducenti fuiſſe) quos ex quodam pago aduocauerat,vel certè ſponte non vocati, venerant,truncari iuſſit.Et ita in hoc miſero ſtatu,& doloribus,ſtillante ſanguine,eos remiſerunt,vt operum,& miraculorũ,quæ ab his prædicatorib. in ſancta Catholica fide baptiſatis fiebant, nuntij exiſterent.

Iudicetur iam de amore,quo tales homines in Chriſtianos feruntur,qua ratione credant Deum eſſe,quem bonum,& iuſtum,legemq́;,quam profitentur eſſe ſine macula, iactitant,& prædicant.Maxima ſunt mala ab his ſceleratis hominibus, perditionis filijs,patrata. Tandem,ſine vlla pœnitentia,perditus hic Capitaneus obijt,nec dubitamus eum in infernorum tenebris ſepultum iacere,niſi tamen Deus illius,ſecundum immenſam ſuam miſericordiam,&clementiam,non autem ſecundum illius merita malis execrandis contaminata, miſertus fuerit.

De Flumine Platæ, hoc est, argenti.

AB anno millesimo quingentesimo secundo, vel tertio, aliqui Capitanei, quatuor, vel quinq; itinera ad fluuium Platæ susceperunt, qui magna regna, & prouincias, hominesq; benè dispositos, & rationis capaces, continet. In genere quidem scimus eos maxima damna, & cruentas cædes commisisse: sed cum ab Indijs, de quibus communior est sermo, longè distent, singulare nihil, aut particulare recensere possumus. Non dubitamus tamen eos ijsdem operibus, quibus alij in diuersis regionibus adhuc hodie dant operam, incubuisse, & adhuc incumbere: ijdem enim sunt Hispani, & multi, qui alijs executionibus adfuerunt, eò etiam profecti sunt, omnesq; vnum, eundemq; scopum propositum habent, vt diuites, & potentes fiant, quod consequi nō possunt, nisi eundem ordinem, quem alij sequantur, & eandem viam occidendi, prædandi, & Indianos destruendi, calcent.

Postquam, quæ superius dixi, scripsissem, pro vero mihi relatum est, eos in illis regionibus magnas prouincias, & Regna deuastasse, in hos miseros homines maximas cædes, & crudelitates horrendas perpetrantes, quibus, reliquis, vt qui longè ab Hispania distantes, maiorem habuerint commoditatem, insigniores, & præstantiores se præbuerunt, & inordinatè omni iustitia seposita, vixerunt, quæ nulla est in omnibus Americæ regionibus, vt ex supradictis, sufficienter apparet. Inter infinita autem, quæ postea sequentur, scelera, hoc etiam in consilio Indiæ prælectum est. Quidam gubernator suis militibus in mandatis dedit, vt in quendam pagum se conferrent, vbi si victus denegaretur, omnes incolas interficerent. Hac authoritate nitentes milites profecti sunt, & quia Indiani illis se dedere noluerunt, tanquā hostibus, timētes potius ne eos viderent, quàm quòd liberalitas deficeret, vltra 5000. hominū, gladijs vsurā vitæ eripuerunt. Item certus hominum in pace viuentium numerus, se

illius seruitijs obtulit, fortè fortuna hi à gubernatore erant aduocati, qui cum diutius paulò remorati essent, vt horribilem terroris notam, illis infigeret, iussit, vt Indijs, quos pro hostibus habebant, traderentur, qui miris clamoribus, & fletibus eos rogabant, vt propria illorum manu potius interficerentur, quàm vt hostibus traderentur, & cum domo in qua erant, egredi nollent, omnes membratim discerpti sunt, clamantes, & dicentes:
" Nos accedimus, vt vobis in pace inseruiamus, & nos occiditis,
" sanguis noster his parietibus infixus manet, vt testimonium de
" iniusta nostra morte, & vestra crudelitate perhibeat. Certè hoc facinus commemoratione, sed potius commiseratione est dignum.

De magnis Regnis, & amplis Prouinciis Perusij.

ANno millesimo quingentesimo trigesimo primo, magnus tyrannus, cum quibusdam, in Regna Perusij, ijsdem titulis, eademq; intentione, & principio, quo reliqui, ingressus est, & quidem, cum vnus esset, ex ijs, qui in cædibus, & crudelitatibus, quæ in terræ continenti ab Anno millesimo quingentesimodecimo, commissæ sunt, se exercuerant, incrementum crudelitatum, cædium, & latrociniorum capiebat, & vrbes, pagosq; (vir nullius fidei, vel veritatis, deuastans, & destruens, eiusq; incolas cædens, causa extitit tantorum malorum, quæ postea in illis regionibus, subsecuta sunt, quorum narrationem suscipere, & ad viuum, legentium oculis, vt decet, repręsentare omnino impossibile foret, quousque apertius, & clarius in die Iudicij omnibus apparebunt, & innotescent. Quod ad me attinet, si aliquorum deformitatem, qualitatem, & circumstantias describere aggrederer, fateor me tanto oneri non posse, vt decet, satisfacere.

Primo suo introitu, aliquot pagos deuastauit, & in ijs magnum

gnum auri pondus deprædatus est. Cum in Insulam dictis regionibus vicinam aliquando se contulisset, huic Insulę nomen Pugna, quæ peramœna erat, & populi frequenti culta) à Principe, & populo, tanquam Angelus de cœlo demissus, receptus est. Postea verò, cum sex mensibus elapsis Hispani omnem victum consumpsissent, eis frumenta, quæ in locis subterraneis ad tempus sterilitatis, vel ariditatis, pro se, coniugibus, & liberis, asseruabant, detexerunt, & aperuerunt, multisq; lacrymis, & fletu, vt pro arbitrio vterentur, obtulerunt. Eos autem, in fine ita remunerarunt, vt gladijs, lanceisq; infinitum eorum numerum peremerint, eosq; qui viui venerant, in eorum potestatem, seruituti manciparint, cum immensis alijs crudelitatibus, quas in expopulatione, & desolatione huius Insulæ commiserunt.

Inde in Insulam Tumbalam, quæ in Terræ continenti sita, est, proficiscuntur, vbi quotquot in eos inciderunt, morte affecti sunt. Et quia populus horrendis eorum factis stupefactus fugiebat, rebellionis in Regem Hispaniæ eum insimularunt. Iste tyrannus hac industria in suis actis vtebatur: omnibus ijs, quos capiebat, vel qui auro, argento, & alijs rebus illum donabant, iubebat, vt semper adferrent, quousque eos omnibus rebus destitutos cernebat. Tunc se eos pro vasallis, & subditis Regis Hispaniæ recipere dicebat, illisq; blandiebatur; & duplici tuba se eos deinceps non capturum, nec vlla iniuria affecturum, proclamabat: licitum esse existimans eos deprædari, & tam impijs, & abominandis nuntijs terrere, antequam sub Regis protectione eos recepisset, ac si ab eo tempore, quo sub Regis protectione recepti essent, eos non esset deprædatus, nullisq; malis oppressisset, aut destruxisset.

Paulò post Rex, & supremus Imperator omnium horum regnorum, Ataliba nomine, magnas ducens copias hominum nudorũ, & ridiculis armis vtentium, ignorans quales essent Hispanorũ mucrones, quales lancearum ictus, & equorum, quorũ vsus penitus erat illi incognitus, & inauditus, vires, & Hispanos, ipsis diabolis, aurum, si haberent, surripere posse, ad locũ, in quo tunc temporis agebant, accessit, dicens; Vbi sunt isti Hispani, accedant, hinc non mouebo pedem, quousque subditorum, quos occi-

occiderunt, pagorum, quos in cineres redegerunt, mearumq; diuitiarum, quas deprædati sunt, rationem reddiderint. Hispani ei obuiam procedunt, infinitum hominum numerũ cædunt, ipsiusq; Regis, qui lectica portatili ferebatur, personã capiunt. De eius redemptione tractauit: Rex se quatuor milliones coronatorum daturum, pro redemptionis pretio, promittit, & quindecim numerantur: illi se relaxaturos pollicentur, sed omni fide, & veritate postposita (vt fidei Indianis datæ, nunquam steterunt) suo Imperio populũ congregari, falsò illi imposuerunt. Rex verò respondit, in tota regione, ne folium quidem in arbore sine authoritate sua, & voluntate moueri, quòd si aliqui congregarentur, eos debere credere hoc non sine Imperio suo esse factum, se esse captiuum, & in eorum potestate situm, vt sibi vitam eriperent. Hoc nõ obstante, de eo viuo comburendo consilium ceperunt, & paulò post, sententiam tulerunt, sed aliquorũ precibus Capitaneus eum strangulari iussit, & postea in ignem conijci. Rex sententia mortis intellecta, dicebat: Quare me comburitis? quid patraui? nonne libertatem mihi restituere, modò aurum darem, promisistis? nonne maiorem summam quàm promiseram, dedi? Sed quia sic placet, mittite me ad vestrum Hispaniæ Regem: & huiuscemodi multa ad confusionem, detestationemq; iniustitiæ Hispanicæ, proferens, combustus est. Consideretur hoc loco ius, & titulus huius belli, huius Principis captiuitas, sentẽtia, & eius mortis executio, & conscientia, qua hi tyranni ingentes thesauros, quos in his regnis huic regi, & alijs infinitis dynastis surripuere, possideant. Quantũ autem ad innumeras, & enormes crudelitates, ab ijs, qui se Christianos nuncupant, in extirpatione huius populi commissas, hic aliquas recensebo, quas in principio vidit q̃dam frater Ordinis S. Francisci, & litteris, nomine sigilloq; suo, munitis, affirmauit, eos ad aliquas illarũ regionũ prouincias, & ad Regnũ Castellæ, mittens: quarum antigraphum eius manu subsignatum, penes me habeo, quo hoc continetur:

Ego

„ Ego frater Marcus de Xlicia, Ordinis Sancti Francisci, o-
„ mnium fratrum eiusdem Ordinis in Prouincijs Perusij præfe-
„ ctus, qui sum ex primis religiosis, qui has terras, cum Hispanis
„ ingressi sunt, dico, certum perhibens testimonium eorum, quæ
„ meis oculis vidi, & quæ præcipuè tractationem, huius regionis
„ incolarum, concernunt. Primo testis sum oculatus, & certam
„ habeo cognitionem, hos Perusij incolas, esse gentem, quæ & co-
„ mitate, & clementia, & amore erga Hispanos reliquis Indianis,
„ præstet. Et vidi eos abundanter aurum, & argentum, & gemmas
„ Hispanis dantes, eisq; innumera seruitia præstantes. Neq; Indij
„ vnquam bella mouerunt, antequam infinitis iniurijs, & crude-
„ litatibus affecti, ad id coacti fuerint: è contrario Hispanis omni
„ amicitia, & honore in pagis receptis, & victum, & tantum nu-
„ merum masculorum, & fœmellarum, quantum ad suum serui-
„ tium petierint, præstitisse.

„ Item sum testis, quòd nulla ab Indijs data occasione, Hi-
„ spani quamprimum has terras intrarunt, ipsorum maximum
„ Cacicum Atalibam totius regionis Principem, postquam ab eo
„ vltra duos auri milliones, accepissent, & eius prouincia, sine vlla
„ resistentia, in eorum potestatem venisset, igne combussisse.
„ Quem in eodem supplicij genere secutus est Cochilimaca eius
„ Capitaneus generalis, qui cum alijs dynastis cum pace venerat.
„ Idem paucis post diebus cuidam dynastæ prouinciæ Quitoniæ
„ accidit, qui etiam nulla sua culpa, nec minima occasione data,
„ combustus est. Iniustè etiam Schaperam Canariorum Princi-
„ pem combusserunt. Pedes etiam Aluidis omnium, prouinciæ
„ Quitoniæ, dominorum maximi, igne consumpserunt, varijsq;
„ alijs tormentis affecerunt, vt aurum Atalibæ, cuius, vt postea ap-
„ paruit, omnino erat ignarus, indicaret. Quitonium etiam
„ Cocopagangam, omnium Quitoniæ prouinciarum guber-
„ natorem, qui Sebastiani Bernalcacari, gubernatoris Capitanei,
„ precibus victus, in pace venerat, quòd petitum aurum non
daret,

daret, cum multis alijs Cacicis, & præcipuis Dominis combuſſerunt, Et vt intelligo, talis erat Hiſpanorum intentio, vt nullus dynaſta, aut ſatrapa in tota regione ſupereſſet.

Item affirmo me proprijs oculis vidiſſe Hiſpanos, nulla alia ratione motos, niſi quod ita illis in mentem venirent Indianos, & Indianas manibus, naſo, & auribus truncaſſe, & id tam diuerſis in locis, & regionibus, vt eas recenſere nimis longum, & prolixum foret. Et vidi Hiſpanos canes in Indios emittentes, vt illos deuorarent, & ab illis tantum ædium, & pagorum numerũ combuſtum, vt recenſeri non poſſit. Hoc etiam verum eſt, illos ex amplexu matrum pueros abripuiſſe, & eos brachijs ſumentes, quo longius poterant proieciſſe. Et alias multas crudelitates commiſerunt, quæ me ſolo viſu terrebant, & quas longum eſſet enumerare.

Item affirmo Hiſpanos in tribus domibus tantum Indianorum numerum, quantum illæ capere poterant, congregaſſe, & conuocaſſe, in quas, nulla data occaſione, vel minima cauſa ignem iniecerunt, & omnes ad vnum combuſſerunt. Accidit autem, vt quidam preſbyter, nomine Ocana, puerum flammis eriperet, quod cernens Hiſpanus, ipſi illum abſtulit, & in medium flammarum coniecit, vbi cum alijs ſtatim in cineres redactus eſt, qui Hiſpanus ea ipſa die, qua hoc patrauit, caſtra repetens ſubitanea morte, in itinere concidit, & de eo non inhumando conſilium dedi.

Item vidi eos ad Cacicos, & principales Indianos miſiſſe, vt in pace, & ſecuritate accederent, illis clientelæ diplomata promittentes, qui cùm aduenirent, ſtatim comburebantur. Illi duos me præſente exuſſerunt, alium Andoniæ, alium Tumbalæ, nec tantum potui meis ſermonibus, & prædicationibus efficere, vt flammis illos eriperem. Et hoc ſecundum Deum, & conſcientiam dico, quantum potui cognoſcere, nunquam Perusij incolas contumaciam, & rebellionem excitaſſe, aut com-

„ mouisse,quamuis,vt vnicuiq; est manifestum mala tractatione,
„ &crudelibus tormentis afficerentur. Et meritò,Hispanis fidem
„ fallentibus,veritatemq; prodentibus,&tyrannicè contra omne
„ fas,& ius,eos,cum omni regione destruentibus, & innumeris
„ damnis afficientibus,se ad mortem potius præpararunt, quàm
„ adhuc semel in tantas miserias incidere.

„ Item & relatione ipsorum Indianorum;dico,maiora au-
„ ri pondera adhuc esse abscondita,quàm in lucem hactenus pro-
„ dierint,quæ propter iniustitias,& crudelitates Hispanorum de-
„ tegere noluerunt,nec detegent,quandiu hac tyrannica tracta-
„ tione excipientur,sed satius ducent;cum alijs mori.In quo De-
„ us Dominus maximè offensus est,& Regi mala seruitia præstita
„ sunt,defraudatus enim est hac regione,quæ ad Castellam alen-
„ dam sufficiebat, ad cuius recuperationem magna difficultas,
„ impensæq; maximæ desiderantur.

Et huc vsq; ipsamet religiosi verba recensui,quæ Episcopus Mexiconensis rata habet,qui testatur dictum fratrem Marcum,quæ superius relata sunt,affirmasse,& asseuerasse.

Hic consideranda sunt,quæ dictus religiosus vidit, namq; per quinquaginta,vel centum regionis milliaria,spatio nouem, vel decem annorum peregrinatus est,cum pauci adhuc Hispani in illis regionibus viuerent,sed postea ad auri sonum quatuor vel quinq; millia aduentarunt,qui per magna Regna,&prouincias longitudinis 500. & 600. milliarium sparsi sunt,quas omnino desolarunt,eadem,& crudeliora,quàm quæ supra narrata sunt,perpetrantes. Verè ab eo tempore in præsentem vsq; diem maiorem millies animarum numerum,quàm ille recensuerit, destruxerunt,& minore Dei,& Regis timore,minoriq; misericordia partem maximam generis humani deleuerunt,atque in his regionibus vltra quatuor hominum milliones violenta morte affecerant.

Paucis post diebus iaculati sunt telis arundineis,potentem

Reginam

Reginam vxorem Elingui,penes quem adhuc hodie illius Regni Imperium versatur,quem Hispani cum capere vellent,ad rebellionem concitarunt, & rebellis manet. Reginam illius coniugem ceperunt,& contra omne ius,& rectum, illám, quæ, vt ferebatur, erat grauida, dicto modo,cæde mulctarunt,in id tantum, vt molestiam marito parerent. Si particulatim cædes, & crudelitates,quæ commissæ sunt,& adhuc hodie patrantur in Perusia ditione,nobis recensendæ essent,procul dubio tam stupendæ,& tanto in numero inuenirentur,vt illis,omnia, quæ de reliquis Indiæ partibus diximus,& grauitate,& numero cederent.

De nouo Regno Granatæ.

ANno millesimo quingentesimo trigesimo nono multi tyranni Venecuela, S.Martha & Carthagena solientes ad cõquisitionem Perusij concurrebant,& cùm multi alij ex eadem regione, vlterius progredientes, hanc penetrare conarentur, trecentis à Carthagena,& Sancta Martha milliaribus prouincias admirandas,terras fertilissimas,populo,vt reliquæ Indiæ partes,clementissimo instructas, & auri gemmarumq;, quæ Smaragdi appellantur,ditissimas,inuenere. Quibus prouincijs nomen noui Regni Granatæ imposuerunt,quia tyrannus,qui primus in has regiones appulit ex Regno Granatensi,quod est in his partibus,ortum ducebat.Et quia illi,qui eas prouincias deprædabantur,erant viri iniqui,& crudeles,insignes laniones,& sanguinis humani profusores, qui tantorum scelerum,quæ in Indijs patrata sunt,vsum habebant,& experientiam,idcirco diabolici illorum actus tanti sunt,& tanto in numero,& circumstantijs tam graues redduntur,& horrendi, vt omnia facinora, quæ ab alijs,& ab ipsismet in alijs regionibus patrata sunt, superent. Aliqua eorum ex infinito numero selecta,quæ his tribus annis patrarunt,recensebo, & seligam. Quidam guber-

nator,quod ille,qui nouo Granatæ regno deprædabatur, cum deprædationum,& cædium socium admittere nollet,inquisitiones & probationes,multis testibus confirmatas confecit, quibus probat cædes,& homicidia,quæ ille commisit,& in quibus committendis vsq; in præsentem diem perseuerat,quæ in Consilio Indiæ lectæ sunt,& hodie adhuc asseruantur.

In dicta inquisitione testes deponunt,cum omnia hæc re-

gna

gna pacifica essent, Indijs Hispanos inseruiuisse, & continuo suo labore in terris colendis vitam quæsiuisse, illis multum auri, & gemmarum, vt sunt Smaragdi, & eorum, quæ poterant, & habebant, adferentes, vrbibus, & dominationibus inter Hispanos diuisis, in quib. obtinendis, vel maximè student, est enim commodus modus scopum, quem sibi habent propositum, nempe aurum, attingendi.

Cum autem omnes Indiani in tyrannide consueta essent constituti: Tyrannus, præcipuus Capitaneus, Regem, & Dominum totius regionis cepit, eumq; per sex, vel septem menses captiuum detinuit, ab eo, sine vlla ratione, aurum, & Smaragdos petens. Dictus Rex, cui nomen erat Bogata, timore ductus, domum auream se daturum promisit, sperans se illius manus à quo affligebatur, euasurum, misitq; Indianos, qui aurum adferrent, & sæpè, & repetitò magna auri, gemmarumq; copia allata est. Sed quia Rex domum auream non dabat, Hispani dicebant eũ, cum promissis non staret, interimi debere: Iussit tyrannus, vt coram se ipso in iudicium vocaretur, & ita illi citant, & in ius vocant maximum totius regionis regem: tyrannus fert sententiam, vt tormentis affligeretur, nisi domum auream daret. Illum torquent, in ventrem sapum feruens inijciunt, illius pedibus palo alligatis cathenas imponunt, alteri palo, collum ligant, & duo viri eius manus tenent, & sic ignem pedibus apponunt: & tyrannus sæpè accedens illi mortem minabatur, nisi aurum traderet: & ita his tormentis dictum Dominum confecit: quæ dũ inferuntur, Deus ostendere volens, has sibi crudelitates displicere, omnis vrbs, in qua committebantur, incendio absumpta est. Reliqui Hispani Capitanei sui vestigijs insistere volentes, cum nullam aliam artem callerent, quàm eam, qua corpora membratim discerpuntur, eadem facinora patrarunt diuersis, & horrendis tormentis Cacicos cum omnibus subditis qui se illorum fidei commiserant, affligentes, cùm tamen omnes dyna-

ſtæ,cum ſubditis maximi auri,& Smaragdorum donis eos affi-cerent. Eos autem ob hanc ſolam cauſam torquebant,vt maio-rem auri vim,& gemmarum copiam obtinerent, & ſic omnes illius regionis Domini,flammis,&incēdio abſumpti,perierunt. Aliquando etiam accidit,vt multi Indij accederent,vt Hiſpanis omni humilitate,& ſimplicitate,ſicuti ſolent,inſeruirent, qui cum ſe tutos exiſtimarent,ecce Capitaneus ad eam vrbē,in qua ſeruiebat,aduenit,qui iuſſit hos omnes Indianos poſt cœnam, cum dormientes nimio diei labore defatigati,quieſcerent, gla-dijs perimi,& neci dedi. Hanc autem ſtragem eo conſilio edi-dit,vt timorem ſui, omnium huius regionis incolarum animis imprimeret. Semel Capitaneus iuſſit,vt Hiſpani iuramento af-firmarent,quot Cacicos,& Indianos eorum vnuſquiſq; domi in ſuo famulitio haberet,& ſtatim in locum publicum adduceren-tur,capiteq; plecterentur, atq; ita quadringenti,vel quingenti homines necati ſunt. Teſtes hoc de particulari quodam tyran-no deponunt,quod cædendo, manusq;,& naſum multis cum viris,tum fœminis abſcindendo,& multos deſtruendo, maxi-mas,& horrendas crudelitates exercuerit.

Alio etiam tempore hoc accidit,vt Capitaneus eundem crudelem tyrannum in prouinciam Bogatæ miſerit,vt inquire-ret,quisnam in illa prouincia Principi, quem crudeliter, & in-humanè vita priuarat,ſucceſſiſſet,qui multa huius regionis mil-liaria peragrans, quot potuit, Indianos cepit, quorum aliqui, quòd non dicerent,quisnam eſſet defuncti ſucceſſor, manibus truncati,alij verò famelicis canibus expoſiti,in fruſta diſcerpti ſunt: & hoc modo multis Indianis vſuram lucis eripuit,& infi-nitis damnis affecit.

Quadam

Quadam autem die, circa quartam noctis vigiliam in multos Cacicos, Satrapas, & alios Indianos irruit, qui tamen se satis tutos existimabant (fides enim, & securitas illis data erat, se nullam iniuriam, aut damnum recepturos) qua fide nitentes, ex mõtibus, in quibus latebant ad vrbes, sine vlla suspicione, aut timore, reuertebantur, quos omnes cepit, & manus in terram extendere iubens, ipsemet ense proprio illis abscindebat, se eos castigare

castigare dicens,quòd Dominum,qui Regno successerat, indicare nollent.

Alia vice,quòd Indiani cistam auro plenam,vt Capitaneus petierat,non darent, copias misit, quæ in illos bella mouerent,vbi infinitis mortem intulerunt,& tam multos,cum viros, tum fœminas,manibus,& naso truncarunt,vt numerus recenseri vix possit: alios famelicis,& carne nutritis canibus obiecerunt,qui ab ijs statim deuorati sunt.

Aliquando cuiusdam huius prouinciæ incolæ cernentes, quatuor vel quinque ex præcipuis suis dynastis igne sublatos esse,timore perculsi,in montem se receperunt,quo contra tam inhumanos hostes se tuerentur,& defenderent: aderant,vt testibus probatum est,quatuor,vel quinque Indianorum millia. Supradictus Capitaneus ad eos insignem tyrannum,qui inhumanior,& crudelior cæteris erat,cum certo Hispanorum numero misit,vt rebelles Indianos,qui tantas strages euitabant, & fugiebant,ac si aliquid illiciti perpetrassent, persequerentur, & castigarent, quasi ad eos castigatio,& vindicta pertineret,qui ipsimet omnibus tormentis, sine vlla misericordia, à qua hos miseros tam crudeliter tractantes,omnino alienos se præbent, digni sunt.Hispani montē vi(Indij enim nudi erant,&inermes) conscendunt, se pacem quærere,modò ipsi ad arma non concurrerent,ꝓclamantes.Indij hoc audito,statim ab armis discedūt,quod cernens vir crudelissimus,Hispanos misit, qui mōtis propugnacula occuparent,& ijs occupatis Indios aggrederentur.In hos ergo,tanquam lupi,& leones in agnorum gregem irruunt,& cædendo ita defatigati sunt, vt animos recipere coacti fuerint,quibus receptis Capitaneus iussit,vt denuo cæderent,& ex summo montis,qui erat miræ altitudinis,fastigio,omnes,qui vitæ superfuerant,præcipitarent,quod & factum est. Et testes deponunt se vidisse,tanquam nubem, septingentorum Indianorum simul,è monte decidentium,qui omnes concassabantur,& peribant.

Et vt

Et vt omni ex parte crudelitatem ſuam compleret, Indios, qui inter dumeta ſe abſconderant, conquiri iuſſit, & enſium mucronibus perimi, qui hoc modo cæſi è monte præcipitabantur. Nec his tam crudelibus facinoribus contentus, vt magis innoteſceret, & horribilia eius ſcelera incrementum caperent, præcepit, vt omnes Indij, qui à quibuſdam particularibus morte erepti erant (vt in huiuſmodi cædibus quisq; ſibi aliquos cum maſculos, tum fœminas, & pueros ad ſeruitia reſeruare, & ita conſeruare ſolet) in ſtraminea domo collocarentur, exceptis & reſeruatis ijs, qui ſibi ad ſeruiendum magis idonei videbantur, ignisq; in eam conijceretur, & ita quadraginta vel quinquaginta viui combuſti ſunt, & flammis abſumpti.

Idem tyrannus ad vrbem Cotam, quandoq; acceſſit, vbi infinitum hominum numerum cepit, & quindecim, vel viginti dynaſtas, ex præcipuis, canibus membratim diſcerpendos obiecit, multisq; viris, & fœminis manus præſcidit, quas pertica traijciens omnibus Indijs ſpectandas, & videndas præbebat: ibi autem ſeptuaginta manuum paria, perticis traiecta cernebantur. Hoc addendum, quòd multis cum infantibus, tum fœminis naſum præſciderit.

Nequitias, & crudelitates huius viri, Dei hoſtis, recenſere nullus poſſet, innumeræ enim ſunt, & antehac nec auditæ, nec viſæ, eæ verò præcipuè, quas in Guatimala regione commiſit, quibus, nec alibi patratæ multum cedunt: nam ab hinc multis annis, ſolam artem hos populos deſtruendi, & comburendi exercet.

Teſtes præterea hoc addunt, crudelitates, & ſtrages in dicto nouo Granatæ regno patratas, ab eodem Capitaneo, & alijs tyrannis, deuaſtatoribus, & extirpatoribus generis humani, qui cum eo ſunt, & quibus poteſtatem concedit adhuc hodie eaſdem exercendi, tales, tantosq; eſſe, vt ſi opportunè ſua Maieſtas non medeatur, & remedia adhibeat (cum cædes Indi-

orum solius auri obtinendi gratia, quo carent, nam quod habebant iam illis traditum est, fiant) breui dictum Regnum destruetur, & in totum desolabitur, atq; ita terra, Indijs, qui eam colant, deficientibus, inculta iacebit.

Hoc loco pestilentialis, & inhumana horum tyrannorum crudelitas notanda est, & quàm violenta extiterit, cum spatio duorum, vel trium annorum (ab eo enim tempore hoc Regnum detectum est, quod omnibus orbis regionibus populi multitudine præstabat, omnium, qui viderunt testimonio) omnibus cæsis, desolatum sit, & expopulatum, se tam alienos ab omni misericordia, & timore Dei, & Regis præbentes, vt scribatur, ne vnicum hominem vitæ superfuturum, nisi sua Maiestas tantarum crudelitatum cursum retardet: quod equidem facilè credo, hisce enim oculis vidi in ijsdem partibus, paucis diebus maxima Regna expopulata, & desolata. Aliæ sunt amplæ prouinciæ nouo Granatæ regno confines, quæ appellantur Popayan, & Cali, & tres vel quatuor aliæ, quæ vltra quingentorum milliarium longitudinem extenduntur, quas eodem modo, quo & alias, destruxerunt, & ad extremam desolationem cædibus supradictis perduxerunt, quarum populus erat infinitus, & terra fertilitate insignis. Qui ex ijsdem regionibus reuersi, ad nos peruenerunt, narrant nihil tristius, aut commiseratione dignius, quàm tantas & tam amplas vrbes funditus deletas, in cineribus iacentes cernere, eiusq; vrbis, quæ mille vel duo millia ædium caperet, vix quinquaginta, reliquis radicitus euulsis, vel incendio consumptis restare: & in quibusdam partibus aliquas regiones in centum milliaria patentes, & in ijs amplissimas vrbes, omnino destructas, & combustas inuenisse.

Ad extremum ex regnis Perusij per Quitonios multi, & maximi tyranni se contulerunt in dictum Regnum nouum

Granatæ, & Popayani, & per Carthagenios,& Vrabas Calisium petierunt,atque etiam alij tyranni Carthagenenses, Quitonium aggressi sunt. Qui omnes se coniunxerunt,& vltra sexcenta regionis milliaria, cum damno infinitarum animarum expopulati sunt,& extrema desolatione affecerunt: neque verò adhuc hodie tanti populi innocentis reliquijs,humaniores se præbent.

Et ita regula,quæ à me in principio posita est,confirmatur,nempe tyrannidem,violentiam,& crudelitatem Hispanorum in hos agnos,tempore augmentum,& incrementum cepisse. Inter alia verò omni igne,& tormentis digna,quæ hac tempestate in illis regionibus patrantur,scelera,quod sequitur, auditu non est indignum.

Cædibus,& crudelitatibus bellorum peractis, in seruitutem infernorum Dominorum, quibus dantur, quandoque ducenti, & aliquando trecenti, rediguntur, & tyrannus Dominus iubet, vt ad se centum Indiani, qui vt agni accedunt, adducantur, quorum triginta vel quadraginta capite plectit, alijs præsentibus hoc vtens sermone: Idem vobis fiet, si mihi benè non inseruiatis, vel si indicta venia discedatis.

Considerent rogo, qui hæc legunt, vel lecturi sunt, an non hic actus tam horribilis, crudelis, & inhumanus, omnem iniquitatem, vel crudelitatem, quàm imaginatione complecti possemus, superet, & vincat, & an immeritò tales Hispani diaboli vocentur. Quodnam enim est consultius Indianos diabolis committere,vel Hispanis?

Neque hic etiam quoddam facinus (vtrum brutorum animalium crudelitati postponi debeat, nescio) silentio inuoluam. Hispani, qui in Indijs versantur, crudelissimos canes alunt, ita instructos, & edoctos, vt in Indianos

ruant,&statim eos deuorent,membratimq; discerpant. Omnes iam siue Christiani sint,siue non,considerent,vtrum tale quidquam vnquã auditũ sit,eos canes quocunq; proficiscuntur,itineris comites assumũt,& cũ illis multos Indianos cathenis vinctos,quos tanquã porcos ad eorũ victũ necant,carnis humanæ lanienam habentes. Et sibi inuicem dicunt: Da mihi commodato quartam partem vnius vellaconis pro canibus meis,vbi vnum occidero,tibi restituam,non secus ac si frustum porci, vel agni acciperent. Alij manè cum canibus venatum proficiscuntur,quibus reuersis,si petatur: Quàm felix venationis successus? satis felix respondent,mei canes quindecim,vel viginti vellacones interemerunt. Hæc omnia ijs inquisitionib. quas tyranni in tyrannos fecere,probata sunt. Quid,precor,aut horribilius,aut crudelius?

Sed desistam,quousque nequitiarum maiorum(si tamen grauiores esse possunt) nuntius aduenerit, vel certè, quousque denuò ad eas cernendas accedamus, quas olim spatio quadraginta duorum annorum,proprijs oculis vidimus. Ad extremum in conscientia,& coram Deo protestor damna esse tam magnæ destructiones,vrbium subuersiones,cædes,&crudelitates tam horribiles,violentias,& iniquitates tam inhumanas, & furta tam scelerata (quæ omnia in illis regionib.& contra hanc gentẽ patrata sunt,&adhuc hodie committuntur,vt in ijs,quæ scripsi,recensui,& suis coloribus,quo melius potui, depinxi, ne ex millesima parte,vnicam,siue ad qualitatem attendatur,siue ad quantitatem,explicasse.

Atque vt omnes Christiani maiori compassione,&misericordia,in hos innocentes ferantur,& magis illorum perditionem deplorent,&auaritiam,ambitionem,crudelitatemq; Hispanorum detestentur,cum ijs,quæ superius dicta sunt,hoc etiam firmissimè,& verissimè teneant,ab eo tempore,quo America detecta est,vsq; in præsentem diẽ, Indianos, quousq; primi

proditi,

proditi, multis damnis & iniurijs affecti sunt, nulla iniuria vllo in loco Hispanos affecisse, immò eos tanquam immortales coluisse, è cœlo delapsos existimantes, quousq; apertè, quinam essent, & quid peterent, prodiderunt.

Hoc præterea addam à principio vsque in hunc diem, non magis sollicitos Hispanos fuisse, vt his gentibus Euangelium Christi annunciaretur, quàm si canes, aut bestiæ fuissent, sed quod peius est, eos religiosis expreßè prohibuisse, multas afflictiones, & persecutiones illis imponentes, nec concionibus, & prædicationibus vacarent, illud enim impedimento esse ad aurum comparandum, & diuitias acquirendas, quas illis auaritia proponebat, existimabant. Nec maiorem adepti sunt Dei cognitionem, vtrum scilicet Deus ligneus sit vel æreus, vel terreus, quàm ante centum annos habuerint, dempta Hispania noua, quæ est Americæ particula, ad quam religiosi profecti sunt, & ita sine fide, & Sacramentis perierunt, & adhuc hodie pereunt.

Ego frater Bartholomæus de las Casas, vel Casaus, religiosus Ordinis S. Dominici, qui Dei misericordia, ad hanc aulam Hispaniæ, inferorũ ex Indijs expulsionem desiderans, me contuli, timens, ne animæ Christi pretioso sanguine redemptæ pereant, sed toto corde desiderans, vt creatorem suum agnoscant, & saluentur: propter curam etiam, & compaßionem, qua in patriam meam, quæ est Castella afficior, timens ne eam Deus destruat, propter magna peccata contra fidẽ, honorem, & proximos, ab illius natis, & liberis patrata: aliquorum magni nominis virorum, qui in hac aula versantur, & qui honoris Dei feruentes zelatores existunt, & tantis calamitatibus, & afflictionibus proximorum commouentur (quamuis idem facere decreuissem, & iamdudum proposuissem, tamen multis, & continuis occupationibus distractus, nondum vacarat) huic tractatui, & summario, finem imposui Valentiæ 8. Decem. Anno 1542. cum ad extremum violentiarum, oppreßionum, tyrannidum, desolationum,

lationum,tormentorum,& supradictarum omnium regionum Americæ,in quibus viuunt Hiſpani, calamitatum , gradum,deueniſſent (quamuis in alia parte magis,in alia minus crudeles exiſtant) Mexiconem, cum confinijs meliorem,quæ reliquæ prouinciæ tractationem recipit.Certè iniurias apertè,& palam inferre nullus auderet,ibi enim eſt aliqua,quæ nullibi locorum in Indijs regnat,quantumuis exigua,iuſtitia,quamuis immenſis tributis grauentur. Firmam ſpem habeo Dominum Carolum V. Imperatorem,&Regem Hiſpaniæ Dominum,& Principem noſtrum,ad cuius aures peruenire incipiunt nequitiæ,& proditiones,quæ commiſſæ ſunt,& committuntur contra miſeram hanc gentem,& afflictas has regiones contra Dei voluntatem, & ſuam(huc vſq; enim veritas illi celata,&occultata eſt,non minus aſtutè,quàm callidè,&malitiosè)tanta malorum genera extirpaturum,& radicitus euulſurum,atq; nouo huic mundo,qui à Deo illi,tanquam iuſtitiæ amatori,&cultori traditus eſt remedia morbo congruentia daturum.In ſua gloria,felici vita,& ſtatu imperiali Deus eum conſeruet,& proſpera omnia tribuat,vt Eccleſiæ vniuerſali medeatur,&ſalutem eius Regię animæ concedat, Amen.

Poſtquam hæc ſcriptis redegiſſem,certæ leges,& conſtitutiones à ſua Maieſtate tunc temporis factæ Barcelonæ Anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimoſecundo, menſe Decembri,& in vrbe Maderæ anno ſequenti,promulgatæ ſunt, & publicatę,quibus conſtitutionibus ita prouiſum eſt,vt pro tempore conueniens videbatur,vt tantis nequitijs,& peccatis, quæ in Deum,& proximum committebantur,& ad omnimodam huius noui mundi ruinam,& perditionem tendebant,finis imponeretur. Has leges ſua Maieſtas congregatis plurimis, virorum maxima authoritate, litteris, & conſcientia præditorum, & dotatorum concilijs, promulgauit, & diſputationibus

bus Valadolidæ de ea re habitis, deniq; communi consensu, & consilio omnium eorum, qui sententias suas scriptis redegerunt, editæ sunt: qui quidem, magis ad regulas Christi accedere, veriq; Christiani, & omnis corruptionis, & maculæ thesaurorum, Indianis furto, & latrocinio sublatorum, puri, immunes, & innocentes iudicati sunt, qui thesauri manus, & multò magis animas eorum, in quos dicti thesauri, & auaritia Imperium exercebant (vnde illa cœcitas causa tantorum malorum, sine vllis conscientiæ stimulis patratorum, ortum ducit) contaminarunt.

His legibus ita promulgatis, tyrannorum creatores, qui tunc in aula versabantur, varia diplomata describi curarunt (illi enim maximè dolebant, cùm cernerent ad dictam prædam & extorsiones dicta tyrannide factas aditum non patere amplius) & ad diuersas Indiæ prouincias miserunt. Illi, quibus cura, & onus extirpandi, & diuersa tyrannide opprimendi incumbebat, vt nullum vnquam obseruauerant ordinem, sed maxima semper inordinatione se gesserant, his lectis diplomatibus, antequam noui iudices, qui mandata executioni mandare debebant, aduenissent, aut appulissent, eorum opera (vt dicitur, nec veritati repugnare videtur) qui huc vsq; eorum peccatis, & violentijs fauerant, cognoscentes dictas leges & promulgationes, effectum sortiri debere, ad seditionem commoti sunt, & rebellarunt, cumque iudices, qui mandata executioni mandare debebant, aduenissent, remoto omni amore, & timore Dei, non sunt etiam veriti, omnem reuerentiam, & obedientiam, quam Regi debebant contemnere, & flocci facere, atque ita proditorum nomen assumpserunt, se, vt crudelissimos tyrannos ab omni humanitate alienos gerentes.

Præcipuè verò in Regnis Perusij, vbi Anno 1542. faci-

facinora tam horrenda,& stupẽda committunt,vt similia nunquam nec in Indijs,nec in toto orbe audita sint: neque verò solùm in Indianos,quos ferè omnes vitæ vsura priuarant,hæc exercent,sed etiam in seipsos,permittens Deus,iusto suo iudicio, vt sibiipsis carnifices existant,& sua tela in propria viscera conuertant.Horum rebellium fauore, reliquæ noui huius mundi partes,legibus parere recusarunt. Et reliqui suæ Maiestati preces fundere,fingentes,ipsimet rebellarunt: ægrè enim status,& bona,quæ vsurparunt,dimittunt,nec libenter Indianorũ, quos in perpetua captiuitate tenent, vinctas manus soluunt: & vbi gladijs neci dedere cessant,paulatim seruitutibus personalibus, oneribusq; iniustis,& intolerabilibus,opprimunt. Quod huc vsque Rex impedire,aut auertere non potuit,quia omnes,tam potentes,quàm humilis conditionis, homines,alij quidẽ plus, alij minus,alij publicè,& palam,alij clam,& secretò latrocinijs dediti sunt,& sub prætextu Regis inseruiendi Deum dedecorant, & Regi furantur.

Quod sequitur, pars est epistolæ,quæ à quodam, qui his peregrinationibus adfuit scripta est,in qua recenset,quæ à quodam Capitaneo, in illis regionibus,quas pertransijt,patrata sunt. Et quia dicta epistola,cum aliis chartis compingenda,& liganda tradita erat,compactor aliquot folia perdidit, quibus stupenda,quæ ab aliquo etiam qui adfuerat acceperam,continebantur: Quod iam vobis proponam, sine principio, & fine imperfectum tradant. quia autem,quæ supererat particula,

multa

multa notatu digna continebat, consultum mihi visum est, vt typis mandaretur, omnino confidens ea V. Celsitudini non minus compaßionis, & horroris, quàm, quæ supra dicta sunt, & per consequens, maximum medendi desiderium, paritura.

LITTERÆ.

VT cathenis vincirentur, & in seruitutem redigerentur, permisit, quod & factum est, & Capitaneus multas horum hominum medendi cathenis vinctorum, turbas secum ducebat, quo actu vt regio augeretur (vt decebat) non procurabat, cumq; Indijs, omnes, quos habebant victus prædaretur, naturales regionis incolę ad tantam necessitatem redacti sunt, vt multi, in itinere fame mortui reperirentur. Indiorum etiam ad littus maris Hispanorum onera, & impedimenta ferentium, vltra decem millia perierunt. Nullus enim viuus, propter nimium regionis æstum, à littore recedebat.

Postea verò vestigijs Ioannis Ampudiæ insistens, Indios, quos ex Quitonia prouincia, adduxerat, itinere vnius diei præmittebat, vt pagos detegerent, & prædarentur, atque ita parata præda esset, cum, suis comitatus, accederet, (isti autem Indiani ad ipsum & socios pertinebant, quorum aliqui ducentos, aliqui trecentos, alij plus, alij minus, habebant secundam vniuscuiusq; onera, & impedimenta) qui Indiani ad Dominos, cum ijs, quæ deprædati fuerant, se recipiebant. In quo agendo maximas crudelitates, in pueros, & fœminas exercebat: in Quitonia regione eadē ratione processit, omnem regionem incendio vastans, & granaria, in quibus dynastæ Mahiden suum, id est frumentum, asseruabant, comburens. Maxima, vt fierent damna, in

ouium cæde, pmisit, quibus & Hispani, & naturales Incolæ viuebant. Et ad solum cerebrum, & sebum obtinendũ permisit, vltra ducentas, & trecentas oues cædi, quarum caro nulli erat vsui. Cum autem multi Indij Hispanorum amici, & confœderati, eos sequerentur, vt agnorum corda comederent, eorum miram stragẽ ediderunt, ob id tantùm, quòd reliquas partes non comederent. Et eorũ duo, in prouincia Purua, vigintiquinq; agnos, qui inter Hispanos vigintiquinq; coronatis vendebantur, ad solum cerebrum & sebum obtinendum, occiderunt. Et ita inordinato hoc pecorum cædendorum excessu, vltra centum millia pecorum capita perierunt. Qua de causa regio in maximam penuriam incidit, & eius incolæ fame misere peribant. Et prouincia Quito, quæ tanta frumenti copia abundabat, vt dici vix possit, hoc procedendi modo tali fame pressa est, vt frumenti sextarius decem coronatis venderetur, & vnus agnus totidem.

Dictus Capitaneus ex littore reuersus, Quitone discedere; & Capitaneo Ioanni de Ampudia se coniungere decreuit, & deliberauit: quod vt faceret, vltra ducentos, cum equites, tum pedites, conscripsit, inter quos multi erant vrbis Quitoniæ ciues, quibus concessit, & permisit, vt secum Cacicos, qui forte illis dati fuerant, & Indianos, quotquot vellent, assumerent, & ducerent, quod fecerunt: & quidam Alfonsus Sanches Nuyta Cacicum suum, cum centum Indianis, & vltra, cum vxoribus deduxit, quem comitatus est Petrus Cobo, cum cognato, vltra centum quinquaginta, vnà cum coniugibus ducens, quorum plurimi liberos secum, ne fame perirent, assumebant.

Moran etiam Popayani ciuis, vltra ducentas personas secum assumpsit, idemq; fecerunt omnes ciues, & milites, quisque secundum facultates, qui sibi concedi postularunt, Indianos & Indianas in captiuitatem redigendi, quod illis ad mortem vsq; concessum est, & vt illis mortuis idem de alijs fieret: nam quod Indij subditi, & vasalli essent suæ Maiestatis, idem Hispanis,

cum

cum illis erat commune, qui tamen eadem mortis pericula ſubibant.

Atque hoc modo hic Capitaneus Quitone diſcedens in vrbem Octabam, quæ illi ſorte contigerat, ſe recepit, & à Cacico petijt, vt ſibi quingenti homines traderentur, quos ad bellum duceret, qui illi, cum quibuſdam magni nominis viris, dati ſunt. Aliquam horum hominum partem militibus ſuis diuiſit, & reliquos ſecum duxit, aliquos quidem oneratos, alios cathenis vinctos, alios verò ſolutos, vt illis inſeruirent, & cibaria ferrent. Et hoc modo cathenis, & chordis ligati, ducti ſunt. Illi Quitonia prouincia diſcedentes, vltra ſex millia Indianorum deduxerunt, quorum vix viginti in regionem ſuam reuerſi ſunt, maximis enim, & crudelibus tormentis, quibus in calidis, & ardentibus illis regionibus cruciabantur, perierunt.

Eodem tempore accidit, vt quidam Alfonſus Sancheſius à dicto Capitaneo alicui turmæ præfectus ſit, qui aliquot fœminas, & pueros cibis oneratos, offendit, à quibus expectatus eſt, vt illi eorum, quæ habebant, aliquid impartirentur: ſed hic Capitaneus iuſſit, vt omnes enſibus cæderentur. Et hîc res mira accidit: cùm miles quidam Indianam percuteret, eius enſis primo ictu medius fractus eſt, ſecundo ſola capula illi in manu remanſit, nec Indiana læſa eſt, aut vulnerata. Et cum alius miles pugione quadrato Indianam percuteret, pugio, quatuor digitorum longitudine, primo ictu fractus eſt, & ſecundo ſola illi capula in manu remanſit.

Circa idem tempus Capitaneus Quitone diſceſſit, & abduxit maximum naturalium incolarum numerum, quorum matrimonia ſoluens, & ſeparans, iuniores fœminas Indijs, quos ducebat, ſeniores verò reliquis, qui in vrbe remanebant, diuidebat & diſtribuebat. Eum Quitone diſcedentem mulier magnis clamoribus perſecuta eſt, orans,

 & obte-

& obtestans,ne maritum suum deduceret,se enim tribus infantibus oneratam,eorum victui necessaria suppeditare non posse, sed fame perituros,cumq; Capitaneus eam primo appulsu satis iracundè repulisset,secundo duplicatis clamoribus,accessit, dicens,natos suos nimia fame pressos perire: cùm autem videret non moueri Capitaneum,nec sibi maritum restitui, puerorum capita lapidibus elidens,eos interfecit.

Eodem autem tempore,quo in vrbem Palonem Prouinciæ Lilianæ appulit,Capitaneum Ioannem de Ampudia offendit,qui ad detegendam & pacificandam regionem præcesserat, qui tunc vrbi (ab eo præsidiario milite Maiestatis suæ,& Marquionis Francisci de Picarro nomine munita) præsidebat, cui Petrum Solanum de Quennonibus cum octo consiliarijs, præfecerat,& reliquam regionem, quæ pace fruebatur, diuiserat. Cum autem dictum Capitaneum appulisse intellexisset, illius inuisendi gratia,cum multis incolis & pacificis Indianis, victu,& fructibus oneratis accessit: quem postea multi Indiani vicini cibaria adportantes, secuti sunt: aderant incolæ Xamundiæ, Paloniæ,Solimaniæ,& Boloniæ: cumq; tantam frumenti copiam, quantam petijsset, non attulissent, magnum Hispanorum numerum cum suis Indianis misit, vt frumentũ conquirerent, & iussit,vt vbicunq; inueniretur, adferrent. Et ita Boloniam,& Paloniam se contulerunt, vbi Indianos in suis ædibus pacificè viuentes,inuenerunt. Hispani verò,& eorum comites,eis frumenta,aurum,tegmenta,omnia denique,quæ habebant,furati sunt,plurimosq; ligarunt. Indij se tam mala tractatione affici cernentes,ad dictũ Capitaneum accesserunt,petentes, vt quidquid sublatum esset, restitueretur,qui nihil quidem restituere voluit,sed suos non reuersuros promisit. Præteritis tamen quatuor, vel quinque diebus,iterum Hispani ad frumenta reuertuntur,& Indios naturales,vt antea,deprædantur. Quare videntes Capitaneum promissis non stare, omnis regio contra Hispa-

Hiſpanos commota eſt,& rebellauit, vnde maxima damna prouenerunt,& grauiter Dei, Regisq; Maieſtas offenſa eſt,& ita populo,& habitatore deſerta hæc regio remanſit: Olimaſij enim, & Mantipoſij, cum cernerent eorum vrbes,& habitationis loca deſeri, ſingulis diebus è montibus deſcendebant,& deprædabantur, inter quos qui fortior erat debiliorem comedebat, hæc enim gens montana eſt,& bellicoſa, dictoq; populo infeſta, & inimica. Hoc facto dictus dux ad Ampudiæ vrbem ſe contulit, in qua, vt Capitaneus generalis receptus eſt,& inde Lilium,& Petiniũ verſus ducentis, vel circiter, tam peditibus, quàm equitibus, comitatus, iter ſuſcepit.

Peractis his omnibus dictus gubernator Capitaneos ſuos, qui cruenta bella Indianis inferrent, miſit, qui diuerſis ædium incendijs,& bonorum deprædationibus maximum Indianorũ numerum, vitæ lumine priuarunt, quod per multos dies continuatum eſt. Regionis huius Domini, cum ita deſtruerentur, & affligerentur, Indianos pacificos, cum cibarijs ad eos mittebant. Poſtea verò, cum omnibus Indis, quos Liliæ Hiſpani ceperant, neque enim vnicus relaxatus, aut dimiſſus fuerat, Yceam verſus ſe contulit, ad quam vix appulſus Hiſpanos diripere,& Indianos, quotquot poſſent, cædere iuſſit, multasq; domos incendio conſumere, atque ita vltra centum igne,& flammis abſumptæ ſunt. Inde ad aliæ vrbis, quæ Tulilicui appellabatur, iter ſe accinxit, cuius Caeicus ſtatim in pace multis Indianis comitatus obuiam illi proceſſit. Capitaneus ab eo,& ſubditis aurũ petijt, qui ſe modicum habere reſpondit, ſed tamen, omne, quod haberet, daturum, quo dicto, omnes, quidquid habuerunt,& potuerunt, dederunt. Quorum vnicuique chirographum, in auri dati teſtimonium dedit, dicens eum, qui hoc chirographo deſtitutus reperiretur, canibus, vt deuoraretur, in ſignum auri non dati, expoſiturum iri. Atque ita timore perculſi Indiani, quantum auri potuerunt, dederunt, illi verò, quibus deerat, vitandæ mortis

causa ad montes,& alias vrbes confugerunt: quamobrem magnus Indianorum numerus sublatus est. Paulo post in mandatis dedit Cacico, vt duos Indianos ad vrbem Daguam mitteret, qui significarent, vt in pace illius habitatores accederent, & maxima auri pondera adferrent. Hoc facto ad aliam vrbem accedens, Hispanos eadem nocte misit, vt Indios, & Tulilicuenses caperent, qui sequenti die vltra centum personas adduxerunt, quorum aliquos, qui ferendis oneribus idonei iudicabantur, sibi, & suis militibus reseruauit, aliquos verò cathenis deuincijt, in quibus omnes interciderunt. Paruos autem infantes dicto Cacico Tulilicuensi deuorandos dedit, quorum cutes cineribus repletæ adhuc hodie in eius ædibus visuntur: & ita hanc vrbem sine interprete reliquit, seq; versus prouincias Calilienses contulit, vbi Capitaneo Ioanni de Ampudia, qui ad aliam viam detegendam missus erat, se coniunxit, relinquens vterq; in ijs regionib. per quas iter susceperant, suæ crudelitatis æterna vestigia. Dictus autem de Ampudia quandam vrbem accessit, cuius Dominus Bitacon nomine, certas fossas, se defendendi gratia, fieri curauerat, in quas duo equi, quorum alter Antonij Redondonis, alter verò Marci Marquesij, deciderunt, posterioris equus mortuus est, prioris verò, viuus superfuit. Quocirca dictus de Ampudia præcepit, vt quotquot occurrerent Indiani, caperentur: & ita vltra trecentos Indianos captos in has fossas coniecere, & centũ ædes circiter, incendio consumpsere. Paulò post simul, in ampla quadam vrbe conuenerunt, vbi Indijs non vocatis, nec vllum interpretem habentes, quo cum illis colloquerentur, lanceis maximum eorum numerum deleuere. Et quamprimum, vt dictum est, se coniunxerunt, dictus Ampudia Capitaneo narrauit, quomodo se Bitaconiæ gessisset, & quam multos in fossas coniecisset, cui Capitaneus respondit probè rem esse gestam, se etiam primo ad fluuium Bambam, qui Quiconiam prouinciam præterfluit, aduentu, eodem mortis genere,

aere, vltra ducentis Solis lucem eripuisse: atque ita toti regioni simul bella mouere cœperunt. Quib. simul gestis, alter prouincias Birumiæ, vel Anzermæ, intrauit, atque in illis crudelissima bella, vsque ad casas salis, gessit. Postea Franciscum Garciam, vt prædaretur, præmisit, à quo naturales incolæ maximis damnis, & iniurijs affecti sunt. Indiani bini accedebant, signis pacem pro tota regione, se petere, & efflagitare demonstrantes, seque illis, quidquid peterent, vel aurum, vel fœminas, modo vitæ parceretur, daturos, & allaturos, quod & verum erat, vt ipsimet postea confessi sunt. Franciscus Garcia aliud responsum illis non dedit, nisi, vt discederent, se Baccho nimium indulsisse, nec percipere, quæ dicerent. Atque ita ad Capitaneum reuersus ad excurrendam totam prouinciam, & bella naturalibus regionis incolis, furtis, latrocinijs, deprædationibus, cædibus, inferenda, accesserunt, & ex ea regione vltra duo millia hominum exprompserunt, qui omnes postea in cathenis morte absumpti sunt. Denique antequam loco cederent, vltra quingentos homines, violenta morte exceperunt.

Rebus ita benè gestis in prouinciam Calilien sem, pedem retulit. Si verò in itinere Indiani aliqui deficerent, ensium mucronibus morti dabantur, vel certè caput, ne in aperiendis cathenis nimius labor esset, amputabat, ne etiam reliqui morbum simularent, & his modis omnes perierunt, neque ex ijs omnibus, quos ex Quitonia, Pastonia, Quilla, Cangapatra, Popayania, Lilia, Calisia, & Anzerma deprompserat, vllus vitæ superfuit. Reuersi autem, cum vrbem magnam ingrederentur, quotquot potuerunt, occiderunt, illaq; ipsa die trecentos captiuos ceperunt.

Misit ex dicta prouincia Liliæ Capitaneũ Ioannem de Ampudia, cum multis militibus ad loca habitata Liliæ, vt quotquot posset Indianos, ad vecturam adduceret, ex omnibus enim

ijs,

ijs,qui Anzerma,& Allia adducti erant,(quorum maximus erat numerus)nullus vitæ supererat,vltra mille autem homines inde deduxerat (cæsis non numeratis,aut computatis) quorũ dictus Capitaneus,quos sibi necessarios esse existimabat, reseruauit, reliqui militibus traditi sunt,qui cathenis vincti,omnes perierunt.Sic itaque tam Hispanis,quàm naturalibus incolis (cuius rei paruus,qui restat numerus,testis est)expopulata vrbe, ad iter Popayani se accingit,relicto in itinere Martino de Aquirra, qui alios sequi non poterat. Qui cum ad Popayanum peruenisset, præsidiario milite vrbem muniuit,& eodem modo,quo alios, huius regionis incolas,afflixit,& destruxit. Curauit etiam Regij numismatis formam confici,& omne aurum,quod habebat, illud etiam miscens,quod Ioannes de Ampudia furatus fuerat, antequam accederet,liquari præcepit,& nullis rationum tabulis confectis,nullis militib. persolutis;exceptis paucis,qui equos amiserant,in solum suum vsum tantam auri vim conuertit.Hoc peracto,quintam,quæ suæ Maiestati debetur,partem,assumens se Cuzconium,vt gubernatori rationem redderet,proficisci,dixit,&affirmauit.Sed aliam viam,Quitoniam versus, secutus est, multis Indianis in itinere captis,qui omnes,vel in via,vel Quitoniæ perierunt,postea autem numismatis formam,quam fieri curarat,corrupit,& destruxit.Hic annotandum,& animaduertendum,quod ipsemet de se ipso,non ignarus malorum,& crudelitatum,quas patrabat,dixit: Qui ab hinc quinquaginta annis has regiones peragrabunt,& hæc audient , talem tyrannum hac pertransiisse,dicent,& narrabunt.

Vestra Celsitudo certa esse debet,hos ipsos in hanc regionem,istius tyranni,introitus,& exitus,& eosdem modos hos Indianos,qui securè in sua regione viuebant, visitandi, ab alijs Hispanis practicatos, & executioni mandatos esse, qui eadem vestigia,ab eo tempore,quo India detecta est,vsque in præsentem diem,calcarunt.

Author

AVTHOR.

Inter ea remedia, quæ Dominus Bartholomeus de las Casas, Regiæ vrbis Chiapensis Episcopus, in concilio Prælatorum, & litteratorum, eruditorumq; virorũ, ad Indiarum reformationem Valladolidæ Anno millesimo quingentesimo quadragesimo secundo, suæ Maiestatis authoritate, congregato, retulit, octauum ordine erat, quod sequitur; viginti rationes, & causas comprehendens, quibus concludit Indianos Hispanorum Imperio, feudo, clientelæ, neq; alio quouis modo tradi debere, si velit sua Maiestas (vt desiderat) eos tyrannide & damnis, quæ patiuntur, tanquam ex ore Draconis eripere, & liberare, impedireq;, quo minus destruantur, & cadantur, & ne mundus ille, naturalibus incolis, quibus eum refertissimum vidimus, omnino destituatur, & deseratur.

OCtauum remedium inter alia fortissimum est, & potentissimum, hoc enim omisso reliqua nullius essent momenti nec valoris, omnia enim ad hoc vnum, tanquam certi modi ad suum finem, referuntur: & ita Maiestatem vestram concernit, vt vix dici possit, vel sermone exprimi, de tota enim perditione, vel conseruatione Indiarum agitur. Hoc autem tale est: vt Vestra Maiestas magna solennitate in curijs, pragmaticis sanctionibus, & Regijs legibus constituat, & imperet, vt omnes Indij tam victi, & subacti, quàm vincendi & subigendi, sub Vestræ Maiestatis Imperio, Regnis Castellæ, & Legionæ, tanquam subditi, & vasalli liberi, vt sunt, reducantur, & incorporentur, neque vllius Hispani Imperio subijciantur, sed hæc sit inuiolabilis constitutio, determinatio, & lex Regia, vt nec hodie, nec in perpetuum, à dicta Regia Corona separari, neque dari, commendari, in feudum deponi, aut vllo titulo, vel modo alienari queant, aut vllo seruitio, vel personæ merito, aut necessitate intercedente, vel vlla causa, quæ prætendi posset, ab hac Regia Corona separari possint. Ad cuius rei confirmationem, & firmiorẽ constitutionem,

Vestra Maiestas solenniter, per fidei verba, Regiam Coronam, & reliquas res sacras, quæ à Principibus huiusmodi negotijs adhiberi solent, iuramentum præstabit, nullo tempore neq; personam suam Regiam, nec illius, tam horum Regnorum, quàm Indiarum successores, quantum in sua potestate sitũ erit, reuocaturos: & expresse testamento cauebit, vt in perpetuum hæc Constitutio ab hæredibus obseruetur, & defendatur, & quantum in illis situm erit, confirment & continuent. Et hoc viginti rationibus necessarium esse probatur, quarum aliquas, quæ ad rem facere videbantur, hic addidimus.

Secunda rationis Apographum.

HIspani nimia sua auaritia, & habendi cupiditate, religiosos in eas vrbes, & loca, quibus imperant, intrare nec permittunt, nec patiuntur: inde enim duplici damno se affici dicunt, quorum primum, & præcipuum est, quòd Indij ad conciones, & prædicationes conuocati, & congregati, ociosi manent, nec labori incumbunt, & interea eorum negotia non geruntur. Et quandoque accidit, vt Indianis prædicatione occupatis, Hispanus accesserit, & omnibus videntibus, quinquaginta, vel centũ, quantum ad sarcinas, & impedimenta ferenda necessarij videbantur, sequi iusserit, qui cum pergere recusarẽt, baculorum, & pedum ictibus ad id coacti sunt: atq; ita commotis, & turbatis tam Indianis, quàm religiosis, vtrorumq; saluti impedimentum attulit. Aliud damnum quo se affici dicunt, est, quòd initiati Indiani, & Christiani facti, imperiosi fiunt, & se doctiores, capacioresq;, quàm sint, existimant, atque ita tanta seruitia, quæ solebant, præstare detrectant, & recusant.

Nihil aliud in votis habent Hispani, quàm vt imperent, & ab Indianis, tanquam Domini, colantur, & adorentur.

Data opera, apertè Euangelij cursum, ne Christianismum Indiani amplectantur, retardant, & impediunt.

Datur

Datur autem quandoq; duobus, tribus, vel quatuor Hispanis vrbs vel pagus (alijs plus, alijs minus) & accidit, vt pro sua parte, alter fœminam, alter maritum, tertius liberos, ac si porcos diuiderent, consequatur. Ijs autem Hispani ad multa vtuntur, vel ad colendos agros, vel in fodinis, vel certè eorum operam locant ad onera per quinquaginta, sexaginta, centum itineris milliaria, ferenda. Quod cum fiat quotidie, Indiani verbi Dei prædicationibus nec adesse, nec de sancta fide informari, & instrui possunt. Ex liberis seruos fecerunt, maximas vrbes, & amplum hominum numerum deleuerunt, nec vllis ædificijs, liberis, patribus, vel matribus pepercerunt.

Hispani non maiorem curam conuersionis horum hominum gerebant, quàm si omnes hæ animæ rationis capaces, & participes, cum corpore essent interituræ, nec illorum vitam vlla immortalitas, gloria, vel pœna sequeretur.

Tertiæ rationis Apographum.

HIspanis ad nostram fidem Catholicam Indianos initiandi onus incumbit: quamobrem Ioannes Colmenero in Sancta Martha, vir fantasticus, ignorans, & fatuus, à nobis examinatus, (quamuis maxima vrbs ei esset commendata, & animarum curam gereret) ne quidem signo crucis se munire norat, cumq; interrogaretur, quidnam Indianos sibi commissos doceret, respondit se dæmoni, & diris eorum capita deuouere, & hoc sufficere si illis diceret, *Per Signin Sanctin Cruces.*

Sed quomodo Hispani, quantumuis egregij & nobiles, animarum curam gerere possent, maiori eorum parte decem præcepta, quæ credenda sint, & reliqua ad salutem necessaria ignorante, qui nulla alia re moti Indias petunt, quàm vt effrenatis desiderijs, & immodicæ cupiditati inseruiant, & plerunq; omnes vitijs sunt dediti, corrupti, inhonesti, & inordinati, ita vt si æqua lance cum Indijs ponderentur, sine vlla comparatione

Indij maioris virtutis,& ſanctioris vitæ reperientur, & iudicabuntur. Indiani enim,quamuis infideles,vnica vxore,ſecundum naturæ,& neceſſitatis præcepta,contenti viuunt,& Hiſpanos,non vna,ſed vix quatuordecim, Diuinæ legi directè repugnantes,contentos cernunt. Indiani nullis bona eripiunt,vel prædantur,nulli ſunt iniurij,neminem opprimunt,vel cædunt: & cernunt omnia peccata,omnia mala, infidelitates,& iniquitates,quæ ab vllo mortali contra omne ius committi poſſent,ab illis patrari. In ſumma Indiani irriſionibus & incredulitate,de Deo dicta perſequuntur,& in ea verſantur opinione,omnium Deorum,noſtrum,cui ſunt tam mali,& perditi ſerui,peſſimum, & iniquiſſimum. Quod verò ad Veſtram Maieſtatem attinet, nihil ea,inter omnes Reges aut crudelius,aut iniquius ducunt, cùm tam crudeles,& impios ſeruos ad has regiones mittat, & ea diſtinentur opinione,vt Veſtram Maieſtatem, ſanguine,& carne humana veſci firmiter credant. Hæc quidem Maieſtati Veſtræ noua ſunt,& inaudita,ſed illi regioni ſatis vera,& inueterata.Similia multa,quæ oculis vidimus, in medium quidem poſſemus proferre,ſed Veſtræ Maieſtatis auribus eſſent moleſta,& faſtidioſa,& ſtupore hominum animos conſternerent,ſummaque diſtinerentur admiratione,quòd Deus in tantum tempus Hiſpaniam abſorbere,& deuorare protelarit,& diſtulerit.

Hic titulus,Hiſpanorum commendationi Indios ſubmittere,non habet alium finem,quàm,vt occaſione ſumpta,in ſeruitutem redigantur.Hiſpanus alicuius vrbis, pagi,vel villæ Dominus aut præfectus,plus damni & mali,deprauatæ ſuæ vitæ exemplo inferet,quàm centum probi, & ſancti religioſi ædificando & conuertendo boni facere poſſint.

Quartæ rationis Apographum.

SI Hiſpani aliquod Imperium,vel particulare intereſſe forte habeant,magna habendi cupiditate ducti,abſtinere non poſſunt

ſunt ab afflictione, iniurijs, turbationibus, & oppreſſionibus, quibus à ſuprema Veſtræ Maieſtatis Curia ſatisfieri non poteſt, nec remedia adhiberi queunt. Hiſpani enim minis eos terrent, & ſæpe, ne conquerantur, cædunt, cuius rei certam habemus notitiam. Vnde manifeſtè apparet, eos pace & quiete deſtitutos, rebus diuinis vacare non poſſe, mille enim impedimentis, angoribus, tormentis, mœroribus, & afflictionibus diſtrahuntur, quo fit, vt Maieſtatem Veſtram odio, & legem abominatione perſequantur, nimis ponderoſum, auarum, & latu impoſſibile Veſtræ Maieſtatis tyrannicum iugum, quod reijciatur & excutiatur dignum inuenientes: & deſperatione ducti Deo maledicunt, illi ſupradicta omnia mala attribuentes, cum colore, & titulo ſuæ legis tam multa mala accidant, quæ ipſe fert, nec eos caſtigat & punit, nec nequitiam eorum, qui ſe ſeruos Dei iactitant, à quibus hæc mala oriuntur, & procedunt, retardat, aut omnino reprimit. Die ac nocte ſuorum Deorum deſiderio aguntur, & flagrant, noſtro Deo eos meliores eſſe exiſtimantes, ab hoc .n. infinitis malis, ab ijs multis bonis afficiũtur, eorũ cauſa nullas moleſtias, quibus à Chriſtianis affliguntur, recipientes.

Quintæ rationis Apographum.

DEmonſtrabimus, & oſtendemus Veſtræ Maieſtati, Hiſpanos ſpatio triginta octo, vel quadraginta annorum, numero computato iniuſtè vltra duodecim milliones veſtrorum ſubditorum cæcidiſſe: non dico quantum multiplicare, & ſobolem augere potuiſſent, cùm nulla ſit regio in toto mundo tam apta, & conueniens, cum beſtiarum, tùm creaturarum humanarum generationi: ferè enim omnes huius Regni regiones temperatæ ſunt, & per conſequens humanæ generationi fauentes. Innumera hæc gens ab Hiſpanis, vt officia, dominationes, & Imperia in cæteros haberent & exercerent, cædibus ſublata eſt. Si enim Indianis iniuſta bella inferentes, illi ſe armis tueantur, eos miris editis ſtragibus cædunt, qui verò

pugnæ ſuperſunt, ſerui ducuntur ad fodiendum aurum, & argentum, eos, ad onera ferenda, binos, tanquam beſtias, ligantes, quos etiam locant, & illis perinde eſt, moriantur, vel viuant, modo eorum labore aliquod emolumentũ conſequantur, & multos nummos cumulent. In veritate loquor, me multa dicenda, quæ omnibus nota ſunt & manifeſta, relinquere. Quod ſi quis contrarium Veſtræ Maieſtati perſuadere velit & tentet, ipſius veritatis viribus probabimus eum læſæ Maieſtatis reum, & latrociniorum in Indijs commiſſorum eſſe participem, vel aliquam eorum partem ſperare. Quis enim aër tam peſtilens cœlo deſcendere potuiſſet, qui vltra 2500. terræ milliaria, infinito hominum numero culta, nullo relicto habitatore, conſumpſiſſet.

Sextæ rationis Apographum.

HIſpani ſola temporali vtilitate ducti, notam, qua nulla magis ignominioſa aut peſtilens, Indianorum nomini inuſſerunt, eos ſcilicet abominandi illius contra naturam peccati eſſe conſcios, & reos: in quo certè, non minor ineſt nequitia, & malitia, quàm falſitas, & mendacium. In omnibus enim Inſulis, Hiſpaniola, ſancti Ioannis, Cuba, Iamayca, & ſexaginta Lucayis, in quibus infinitus viuebat hominum numerus, nulla vnquam huius peccati mentio facta eſt, cuius rei teſtes ſumus, à principio enim inquiſiuimus. Nec in toto Peruſio, de eo ſcelere vllus ſermo. In regno verò Yucatan, ne vnicus quidem hoc vnquam crimine contaminatus inuentus eſt, deniq; nec in tota America generaliter. Fertur quidem in aliquibus partibus aliquos huiuſmodi homines viuere: non tamen idcirco tota regio inſimulari, aut vituperio affici debet. Idẽ de victu carnis humanæ dictum volumus, nempe in hiſce partibus nihil tale fieri, in aliquibus tamen non negamus. Nec hoc tantum, ſed etiam illos idolatriæ accuſarunt, quaſi verò quamuis tales ſint, ab hominibus, non autem à Deo, quem offendunt, puniri, & caſtigari

gari debeant: habent enim terras & Regna ſeparata, & ſolis naturalibus Dominis obedientiam præſtant. Noſtri autem maiores, antequam in fidei doctrina inſtructi eſſent, & inſtituti, iisdem idolatriæ tenebris erant obuoluti, & ante Domini aduentum omnes in eodem errore verſabantur. Quod autem tam humani, comes, & humiles ſe illis præſtiterint, eos legis, & fidei Chriſtianæ nec idoneos, nec capaces dicere auſi ſunt.

Hiſpani ſponte, & data opera impedimento erant, ne doctrina Chriſti, eiuſq; virtus & potentia prædicaretur, & annunciaretur: religioſos enim ne tyrannides detegerent aut animaduerterent, vrbibusq; aliisq; locis expellebant: immo etiam Indianos malo ſuo exemplo corruperunt, deprauatos multos mores & vitia, quorum antea penitus extiterant ignari, illos docentes; vt ſunt iurâre, ſacrum Chriſti nomen blaſphemare, vſuras exercere, mentiri, & multa alia peccata, eorum naturæ, tam benignæ, comi, & rectæ, contraria & repugnantia.

Iterum igitur Indianos Hiſpanis tradère, vel relinquere, nihil eſt aliud, quàm eos hominibus dare, qui procul dubio, & corpore, & anima illos deſtruent, & ad nihilum redigent.

Rex Ferdinandus fraude & dolo circumuentus, Indianos ex Inſulis Lucayis, ad Hiſpaniolam trahi & duci, atq; ita propriis ædibus, & patria priuari permiſit: quæ cauſa extitit, vt vltra centena millia hominum perierint, ita vt in quinquaginta Inſulis, quarum aliquæ Canaria maiores erant, & omnes populo infinito abundabant, vndecim tantum perſonæ, cuius rei teſtes eſſe poſſumus, inuentæ ſint. Si Maieſtati Veſtræ, eorum hominum, qui Inſulas Lucayas incolebant, crudelitates, cœdes, deuaſtationes, quæ ab his ſanctis Hiſpanis commiſſæ ſunt, recenſerē, Regiis veſtris auribus faſtidium, & horrorem parerent. Hiſpanos autem Indios bellis laceſsiuiſſe, occidiſſe, natis, amicis, proximis, bonisq; priuaſſe, & ſpoliaſſe ſuperius ſatis, abundeq; probatum eſt, & hoc idem regio omnino deſolata, & de-

ſerta teſtatur, mundus clamat, Angeli deplorant, Deus magnis illis caſtigationibus, & vindictis, quibus in nos ſæuit, apertè declarat.

Septimæ rationis Apographum.

HIſpani Indianis omnem corporis ſubſtantiam, domi enim aliud non habent, ſugunt & lingunt; ad ſanguinem vſque ſpuendum torquent, omnibus periculis exponunt, diuerſos labores, & intollerabiles imponunt, & quod magis eſt, variis tormentis baculorum, & flagellorum ictibus eos lacerant, & laniant, deniq; mille modis affligunt, & conſumunt.

Subiicere autem Indianos Hiſpanorum poteſtati, idem eſt, ac pueros freneticis & furioſis nouaculam gerentibus iugulandos dare, vel homines poteſtati furioſorũm, & capitalium hoſtium, quos iamdudum cœdendi deſiderium teneret, exponere, vel virginem formoſam adoleſcenti, eius amore capto & illaqueato tradere, inde enim eius corruptio, & violatio, ſequeretur, niſi gratia diuina intercedente inſigni aliquo miraculo, liberaretur: breuiter idem eſſet, ac ſi inter rabidorum taurorum cornua imponerentur, vel ſi lupis, leonibus, aut tygridibus longa fame oppreſsis obiicerentur, & exponerentur. Nec minoris eſſent authoritatis leges, prohibitiones, & minæ de expoſitis non deuorandis, his crudelibus feris factæ, quàm Hiſpanis de non cœdendis Indianis, vt aurum obtineant. Et magna noſtra, longaq; experientia hoc Maieſtati Veſtræ affirmamus, quod quamuis imperaret, vt patibulum, præ foribus cuiuſq; Hiſpani erigeretur, & per ſacram ſuam coronam iuraret, vnumquemq; eorum affixum iri, ſi vel vnus Indianus occiſus, deſideraretur: tamen ſi ſua Maieſtas aliquam illis authoritatem, poteſtatem, vel imperium mediatè, vel immediatè, vel quocunq; alio modo concederet & permitteret, ab occidendis Indianis non deſiſterent.

Octauæ rationis Apographum.

NOn ſolum Indiani ſeruitutem Hiſpanorum ferunt, ſed etiam illis datur lanio, vel potius crudelis carnifex, qui illis in vnaquaq; vrbe vel loco imperat, quem Eſtanciero, vel Calpiſquo ſua lingua vocant, vt eorum laboribus, & omni operi, ad quos eos accingi ſupremus latro iubet, inuigilet: Qui tantis tormentis eos afficit, vt nulla in toto mundo illis ſint comparanda. Hic carnifex fuſtibus, flagellis, & baculis illos cedit, vrentis laridi ſtillantibus guttis irrigat, tormentis continuis torquet, vi virgines, & mulieres ſtuprat, gallinas, eorum maximum theſaurum, comedit, vel Dominis & tyranno maiori dono dat: deniq; variis aliis & infinitis tormentis cruciat: & ne de illatis tormentis conquerantur, hic Diabolus illis timorem incutit, ſeq; eos idolatriæ inſimulaturum, & accuſaturum minatur. Deniq; neceſſum eſt, vt complaceant & inſeruiant viginti circiter inordinatis & diſſolutis hominibus, nulla ratione præditis: atq; ita quatuor præcipuos habent Dominos & magiſtros, Veſtram Maieſtatem, ſuum Cacicum, illum cuius Imperio ſubmittuntur, & illum Eſtancieronem, de quo paulò ante facta eſt mentio, qui quidem omnium peſsimè illos tractat. Et adhuc illis omnibus addi poſſunt, monchachos, & Mauri, quorum miniſterio magnus Magiſter & Imperator vtitur, iſti enim miſeram hanc gentem grauiter deprædantur, & opprimunt.

Decimæ rationis Apographum.

MAximè timendum eſt, ne Deus Hiſpanias propter maxima peccata, quæ hæc gens in India patrauit & commiſit, deſtruat, & ad totam deſolationem adducat, cuius rei iam apparet caſtigatio, & iam omnes confitentur maximum feciſſe progreſſum, vnde apparet Deum propter dictarum regionum deuaſtationem, & deſtructionem maxime offenſum & iratum, cum ex tantis theſauris, quos India dedit (qui tanta auri, & ar-

genti vi constabant, vt nec Salomon, nec alius Rex quispiam, de tanta mentionem fieri audiuerit) nihil omnino remanserit, aut superfit. Immo de ea pecunia, quæ hic ante Indiarum conquisitionem extabat, nihil amplius cernitur. Vnde accidit, vt omnia cariora sint, quàm solebant, & populus magna necessitate, & inopia prematur; nec quidquam magni, aut admirandi Maiestas Vestra exequatur.

Vndecimæ rationis Apographum.

TOto eo tempore, quo gubernatio penes Laresiũ fuit, nõ maior adhibita est cura in docendis, & instruẽdis Indianis, vel ad salutis portũ ducendis, quàm si ligno, vel lapidibus constitissent. Ille maximas vrbes expópulabat, & vni Hispano centum Indianos, alteri quinquaginta, vt quisque illi gratus erat, tribuebat. Ille infantes, senes, grauidas fœminas & puerperas, viros in aliquo officio, vel dignitate constitutos, communem plebem, naturalium vrbium & regionum Dominos, iis, in quorum amicitiam vel vtilitatem ferebatur, tradebat, in litteris Imperatoriis scribens: Tibi tali, quem nominabat, tantus Indianorum numerus, cum suo Cacico detur, vt eorum seruitio in fodinis & negociis vtaris. Et ita, nullo dempto, omnis generis, sexus, & ætatis homines, quamdiu vitæ supererãt, laborare & inseruire cogebantur.

Ille concedebat, & permittebat, vt viri coniugati, et matrimonio iuncti, ad fodiendum aurum, ad fodinas, per decem, quadraginta, octuaginta, quandoq; plus, quandoq; minus, milliaria ducerentur. Interea vxores in villis maximis laboribus incumbentes, manebant, & terram cumulabant, quam fodiunt, & eleuant quatuor palmarum altitudine, & duodecim pedum latitudine. qui gigantis est labor, cum præcipuè non rastris vel bipaliis, sed solis palis terram fodiant, in aliis locis Xilum vel Gossipium nebant, deniq; diuersis aliis seruitiis applicabantur,

quæ ad nummos comparandos commodiora videbantur; & ita sæpè accidebat, vt coniunx coniugem toto anno ne semel quidem videret: cum verò elapso illo tempore conueniebant, ita defessi erant, præq; labore, & fame ita debiles, vt cohabitandi vel coeundi nullo desiderio tenerentur, atq; sic generatio cessauit, & iam procreati infantes, deficiente ex nimio labore & fame matribus lacte peribant, quæ etiam causa extitit, vt spacio

trium mensium, nostrum aliquo præsente, in Insula Cuba, septem millia infantum obierint: aliquæ fœminæ desperatione ductæ, proprios natos suffocarunt & occiderunt, aliæ verò grauidæ, ne fructus maturitatem consequeretur, herbis quibusdã infantes necdum natos necauerunt: atq; ita viri in fodinis, fœminæ in villis & agris vitæ finem imponebant. Sic cessante generatione, paulatim etiam omnes homines deficiebant, totaq; regio incolis denudabatur.

Gubernator illos laboribus continuo affligendos tradidit, & in ipso labore, rigore, & nimia austeritate illos tractari permittebat: Hispani enim, quorum imperio traditi fuerant, certos carnifices inhumanos & immites virgis, baculis, & alapis eos excipientes, constituebant: neq; verò vnquam aliquod humanitatis, vel lenitatis signum in illis apparebat, sed toti in rigore & austeritate confecti erant: & verè crudele esset & inhumanum, ipsos Mauros, quantumuis magna damna Christianis inferant, tanto rigore, & asperitate tractare, & maiori ratione Indianos gentem lenem, comem, humanam, & si vlla sit in toto orbe, obedientem. Qui autem fodinis præerat Miniero, qui verò villis Estanciero appellabatur, quorum inhumanis tormentis oppresi aliqui Indiani, ad montes fugam arripuerunt, solam mortem expectantes; quod cernentes Hispani certum satellitem constituerunt & elegerunt, cui nomen Alquaziles del Campo inditum est, cuius officium erat eos in montibus venari, & persequi. Gubernator in vrbibus, & aliis Hispanorum locis, certos viros magni nominis, & authoritatis constituit, quos appellauit visitatores, quibus, respectu officii tantùm, non computatis ordinariis, quas obtinebant partibus, centum Indiani ad seruitium dabantur. Isti insignes erant totius vrbis carnifices, & reliquos crudelitate superabant, illis offerebantur & præsentabantur, qui ab Alquazilis del Campo in dicta venatione capiebantur, aderat etiam, quibus commendati

erant,

erant,qui eos accusabat his verbis. Talis Indianus, vel talis Indiana canis est, qui inseruire non vult, sed confugit ad montes, vt laborem fugiat & euitet, idcirco peto, vt puniatur & castigetur. Hoc dicto visitator eos palo affigebat & alligabat,& ipsemet picata chorda,quæ à nautis anguilla vocatur,quæ est instar virgæ ferreæ,ita eos verberabat & afficiebat, vt sanguine vndiq; fluente,pro mortuis relinquerentur. Crudelitatũ in hos agnos patratarum Deus est testis. Quod ad me attinet, ne ex mille partibus vnicam explicari,aut à quoquam recitari posse existimo. Labor auri fodiendi illis imponebatur, qui ferreis egeret hominibus,montes enim millies inuertendi sunt,rupes fodiendæ, aurum postea in fluuiis lauandũ,& ita in aqua perpetuo versantes & hærentes, naturæ & corporis vires corrũpunt. Quod si ipsæ fodinæ aquam suppeditent,nihilominus tamen brachiorum maximo labore haurienda est. Breuiter vt Vestra Maiestas laborem auri & argenti fodiendi comprehendat & intelligat, consideret gentiles & paganos Imperatores, ad maius nullum tormentum, dempta morte, martyres damnasse. Aliquando per annum integrum in fodinis detinebantur, sed postea, cum multa hominum multitudo periret, constitutum est, vt quinq; tantum mensibus aurum foderent, illis verò quadraginta diebus, quibus liquabatur, quiescerent. Illorum autem quies erat, vt cumulos, de quibus supra dictum est, sternerent, & congregarent, quì quidem labor supra dicto non cedebat. Festi dies illis erant penitus ignoti, labor enim omnibus diebus erat communis. Atq; in summo hoc labore, ne illius quidem regionis panis, caçabi, qui cum radicibus confectus sit, nisi carnes, aut pisces addantur, parui est nec solidi nutrimenti, sufficienter dabatur: huic pani, regionis piper, & ayæ, quæ sunt radices instar tostarum raparum, adiungebantur & addebantur. Et aliqui Hispani, qui insigni liberalitate se illos alere existimabant, singulis septimanis vnum porcum quinquaginta Indianis

diſtribuebant, cuius Miniero mediam partem conſumebat, & alteram mediam inter illos diuidebat, vnicuiq; tantum tribuēs, quantum monachi panis Benedicti in templis dare ſolent. Aliqui erant, qui nimia auaritia obcœcati ad campos & montes eos mittebant, vt arborum fructibus ſatiarentur, atq; ita ſaturi reuerſi, per duos vel tres dies, ne vnico fruſto oblato labori, & operi incumbere cogebantur. Conſideret, rogo, Veſtra Maieſtas, quod alimentum ex hoc victu corpora, ſua natura tam debilia & delicata, infinitis laborum generibus conſumpta & attenuata capere poſſint, & vtrum hi homines tantis laboribus fracti & confecti, vitam tam triſtem ducentes, infinitis angoribus, deficiente victu, afflicti & conſumpti, longæuam vitam trahere valeant. Gubernator tandem iuſſit, vt illis ſalaria & mercedes darentur: & tam pro impenſis & victu, quàm pro laboribus & ſeruitiis, ſingulis binis diebus tres blancæ darentur, quæ per annum medio coronato æquiualent, quod quidem ſufficiens erat, vt roſarium, pecten & ſpeculũ, conficerentur. Multo annorum ſpacio illis nihil datum eſt, neq; verò illa diſtrahebantur cura, ſolo enim hoc deſiderio tenebantur, vt ſemel ſaturarentur, poſtea verò vitæ tam afflictæ & deſperatæ cederent. Tandem libertate in totum eos priuauit & ſpoliauit, Hiſpanis permittens, vt in ſeruitutem & captiuitatem duriorem & aſperiorem, quàm credi aut imaginari poſſit, illos redigerent, nihil omnino in hac vita habentes, quo liberè frui poſſent. Et in eo beſtiarum melior eſt conditio, cum enim ad campos, paſcendi gratia mittuntur, aliquid habent relaxationis & libertatis, Indiis verò nec tempus, nec otium quieſcendi vllum concedebatur: Gubernator in ſeruitutem abſolutam, & perpetuam redigebat, nec illis aliquid per ſe ipſos agendi vlla reſtabat aut ſupererat voluntas, ſed id tantum, ad quod Hiſpani inordinata ſua auaritia & ambitione trahebantur, eos non tanquam captiuos, ſed tanquam beſtias, quæ ad opus aliquod vel laborem trahuntur, ducen-

ducentes. Si illis quandoq; permitteretur aut concederetur, vt domum ad quietem repeterent, ibi nec vxorem, nec liberos, nec quicquã quod comederent, inueniebant, atq; ita ſola mors afflictis & miſeris vltimum erat remedium. Variis itaq; laboribus fracti, in morbos, quod facilè propter delicatam eorum naturam accidebat, incidebant: & quod ſanitati maximè aduerſabatur, & contrarium erat, ſine vlla miſericordia ad laborem iterum ducebantur, pedum & baculorum ictibus excipiebantur, & Hiſpani villacos eos appellantes, morbum ſimulare ad laborem præterfugiendum dicebant: cum verò augeſcente indies morbo, nihil ſeruitii aut vtilitatis amplius expectarent, eos domum remittebãt, & ad iter triginta, quadraginta, vel octuaginta milliarium, ſex vel ſeptem fortes radices, raparum ſpecies, cum exigua Caçabi copia dabant, qui non longo itinere confecto, deſperati moriebantur: alii confectis decem vel viginti milliaribus, maximo deſiderio domum perueniendi, vt ibi miſeræ vitæ finem imponerent, in itinere mortui decidebant: & multos in itinere mortuos ſæpè vidimus & inuenimus, alios vltimum ſpiritum trahentes: alios vero verbis, vt poterant & gemitu, extremæ famis, qua premebantur, teſtimonium dantes. Quando autem cernebat gubernator, eorum qui commendati fuerant, deeſſe numerum, ſorte mortuorum vices ſupplebat: quod ſingulis ferè annis fiebat & accidebat.

Ferarias, terram firmam, tanquam lupus in agrorum gregem ingreſſus eſt, & tanquam furor & flagellum Dei, tantas, cædes, ſtrages, latrocinia, violentias & crudelitates, cum Hiſpanis, quos conſcripſerat, committens & patrans, & tam multas vrbes, & pagos deſtruens & expopulans, vt patrum noſtrorum ætas, talia nunquam viderit aut audiuerit, nec tam horrenda vllus noſtræ ætatis hiſtoriographus ſcriptis teſtatus ſit. Et in Regem, & in ſubditos inſignia furta, cum iis, quos ſecum duxit, commiſit, & vltra quadringenta terræ milliaria (quæ quidem regio to-
tius

tius orbis ditiſſima, fertiliſſima & populis incolisq; refertiſſima extabat, à Dariano, quo primùm appulit, vſque ad Nicaraquam ſe extendens) deſtruxit, & ad extremam deſolationem adduxit: damna autem, quæ dedit & intulit, quatuor, immo ſex auri millionibus, reſarciri aut reparari non poſſent. Ab homine hoc pernicioſo & perdito, Indianos Hiſpanorum poteſtati & imperio ſubmittere, prima origo, quæ peſtis poſtea per totam Americam, in qua Hiſpani verſantur, paulatim ſerpere cœpit; atque ita ab eo, & eius imperiis, ex quibus tantæ hominum perditiones, tantorumq; Regnorum Veſtræ Maieſtati ſubditorum, ab anno milleſimo quingenteſimo quarto, deuaſtatio, deſolatio & ruina procedit, & oritur.

Quando dicimus, Hiſpanos ſeptem Regna tota Hiſpania ampliora deſtruxiſſe, nos ea hominibus refertiſſima vidiſſe, & iam in illis nullum omnino extare, intelligendum eſt. Hiſpani enim omnibus naturalibus incolis ſublatis, ſola, vrbium, pagorum, villarumq; mœnia, populo & habitatore deſtituta, & deſerta reliquere; non ſecus ac ſi omnis Hiſpania, ſolis reſtantibus vrbium & pagorum, aliorumq; locorum mœniis, omni populo mortuo, expopulata & deſerta iaceret.

Decimæ tertiæ rationis Apographum.

VEſtra Maieſtas, ne vnicum obolum, quod certum ſit, perpetuum & durabilē in omnibus Indiis habet, ſed eius reditus, ſimilis eſt foliis & ſtraminibus, quibus ſemel collectis, ad eandē meſſem non datur regreſſus, cuius rei hæc ſola cauſa eſt, quod Hiſpanorum poteſtati Indii ſubiiciantur: cum enim ſingulis diebus minuantur & rareſcant, neceſſarium eſt etiam Veſtræ Maieſtatis reditum minui.

Hiſpaniæ regnum maximo verſatur in diſcrimine & periculo, ne ab extraneis, & peregrinis nationibus, præcipuè verò à Turcis, & Mauris inuadatur, deſtruatur & opprimatur: Deus enim,

enim, qui iuſtus eſt Iudex, ægrè fert offenſas, peccata, afflictiones, oppreſſiones, tyrannides, latrocinia, & cædes, ab Hiſpanis in Indiis commiſſas & patratas; omnes enim illius regionis incolæ ad imaginem, & ſimilitudinem ſanctiſſimæ Trinitatis creati & formati ſunt, Deiq; (cui curæ ſunt) precioſo ſanguine redempti, à quo Hiſpania electa fuerat, vt has gentes illuminaret, & ad ſui cognitionem perduceret, cui, ac ſi ſalariũ in hoc mundo, præter æternæ vitæ compenſationem dare voluiſſet, tã amplas, fertiles & amœnas regiones, fodinarum auri & argenti, gemmarum & vnionum, infinitorumq; bonorum, quorum tanta nulla vnquã ætas vidit, diuitias innumeras conceſſerat; quorum omnium ingrata, infinita mala, pro innumeris, quæ recepit, beneficiis intulit: hanc autem regulam in ſuis vindictis & caſtigationibus obſeruat Omnipotens, vt peccata iiſdem vel contrariis peccatis puniat & caſtiget.

Deſtructio, iniuſtitia, violentiæ, crudelitates & cœdes in hos innocentes commiſſæ tam enormes ſunt, publicæ & notoriæ; vt lacrymæ, fletus, & ſanguis horum innocentium ad ſupremum cœlorum faſtigium, ad Deiq; cognitionem & notitiam peruenerint & aſcenderint; & inde per totum orbem iam vagentur, omniumq; etiam peregrinarum nationũ, quantumuis barbararum & immanium aures perſonent: vnde audientibus ſcandalum, horror & abominatio gignitur; & totius populi Regumq; Hiſpaniæ odiũ & infamia magnaq; idcirco damna conſequi, & conflari poſſent.

PROTESTATIONIS DICTI EPISCOPI, & authoris Apographum.

QVæ damna, & incommoda propter has Americæ deuaſtationes, & cædes Caſtellæ, & Legionis corona, tota denique Hiſpania receptura ſit, cœci vident, ſurdi audiunt, muti clamant, & ſapientes iudicant. Quia autem parui ſunt hominis

dies, nec diu vitæ ſupereſſe poſſumus, Deum, omnes hierarchias & choros Angelorum, omnes aulæ diuinæ ſanctos aulicos, deniq; omnes homines, qui in hac miſeriarum valle, adhuc peregrinantur, eoſq; qui multis abhinc annis eandem carnis viam ingreſſuri ſunt, teſtes aſſeuerationis præſentis, & conſcientiæ exolutionis appello & inuoco dicẽs, quod ſi ſua Maieſtas ſupradictas partitiones & diuiſiones, ſortes tyrannicas & diabolicas permittat, non obſtantibus omnibus legibus & ſtatutis, quæ fieri & promulgari poſſent, fore vt Indiæ breui tempore deſertæ, & expopulatæ cernantur, non ſecus ac Hiſpaniola, Inſula aliàs fœlix & fertilis, & reliquæ regiones, quæ in longitudinem trium millium milliariorum, non comprehenſa Hiſpaniola, nec vicinis Inſulis, protrahuntur & extenduntur. Et procul dubio propter ea peccata, quæ in illis regionibus committuntur, Deus (vt me ſacræ litteræ docent & certum reddunt) horribili caſtigatione & vindicta, & fortè integra deſtructione, Hiſpaniam perſequetur & caſtigabit, Anno 1542.

PROLOGVS EPISCOPI BARTHOLOMÆI de las Caſas, vel Caſai ad Potentiſſimum Dominum Philippum, Principem Hiſpaniæ, Dominum noſtrum.

ILluſtriſſime & Potentiſſime Princeps, proximè præteritis diebus vigilantiſſimum Indiarũ Regium conſilium, zelo quodam & honore, quo in Deum fertur, & in ſeruienda ſua Maieſtate, fidelitate, qua maximè nitet, ductum me incitauit, mihiq; perſuaſit, vt ſcriptis quandoq;, quod olim, & ore & præſentia, teſtarer; nempe: Qualis eſſet mea ſententia de titulo & iure, quo Caſtiliæ Reges, in Indiarum vniuerſali, & ſuprema Dominatione nituntur; cum præcipue in me aliqui inſurrexerint (quibus non arridet me cum ſua Maieſtate, & Celſitudine Ve-

ſtra, tractare & negotiari, vt cædibus & ſtragibus in America commiſſis & patratis, finis imponatur) dicentes, me cùm tanta aſperitate & acrimonia (quod faciã quamdiu hac aura fruar) eas perſequar, ius & titulũ Regium in dubium reuocare & minuere.

Quod vt præſtarem, teſtimonium ſecundum Deum, veritatem & conſcientiam perhibens, triginta propoſitiones, nulla alia probatione, quàm ea, quæ vnicuiq; per ſe inerat & neceſſario ſequebatur, nitentes, obtuli, coactus enim fui eas celeriter, propter concilij congregationem Maieſtati ſuæ mittere.

Poſtea verò creſcente indies, & augmentum capiente deſiderio Deo inſeruiendi, aliquorũ calumnias refutare & reprimere decreui, qui vel quòd veritatem comprehendere non valeãt, vel quòd eorum deliberationes & conſilia contrarium finẽ propoſitum habeant, præſumunt ſub ſpecie ficta & fucata Regibus inſeruiendi (qui propria & nobili ſua natura ingenio & animo benigno & ſimplice dotati ſunt, alios ſuo pede metientes) illis venenatam, amaram & fortè lethiferam potionem offerre, qua non ſolum Regna deſolantur & deſtruuntur, ſed etiam ipſæ Regum perſonæ in aperta pericula & damna irreparabilia cõiiciuntur & præcipitantur: qui fraudulentis conſiliis, quantum in illis eſt, bonos & ſanctos Regum affectus, principumq; inſignes deliberationes, & ſana ſtudia (qua de re ſummus ille Artaxerxes, aliàs Aſſuerus, vt apparet in hiſtoria Heſter, conqueſtus eſt) corrumpunt & vitiant. Quamobrem, Potentiſſime Domine, iam in lumen poſui dictarum propoſitionum & aliarũ probationem, quam breui hoc ſummario ex maiori volumine deprompto & excerpto, complector & comprehendo: hic autem tantum decimam ſeptimam, & decimam octauam propoſitionem in medium adduco; omnis enim huius materiæ ſubſtantia, ad has duas propoſitiones, tanquam ad ſua principia, & fines refertur.

Titulus autem dicti operis, quo aduerſariorum ſententia

probabatur, talis erat meo iudicio (Tractatus probatorius summi imperii & vniuersalis Dominationis Regum Castellæ, & Regionæ in Indias) præsupponens hoc clarum esse, nec vlla probatione indigere, cùm à sancta sede Apostolica concessum sit, nec opus esse rationes, quare hoc imperium concessum sit, indagare & excutere.

In hoc autem tractatu conscientiæ primò satisfacere contendo, vtens ministerio mihi diuina prouidentia, vt videtur imposito, (quippe qui iam annosus sim, attigi enim quinquagesimum annũ, & idcirco magna & ampla cognitione, & negotiorum Americæ oculari experientia præditus & dotatus) vt eorum quæ gesta sunt, geri fieriq; debebant, eos ad quos attinet, monerem; omnia mea desideria ad id conferens & dirigens, vt confusionibus, quas in his regionibus, regnum & imperium obtinere vidi, finis imponatur.

Quia autem ij, qui maiora huic remedio præstant impedimenta, ipsimet procul dubio sunt, qui (omni iustitia & veritate extincta) fucato quodam sermone & falsi iniustiq;, cum eo, quod ad seruitium suæ Maiestatis pertinere videtur, mixtione & confusione, ius quod in nouo hoc mundo habet, colorare & fucare tentant & conantur, cum tamen sint verè eius seruitio, tam spirituali, quàm temporali (quam opinionem omnis Christianus & sapiens tuebitur & defendet) contrarii & aduersarii. Alterum verò, quod obtinere hoc tractatu spero est, vt errores eorum in lucem & euidentiam prodeãt, qui temerarie affirmare audent, ius & Dominationem Regum Castellæ in Indiis, fundamentum habere, & fundari debere armis, & magna potentia, eo ipso modo, quo Nembrot primus hominum venator & oppressor (vt apertè demonstrant sacræ literæ) dominationem suam fundauit, & vt Alexander Magnus, Romani & insigniores tyranni Imperia sua stabiliuere, & eo modo, quo hodie Turca Christianum orbem inuadit & opprimit.

Quomo-

Quomodo ij, qui talem ferunt sententiam Regi male inseruiant, et synceritatem, iusticiæq; amorem, quo Castiliæ reges summopere afficiuntur, offendant & lædant, omnes iudicare facilè possunt.

Vt autem supradicta probent, errores erroribus cumulãt, & absurda absurdis, indignisq;, quæ ab ijs, qui Christiani & ratione præditi haberi volunt, audiantur. Hoc enim commune, est & vulgare, vt ij qui à virtute vel veritate aberrant, dum errorem excusant & defendunt, in alium incidant & labantur.

Alii sunt qui honestiores titulos allegant & adducunt, qui non solum reijci, sed etiam reprehendi & irrideri merentur; quorum in numero sunt ij qui dicunt nos, quod prudentiores & sapientiores simus, vel quia proximiores, & viciniores, vel quia Indiani tali taliq; vitio maculati sunt, sub iugum illos mittere & debellare licite posse; quibus titulis tantum abest, vt causæ neruos addant, quin omnino tollunt, omniaq; fundamenta in totum subuertunt.

Atq; vt suæ Maiestati, quod supra dictum est innotescat, & (vt Christianissimus) mundum ab immundo, iustum ab iniusto, cognita veritate discernat & distinguat, eosque qui integra voluntate illi inseruiunt, & eos qui propriis affectibus ducti & particulari vtilitati studẽtes, nouos titulos, qui nullius sunt probationis vel valoris, confingunt & inueniunt: sperans me breui, ad osculandas omni humilitate suæ Maiestatis manus accessurum, interim hunc tractatum Vestræ Celsitudini offero, cum ad suæ Maiestatis cognitionem peruenturum certò sciens. Rogo autem & precor Celsitudinem Vestram, vt eius nomine, cũ recipiat; & ea ipsa sapientia & bonitate, quam hereditario titulo possidet, examinare, discernere & cognoscere velit; cum ita sit à diuina prouidentia constitutum, eodem iure & Imperio, vt speramus, Vestram Celsitudinem aliquando potituram & fruituram. Quod si conueniens & consultum illi videatur, vt huius

Regni fines egrediatur, Latinitate, si ita Celsitudo Vestra iubeat, donabo. Quod si nec Latinè nec Hispanicè typis mandari mereatur, parua erit iactura; idcirco enim prælo tradidi, vt facilius Celsitudo Vestra legeret, cuius gloriosam vitam & Regium statum, omni prosperitatè conseruet & augeat Omnipotens.

SVMMA DISPVTATIONIS INTER FRATREM Bartholomæum de las Casas vel Casaum Episcopum, & Doctorem Sepuluedam habita.

DOctor Sepulueda, Imperatoris, Domini & Regis nostri historicus, ab Hispanis quibusdam destructionum & cœdiũ in Indiis patratarum reis & consciis instructus & persuasus, libellum elegantissimum quidem, omnibusq; (vt erat vir doctus & eius linguæ peritissimus) Rhetoricæ partibus absolutum edidit & in lucem emisit: totus hic liber, circa principales duas conclusiones versabatur, quarum prima erat, Bella contra Indianos ab Hispanis gesta & iure, & causa iusta, & æqua extitisse, & eadem bella generaliter & posse & debere geri & moueri. Altera conclusio est, Indianos teneri & obligatos esse, Hispanis tanquam ignari & idiotæ sapientioribus, se submittere, quod si subiicere se nolint, ad id ab Hispanis compelli debere. Hæ sunt duæ causæ desolationis & mortis infiniti populi, & cur vltra duo millia milliaria, Hispanorum in Indiis crudelitate & inhumanitate, expopulata & omni incola denudata sint; nempe cõquæstionibus, quas appellant, & Imperiis quibus partitionis nomen indiderunt.

Dictus Doctor Sepulueda, vt tractatui suo fucum adderet, se iustos Regum Castellæ & Legionæ titulos, quibus vniuersali & supremo totius Indiæ dominio fruuntur & potiuntur, probare velle contendit & affirmauit, vt ita eam doctrinam, quam per hæc & totius Indiæ Regna disseminare volebat, hoc

velo

velo tegeret & occultaret. Hunc librum Regio Indiarum consilio obtulit, omni instantia & importunitate rogans, vt eius imprimendi veniam concederet, sed sæpe & reiteratò repulsam passus est, dictum enim consilium scandala, pericula & damna euidentia & apparentia, quæ in publicum redundarent, cernebat & iudicabat. Cum igitur cerneret se librum hunc, Indiarum consilio vetante imprimere & typis mandare non posse, amicorum qui in Imperatoris aula versabantur, ope & auxilio litteras patentes obtinuit, quibus sua Maiestas ad Regiam Castellæ curiam Indianarum rerum penitus ignaram remittebat. Eo ipso tēpore, quo hæ litteræ curiæ, quæ tunc in Aranda Duero Anno 1547. versabatur, allatæ sunt, frater Bartholomæus de las Casas vel Casaus, Regiæ vrbis Chiapensis Episcopus, India appulit, qui de Sepuluedæ factionibus, deq; eius libri subiecto & materia monitus & certior factus, perniciosam authoris cæcitatem & irreparabilia damna, quæ libri impressione prouenirent, cognoscens, quanto potuit rigore & asperitate se opposuit, latens venenum & authoris intentionem declarans & apertè demonstrans.

Regij assessores, vt sapientes & iusti, cum hanc materiam ad Theologiam ferè omnem spectare & pertinere animaduerterent, ad Salamancæ & Alcalæ Vniuersitates & Academias, dictum librum misere, expresse iubentes & imperantes, vt examini subiicerent, & vtrum typis mandari deberet subsignarent. Dictæ Academiæ multis exactis disputationibus habitis, librum vt qui non sanam doctrinam contineret, prælo tradi non debere concluserunt & determinarunt. Non contentus Doctor, & grauiter conquerens de dictis Academiis, non obstantibus repulsis, quas á duobus Regiis consiliis passus erat, suum tractatū ad amicos, quos Romæ habeb.t, mittere decreuit, vt eam in Apologiam, quam in Episcopum Segonianum scripserat, transformatum typographo imprimendum traderent, dictus enim Episco-

Episcopus libro, & tractatu viso eum fraternè & amicè litteris reprehenderat. Monitus Imperator & certior factus de huius libri & Apologiæ impressione, statim patentes literas expediri iussit, vt omnia diplomata & apographa colligerentur, & ęterno silentio sepelirentur, quod & in regione Castellæ factum est, vulgari enim sermone certum summarium dicti libri scripserat, vt ad plebis, quæ Latini sermonis cognitione est destituta, notitiam perueniret; subiectum enim eius libri, diuitias & officia, ad quæ nec ipsi nec maiores vnquam peruenerunt aut attigerunt, sine sumptibus, sudoribus & laboribus obtinere cupientibus, suaue est & gratum. Quod Episcopus Chiapensis cernens Apologiam vulgari idiomate, in dicti Doctoris summarium, ad Indiarum defensionem scribere, & in lucem emittere decreuit, omnia eius fundamenta impugnans & subuertens, rationibusq; quibus ille nitebatur respondens, & præterea populo, damna & pericula, quibus eius doctrina scatet, detegens & demonstrans.

Peractis supradictis, & cum intermedio illo tempore multa accidissent, sua Maiestas Anno millesimo quingentesimo, quinquagesimo multos litteratos & eruditos, partim Theologos, partim Iureconsultos congregari & conuocari iussit & imperauit, vt Regiæ Indiarum Curiæ iuncti inter se examinarent & deliberarent: An iure saluo in hanc gentem, nulla alia, quàm infidelitatis culpa notatam & conuictam, bella mouere & arma suscipere liceret.

Aduocatus est Doctor Sepulueda, vt quæ de hoc facto dicenda habebat, declararet & in medium proferret: prima sessione, quæ voluit nullo repugnante retulit. Postea verò dictus Episcopus vocatus est, qui quinq; dierum continuo spacio, Apologiam suam legit, quæ cum nimis longa & ampla esset, ab omnibus & Theologiæ & Iurisprudentiæ congregatis Doctoribus Excellens magister frater Dominicus Soto, suę Maiestatis confes-

confeſſarius, ordinis Sancti Dominici, qui etiam aderat, rogatus eſt & requiſitus, in ſumma quædam capita dictam Apologiã redigere,& tot Apographa quot Domini aderant (erant autem quatuordecim numero)conficere,vt conſulta& diligenter conſiderata materia, de ea ſententiam ſecundum Deum dicerent & proferrent: frater & pater Dominicus Soto dicti Doctoris ſummarii, & in eum ab Epiſcopo ſcriptas rationes comprehendit. Doctori autem vt requiſiuerat & poſtularat, earum Apographum conceſſit,qui duodecim obiectiones & duodecim reſponſa ſcripſit, quibus totidem replicationibus Epiſcopus reſpondet.

PROLOGVS DOCTORIS SEPVLVEDAE ad Dominos congregatos.

ILLuſtres & magnifici Domini,cum Dominationes & Gratiæ Veſtræ, tanquam Iudices,Epiſcopũ Chiapenſem, quinq; dierum ſpacio eum librum, in quo conficiendo & componendo multorũ annorũ labores inſumpſit, in quo à ſe confictis rationibus,Indiarũ conquæſtiones,cum barbari ante Euangelij prædicationem & notitiam (quo modo reges noſtri, & noſtra ratio huc vſq; proceſſerunt,& conformis eſt Papæ Alexandri v I. Bullis & conceſſionibus) ſub iugum mittuntur & debellantur, eſſe iniuſtas & iniquas probare nititur; attenta & benigna intentione intelligere dedignatæ non ſunt : æquum eſt profectò & rogo,vt mihi indultum & authoritatem ſedis Apoſtolicæ, iuſtitiam & honorem noſtrorum Regum, totiusque nationis defendenti,eadem attentio, dum ſubtilibus eius obiectionibus, clarè & dilucidè reſpondeo, concedatur. Et ſpero me Deo fauente,ea omnia, quæ vanis & friuolis rationibus fulta, in contrarium coram tantis & eruditis Iudicibus, qui iuſtitiæ & veritati nihil omnino præferre vellent, dicta ſunt, nullius eſſe ponderis,

vel momenti aperte ostensurum. Sed ad rem venio, neq; enim honestum esset, coram viris tam diuersis negotiis, præcipuè verò Reipub. impeditis & distractis prolixiori oratione vti.

PROLOGVS EPISCOPI CHIAPENSIS ad Dominos congregatos.

ILlustres & Magnifici Domini, Reuerendissimi & Doctissimi Patres. In eo quod huc vsq; legi, & scriptis obtuli huic honorando & reuerendo Concilio, in genere contra aduersarios Indianorum, earum Indiarum, quæ in mari sunt Oceano, locutus sum; quamuis aliqui mihi non sint ignoti, qui apertè in tractatibus scribendis inuigilent, & eum sibi scopum propositum habeant, vt bella quæ facta sunt & fieri possunt (quæ tantorum damnorum, cœdium, & tam amplorum Regnorum, innumerarum vrbium, & infiniti populi destructionum, & desolationum causa extiterunt) excusent & defendant, & has gentes bello, antequam fidei prædicationibus & concionibus ad Christi cognitionem perducantur, domare & debellare iustum esse, & legi Christianæ conforme & consentaneum: inter quos Reuerendus, & excellens Doctor Sepulueda primas se obtinere apertè profitetur & declarat, cùm rationibus, authoritatibus & solutionibus in contrarium adductis, respondet, quas ad eadem bella detestanda, & ostendendum, demonstrandumq; eas quas appellant, conquæstiones, iniustas & iniquas esse, in nostra Apologia à me in parte Vestris Excellentiis, & Dominationibus lecta, compilaui & composui. Quia verò tantarum, tàmq; execrandarum impietatum, quæ ad infamiam fidei, Christiani nominis dedecus, & damnum tàm spirituale, quàm temporale maioris partis humani generis redundant, se authorem apertè fateri & profiteri non est veritus: æquum mihi visum est & iustũ, eum apertè impugnare, & ad rescindendum cancrum venenatum,

tum, quem per omnia hæc regna, vt ad nihilum reducantur, profundere & ſeminare nititur, me illi opponere & aduerſarium præbere. Illuſtres igitur Veſtras Dominationes deprecor,& humiliter oro, vt hoc negocium tam periculoſum, tantiq; momenti, conſiderent & examinent, & publicum, nō proprium meum factum eſſe iudicent, nullum enim aliud ius prætendo,quàm vt Chriſtianum decet,tanquam rem Deum, eiusq; honorem,& Eccleſiæ,nec non Regum Caſtellæ ſtatum,tam ſpiritualem, quam temporalem concernentem,defendam & tuear; dicti enim Reges animarum, quæ iam perierunt, & quæ, niſi huic tam calamitoſo tractui bellorum, quæ à Doctore Sepulueda,vt iuſta & æqua defenduntur,via intercludatur,reſeretur & porta claudatur,perituræ adhuc ſunt, rationem reddere & debent, & tenentur. Neq; verò honorandum hoc concilium fallaciam & calliditatem,qua ad tegendam& fucandam damnoſam ſuam, & pernicioſam opinionem, prætendens ſe authoritatem Apoſtolicam & Regum Caſtellæ & Legionæ, quod in Indias habent Imperium,tueri & defendere,admittat,nullus enim modò Chriſtianus ſit, authoritatem Apoſtolicam, aut Regis Chriſtiani Dominationem bellis iniuſtis et iniquis, quibus montes et valles innocenti ſanguine teguntur, & Chriſto eiuſq; fidei infamia infertur & inuritur,confirmare,& defendere debet. Sed potius tali procedendi modo ſedi Apoſtolicæ,æterna infamiæ nota inuritur , eiuſq; authoritas minuitur, vero Deo dedecus infertur,& ius titulusq; Regis perditur,& ad nihilum redigitur, vt omnis ſapiens, & Chriſtianus, ex ijs ipſis, quæ à Doctore Sepulueda in medium proferuntur , cognoſcere & colligere poteſt. Illius tituli & iuris hoc non eſt argumentum, vt in illas regiones & contra hanc gentem, ad latrocinia, cœdes & tyrannides exercendas colore religionis, & fidei prædicationis,accedere & vi ingredi liceat vt actū eſt, & patratum à tyrannis qui cœde & ſtrage, vniuerſali & generali, tantæ innocen-

tium multitudini vitæ vſuram eripuerunt; ſed in pacifica, leni & clementi Euangelij prædicatione, & fidei principatusq; Chriſti introductione, nec ficta fundatione conſiſtit. Qui autem Regibus, & Dominis noſtris alios titulos, aliaq; iura ad obtinendum ſummum Indiarum Imperium adinuenire aut tribuere vult, omnino cæcutit, & Dei hoſtem, Regi infidelem, nationis Hiſpanicæ, quam, inferos animabus implere cupiens, perniciosè fallit & decipit, inimicum ſe præbet. Ne igitur plurimi, qui hoc adſunt concilio damnoſis his opinionibus acquieſcant & faueant, conſultum erit, vt tam nocenti, & abominandæ opinioni ſilentium imponatur. Et quamuis in eadem Apologia ijs omnibus, quæ ad eiuſdem confirmationem pertinere videbantur, amplè abundèq; nos ſatisfeciſſe putemus & exiſtimemus, tamen quia idem Doctor obiectiones ſuas iterum, patris Soti ſummaria ad duodecim obiectiones reducens, in medium protulit; poſtulat ratio, & æquitas ſuadet, vt in eum replicatione vtar, & eius eſſe friuolas, nulliusq; momenti defenſiones oſtendam (quarum ſecundarum contradictionum duæ, ad rem & propoſitum facientes ſequuntur.)

Vndecimæ replicationis Apographum.

QVod dicitur Indianos in Hiſpania noua ſingulis annis 20000. perſonarum ſacrificare, falſum eſt, & à veritate omnino alienum, immo ne quidem centum vel quinquaginta: ſi enim hoc veritati non repugnaret, in his regionibus tantus hominum numerus repertus non fuiſſet quantus repertus eſt: & hoc à tyrannis ad tyrannides ſuas excuſandas & iuſtificandas, & vt Indiani, qui vindemiis factis ſupererant, in ſeruitute & tyrannide retinerentur, confictum eſt, & adinuentum. Nos maiori veritate dicere poſſumus Hiſpanos toto eo tempore, quo in Indiis fuerunt plures, ſuæ Deæ Auaritiæ tanta diligentia

gentia cultæ & adoratæ, quam in toto America centum annorum ſpacio, immolaſſe & ſacrificaſſe. Quod cœli, terra & elementa, & ipſi lapides teſtantur, & clamant, & illi ipſi qui hæc mala patrarunt, non negant. Satis enim notum eſt & apertum, quanto populo illæ Regiones, cum ad eas acceſſimus, abundarent & affluerent; & quàm deſtructæ & deſertæ, cum diſceſſimus remanſerint. Erubeſcere & rubore ſuffundi deberemus, quod omni Dei timore remoto, tam execrandis facinoribus colorem addere, & ea excuſare tentemus, cum precipuè cernamus, nos quadraginta quinq; vel quadraginta octo annorum ſpatio regiones maioris longitudinis, quàm ſit tota Europa, & pars Aſiæ, ob hanc ſolam cauſam, vt diuitias conſequeremur & cumularemus, deſtruxiſſe, eas terras deprædantes, & omni crudelitate, iniuſtitia & tyrannide occupantes & vſurpantes; quas humanis habitatoribus, & incolis refertas vidimus, & in ijs vltra viginti hominum Milliones periiſſe & morti ſuccubuiſſe, certò ſcimus.

In duodecima & vltima replicatione hæc verba continentur.

HIſpani non honore Dei, vel fidei zelo ducti & incitati, nec ad promouendam proximorum ſalutem, nec ad inſeruiendum Regi, vt ſe falsò iactant, Americam petunt, ſed certe ſola auaritia & ambitione ſtimulante, vt in perpetuum tyrannicè Indiis, quos inter ſe diuidi & partiri cupiunt, dominentur, & imperent. Quod, vt ſyncerè loquar, nihil eſt aliud, quàm toto illo modo Reges Caſtellæ ſpoliare & expellere, & ipſimet ſupremo, & Regio Imperio occupato illud ſibi vendicare & occupare.

FINIS.

W